

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

Polítiques d'accessibilitat cultural a Catalunya

Joan Josep Bestard Bou

Tesi doctoral

Departament de Traducció i d'Interpretació i d'Estudis de l'Àsia Oriental

Universitat Autònoma de Barcelona | 2019

Directora de la tesi: Dra. Pilar Orero Clavero

Il faut, pour la marche en avant du genre humain, qu'il y ait sur les sommets, en permanence, de fières leçons de courage. [...] Tenter, braver, persister, persévérer, s'être fidèle à soi-même, prendre corps à corps le destin, étonner la catastrophe par le peu de peur qu'elle nous fait, tantôt affronter la puissance injuste, tantôt insulter la victoire ivre, tenir bon, tenir tête ; voilà l'exemple dont les peuples ont besoin, et la lumière qui les électrise.

Victor Hugo

Agraïments

Voldria reconèixer molt breument la gent que m'ha acompanyat en aquesta tesi. En primer lloc, vull agrair a la doctora Pilar Orero la seva dedicació en la supervisió del doctorat i la confiança que va demostrar en obrir-me les portes de Transmedia des del primer instant. També agraesc molt a na Pilar la sensibilitat extraordinària que va tenir el maig del 2018. Cal que agraesqui igualment a la doctora Anna Matamala, i a tot l'equip de Transmedia, aquests anys enriquidors que m'han servit per créixer acadèmicament i personalment. Don les gràcies als companys de l'ACT Project, amb els quals he estat en contacte aquests tres anys, que han estat importants en el meu procés d'aprenentatge acadèmic. També agraesc a l'equip de l'Àrea de Difusió i Cooperació Artística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya per la seva amabilitat atenent els meus dubtes. Agraesc a la Secretaria d'Universitats i Recerca de la Generalitat que em concedís l'ajut a la contractació que m'ha permès treballar en l'elaboració de la tesi.

Sovint en aquests tres anys els amics d'Assemblea per la Diversitat, de l'ACIC, d'ADVC i gent d'arreu ha dedicat estones participant en diversos estudis de Transmedia. Pels vint minutets que acabaven sent mitja hora llarga, pels desplaçaments a l'Autònoma plens d'entusiasme, per la paciència quan rebieu telefonades i missatges insistents, per engrescar-vos amb els focus groups, moltes gràcies, amics!

En l'àmbit personal, he tingut a devora gent boníssima que m'ha acompanyat aquest temps i sense la qual no hauria arribat al final. Els amics del MRA són un equip meravellós i la millor companyia en les llargues hores de despatx. No vull oblidar els amics d'Assemblea per la Diversitat, amb els quals hem reivindicat i hem lluitat en un projecte valent i ple d'il·lusió, en el qual he crescut i he après moltíssim. En aquests anys la gent fantàstica del Consell de la Joventut de Barcelona ha estat també molt important per mi i el període que hi vaig passar m'ha valgut com una altra tesi. El darrer agraïment i el més especial és per la meva família. Gràcies a tothom!

Resum

Aquesta tesi tracta l'accessibilitat i les polítiques culturals a Catalunya. Les polítiques en matèria d'accessibilitat en l'àmbit de la cultura són necessàries per garantir el dret de tothom a participar en la vida cultural. No obstant això, en el context català les condicions d'accés encara presenten mancances que fan que la cultura no sigui a l'abast de tothom. La legislació i les intervencions públiques tenen una importància cabdal en l'assoliment d'unes condicions d'accessibilitat a la cultura adequades. En aquesta investigació s'analitza seguint un enfocament crític com apareix l'accessibilitat en diferents àmbits legislatius, posant l'èmfasi en el context català i en la garantia del dret a la participació en la cultura. A més, s'analitza el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals 2015-2020, elaborat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, com a exemple de cas d'una intervenció en accessibilitat cultural. Finalment, s'analitzen els agents implicats i les especificitats de les avaluacions en les polítiques d'accessibilitat cultural. En la tesi es mostra que, gràcies al progrés en la legislació relativa a l'accessibilitat, les administracions duen a terme noves formes d'intervenció en l'àmbit cultural adreçades a millorar-ne les condicions d'accés. Malgrat els avenços, les regulacions encara són inconcretas o insuficients en certs aspectes relacionats amb la cultura, la qual cosa determina la qualitat de les intervencions públiques. L'estudi serveix per valorar l'estat de l'accessibilitat en la legislació, de forma concreta en el context català i en l'àmbit cultural, identificar-ne els mèrits i les mancances i proposar línies de millora per tal que les intervencions siguin efectives.

Abstract

This thesis addresses accessibility and cultural policies in Catalonia. Policies concerning accessibility in the cultural field are necessary in order to guarantee everyone's right to take part in cultural life. Nevertheless, in the Catalan context there are still conditions that hinder access to culture. Legislation and public policies are crucial for the achievement of the right accessibility conditions to culture. By adopting a critical approach, this research analyses how accessibility appears at various legislative levels —emphasis of the study is placed on the Catalan context as well as on the right to participate in culture. In addition, the study focuses on the Accessibility Plan for the Scenic and Musical Venues 2015-2020, drawn up by the Culture Office of the Catalan government, as an example of a cultural accessibility intervention. Finally, stakeholders and the specificities of evaluation processes concerning cultural accessibility policies are analysed. The research shows that public administrations have outlined a new kind of action plans to tackle access conditions in the cultural field, which has meant progress as regards legislation. In spite of the advances made in legislation, regulations are still unsatisfactory or show vagueness in their address of culture —this affects the quality of accessibility plans. Thus, the study assesses current practices in accessibility legislation, by identifying its strengths and weaknesses and proposing means of improvement in order to make interventions effective.

Índex

Glossari de sigles i acrònims	11
Introducció	13
1. MARC TEÒRIC	19
1.1. L'accessibilitat i el model social de la discapacitat en oposició al model mèdic....	20
1.2. El model basat en la garantia dels drets	23
1.3. Els drets culturals	25
1.3.1. Els drets culturals en el marc internacional	27
1.3.2. La participació i la garantia dels drets	32
1.4. La participació, el model mèdic i el model social	35
1.5. Proposta terminològica	40
2. METODOLOGIA.....	43
2.1. Enfocament de la recerca.....	43
2.2. Cronograma de la legislació	44
3. EL MARC JURÍDIC DE L'ACCESSIBILITAT	49
3.1. La Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat	49
3.2. La legislació a la Unió Europea	52
3.3. La legislació a l'Estat espanyol.....	56
3.4. La legislació a Catalunya.....	60
3.5. Valoració del marc legal de l'accessibilitat.....	63
4. LA LEGISLACIÓ EN ACCESSIBILITAT A CATALUNYA, LA CULTURA I ELS PLANS D'ACCESSIBILITAT	67
4.1. De la Llei de Promoció de l'accessibilitat a la Llei d'Accessibilitat.....	67
4.2. El Codi d'Accessibilitat	73
4.3. La Llei d'Accessibilitat i la cultura	76
4.4. La planificació en les intervencions en accessibilitat.....	79
4.4.1. La planificació estratègica en la gestió pública.....	79
4.4.2. Els plans d'accessibilitat.....	80

5. ELS AGENTS DE L'ACCESSIBILITAT CULTURAL	85
5.1. Els agents en la política cultural i en l'accessibilitat	85
5.2. Els agents en la política cultural	89
5.3. Els agents en l'accessibilitat	91
6. EL PLA D'ACCESSIBILITAT DELS EQUIPAMENTS ESCÈNICS I MUSICALS	99
6.1. Els agents involucrats en l'elaboració del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals.....	99
6.2. L'elaboració del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals	103
6.3. Accions executades.....	105
6.3.1. Constitució de la Comissió de Seguiment i Avaluació	105
6.3.2. Anàlisi de l'estat de l'accessibilitat dels equipaments	105
6.3.3. Foment de l'accessibilitat i dels plans específics corresponents.....	109
6.3.4. Millora de les condicions de les instal·lacions	110
6.3.5. Impuls de serveis i programes específics per al col·lectiu de persones amb discapacitat i en risc d'exclusió social	112
6.3.6. Continguts, actuacions o activitats adreçats al col·lectiu de persones amb discapacitat	114
6.3.7. Accessibilitat en la comunicació	115
6.3.8. Formació.....	116
6.3.9. Finançament	117
6.4. Accions previstes.....	117
6.4.1. Correspondència de les accions executades amb el Pla d'Actuació 2017-2020.....	118
6.4.2. Seguiment i avaluació	121
6.5. Valoració del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals	122
7. L'AVALUACIÓ DE LES POLÍTIQUES D'ACCESSIBILITAT CULTURAL	129
7.1. L'avaluació de les intervencions públiques	129
7.1.1. Avaluació del disseny.....	133
7.1.2. Avaluació de necessitats.....	134
7.1.3. Avaluació de la implementació.....	136
7.1.4. Avaluació de l'impacte	138
7.2. L'avaluació del disseny en l'àmbit de l'accessibilitat cultural	140

7.3. L'avaluació de la implementació i de l'impacte en l'àmbit de l'accessibilitat cultural	144
7.4. Polítiques culturals, retorn social i accessibilitat	147
7.5. L'avaluació en el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals	151
8. CONCLUSIONS	155
8.1. Conclusions en relació amb l'accessibilitat, el dret a la participació cultural i la legislació	156
8.2. Conclusions en relació amb les intervencions en accessibilitat cultural a Catalunya.....	165
8.3. Limitacions de l'estudi	172
8.4. Línies futures de recerca	173
Bibliografia	177

Glossari de sigles i acrònims

CAC	Consell de l'Audiovisual de Catalunya
CDPD	Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat
CERMI	Comitè Espanyol de representants de les Persones amb Discapacitat
COCARMI	Comitè Català de Representants de les Persones amb Discapacitat
CODISCAT	Consell de la Discapacitat de Catalunya
CONCA	Consell Nacional de la Cultura i de les Arts
EAA	Llei Europea d'Accessibilitat, per les seves sigles en anglès, European Accessibility Act, nom reduït de la Directive of the European Parliament and of the Council of Europe on the Accessibility Requirements for Products and Services
LGD	Llei 1/2013, de 14 de maig, general dels drets de les persones amb discapacitat i la seva inclusió social
LIONDAU	Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'Igualtat d'Oportunitats, No Discriminació i Accessibilitat Universal de les persones amb discapacitat
LISMI	Llei 13/1982, de 7 d'abril, d'Integració Social dels Minusvàlids
SPEEM	Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals de Catalunya

Introducció¹

L'accessibilitat és un principi del disseny que es consolida en la societat. La idea que tothom ha de poder disposar de l'entorn representa una garantia per a la igualtat d'oportunitats i l'autonomia personal d'una importància cabdal. La cultura és, en aquest sentit, un àmbit molt rellevant que també reuneix les condicions necessàries perquè se n'asseguri l'accessibilitat. En el context actual de progressió i de cerca de millora de les condicions d'accés, en la societat en general i en els entorns culturals en concret, cal entendre que les legislacions i les intervencions de les administracions tenen un paper determinant.

En aquesta tesi s'estudien les intervencions públiques en matèria d'accessibilitat cultural posant el focus en el context català. L'aprovació de la Llei d'Accessibilitat de l'any 2014, una llei que ha suposat un gran avenç, ha permès que les administracions públiques intervinguin en la millora de les condicions de l'accés a la cultura per primera vegada. A partir de la Llei d'Accessibilitat, en concret del seu article 35, es pot començar a parlar a Catalunya d'un nou gènere d'intervencions en matèria de cultura centrades en la millora de les condicions d'accessibilitat. L'accessibilitat és una qualitat i un principi del disseny que ha pres molta rellevància en tant que és una condició crucial en la garantia de la participació de tothom en la societat. Com es veurà al llarg de la recerca, la participació és un concepte jurídic d'una gran importància en tant que s'ha establert com a dret pertanyent a tothom amb una gran rellevància en l'àmbit cultural.

És en aquest sentit que es formulen les dues hipòtesis de la recerca. Primer, les condicions d'accessibilitat són necessàries per garantir la participació de tothom en la vida cultural. Si no existeixen les condicions d'accessibilitat, el dret a la participació en la cultura no es pot assegurar adequadament. Segon, les intervencions públiques són necessàries per garantir unes condicions d'accessibilitat adequades en la cultura. Les condicions d'accessibilitat no es donen si no s'intervé en l'entorn per tal que hi hagi les condicions adequades.

L'estudi de la legislació i de les intervencions públiques és rellevant perquè estableix un marc jurídic d'obligacions pel que fa al compliment d'uns criteris

---

¹ Aquesta recerca ha estat finançada amb un ajut per a la contractació de personal investigador novell (FI-DGR 2016), atorgat per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (Generalitat de Catalunya).

Introducció

d'accessibilitat i defineix com les administracions han d'implementar aquests criteris. Cal tenir en compte, però, que l'accessibilitat no depèn exclusivament de la legislació i de les intervencions públiques. És possible progressar en l'accessibilitat més enllà d'allò que les regulacions estableixen com a obligatori, i les mesures d'accessibilitat són moltes i de naturalesa diversa. Si no existeix una llei, però hi ha voluntat social, es pot avançar en l'accessibilitat; i a l'inrevés, per molt que hi hagi lleis, sense la consciència de la importància de l'accessibilitat, aquestes lleis no serviran.

Les lleis i les intervencions públiques tenen, en tot cas, molt de valor i són un objecte d'estudi rellevant en la mesura que constitueixen una eina tangible i útil per a la millora de les condicions de l'accessibilitat. És a través de la legislació i de les intervencions públiques que s'incideix de forma estructurada en les condicions de l'accessibilitat i és per això que representen un àmbit d'estudi rellevant. Així, arran de la idea que la legislació i les intervencions públiques són el factor determinant en l'assoliment de les condicions adequades de l'accessibilitat, en aquest estudi es fixen els set objectius següents:

1. Definir la terminologia pel que fa a les polítiques d'accessibilitat cultural. Les intervencions públiques en matèria d'accessibilitat i cultura són recents i resulta necessari establir una proposta terminològica, atès que no hi ha una tradició a l'hora de referir-s'hi.
2. Establir la vinculació entre el dret a la participació en la vida cultural i l'accessibilitat. El dret a la participació en la cultura s'ha fixat en diversos tractats de drets humans internacionals. És necessari desenvolupar teòricament el lligam del dret a la participació en la cultura amb les condicions adequades d'accessibilitat a l'entorn. La relació entre l'accessibilitat i el dret a la participació ha de servir com a fonament de les intervencions públiques en accessibilitat cultural.
3. Analitzar críticament l'estat de l'accessibilitat en la legislació en els nivells europeu, espanyol i català. L'objectiu és identificar l'estat de l'accessibilitat en el panorama legislatiu i valorar-la segons els criteris fixats en el marc teòric pel que fa a la garantia del dret a la participació.
4. Analitzar críticament la legislació de l'accessibilitat a Catalunya, fent especial atenció al Codi d'Accessibilitat, als aspectes culturals de la legislació i als plans d'accessibilitat. L'objectiu és, primer, conèixer i valorar com apareix el dret a la participació en la cultura en la legislació catalana i, segon, identificar com aquesta

legislació preveu que es duguin a terme les intervencions per tal de millorar les condicions d'accessibilitat.

5. Definir el camp de l'accessibilitat cultural i els agents que en formen part i analitzar-lo críticament a Catalunya. Primer, es fixa la identificació i la definició teòrica dels agents que conformen el camp de l'accessibilitat cultural. Aquest objectiu té sentit en tant que els agents del camp són els actors que participen en un pla d'accessibilitat cultural. Segon, identificar de forma concreta els actors a Catalunya que conformen el camp de l'accessibilitat cultural.

6. Descriure exhaustivament i analitzar críticament el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. La descripció i l'anàlisi d'aquest pla servirà per saber com la Llei d'Accessibilitat s'implementa en l'àmbit cultural. El Pla dels Equipaments Escènics i Musicals és interessant com a cas d'una intervenció pública en accessibilitat cultural.

7. Definir l'avaluació de les polítiques d'accessibilitat cultural i analitzar críticament els processos d'avaluació del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. Aquest objectiu és rellevant en tant que s'ha establert com dur a terme processos d'avaluació de les polítiques culturals i, en menor mesura, de les polítiques d'accessibilitat o de discapacitat. Es pretén vincular els criteris dels dos àmbits d'avaluació i valorar els mecanismes d'avaluació del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics des d'aquests criteris.

La tesi es pot dividir en dos grans apartats. Els capítols 1, 2, 3 i 4, per un costat, serveixen per definir els fonaments teòrics i legislatius que sustenten les intervencions en matèria d'accessibilitat cultural. Així doncs, el capítol 1 estableix de forma teòrica la vinculació entre el dret a la participació en la vida cultural i l'accessibilitat. També s'hi proposa i justifica la utilització del terme *polítiques d'accessibilitat cultural*. El capítol 2 se centra a explicar la metodologia seguida per descriure i analitzar globalment les polítiques d'accessibilitat cultural a Catalunya. El capítol 3 analitza de forma crítica la legislació en matèria d'accessibilitat en els àmbits de les Nacions Unides, europeu, estatal i català. En el capítol 4 s'analitza críticament la legislació catalana, posant l'accent en els aspectes culturals i en els plans d'accessibilitat.

D'altra banda, els capítols 5, 6 i 7 fan servir el marc teòric i legislatiu descrit per definir i analitzar el camp de l'accessibilitat cultural a Catalunya, analitzar

Introducció

críticament el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, i definir les especificitats de l'avaluació de les intervencions en accessibilitat cultural. En el capítol 5 es defineix de forma teòrica quins són els agents que conformen el camp de l'accessibilitat cultural i, d'acord amb l'esquema teòric, s'identifiquen i s'analitzen els agents concrets en el context català, tenint en compte la relació amb el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. En el capítol 6 es descriu en profunditat i s'analitza críticament el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, rellevant, com s'ha apuntat a dalt, per tractar-se d'una intervenció pública del Departament de Cultura en matèria d'accessibilitat. En el capítol 7 es defineixen les particularitats i s'analitzen les especificitats dels processos d'avaluació de les polítiques d'accessibilitat cultural, d'acord amb el marc teòric i jurídic establert en els primers capítols, i s'analitza el mètode d'avaluació del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals.

Aquesta recerca s'emmarca principalment en els estudis d'accessibilitat, un àmbit transdisciplinar i emergent. Atès que l'anàlisi de centra en les polítiques públiques d'accessibilitat a la cultura, l'estudi se situa en l'àmbit de la gestió pública i la gestió cultural en les ciències polítiques i en els estudis sobre discapacitat (*disability studies*), tot i que també té relació amb el dret, la sociologia i els estudis culturals.

En concret, la recerca s'ha desenvolupat dins del grup de recerca consolidat Transmedia Catalonia (2017SGR/113) de la Universitat Autònoma de Barcelona, el qual ha dut a terme una tasca investigadora important en l'accessibilitat audiovisual en àmbits com ara l'audiodescripció, la subtitulació o la interpretació en llengua de signes en entorns molt diversos, com ara cinema i televisió, mòbils i tauletes, teatre i òpera o, fins i tot, entorns immersius de realitat virtual. Aquesta tesi, així, pretén situar-se en un estadi previ i analitzar la legislació i les intervencions públiques que s'adrecen a millorar les condicions d'accessibilitat cultural, concretament en les arts escèniques. La tesi es vincula al projecte de recerca europeu *Accessible Culture & Training (ACT)*², liderat per Transmedia Catalonia, el qual ha tingut l'objectiu d'estudiar l'accessibilitat en les arts escèniques. El projecte ha estat cofinançat pel programa ERASMUS+ amb la referència 2015-1-ES01-KA203. Els seus objectius han estat dissenyar el perfil d'un professional de l'accessibilitat per als equipaments escènics, elaborar una formació per a aquest nou perfil, proposar un segell

---

² La informació del projecte es pot consultar al lloc web <www.pagines.uab.cat/act>.

d'accessibilitat per als equipaments i proposar estratègies perquè les administracions regionals implementin millores en l'accessibilitat dels teatres.

En conclusió, amb aquesta tesi es pretén seguir l'aparició i la consolidació de les polítiques d'accessibilitat cultural en l'àmbit català per tal de mostrar-ne la necessitat, la utilitat i la vàlua social. L'estudi d'aquesta nova forma d'intervenció cultural també ha de servir per conèixer els seus mèrits i les seves limitacions, amb el propòsit de contribuir a la millora i a l'expansió de les polítiques d'accessibilitat cultural. Per l'impacte social dels temes que es tracten, els estudis d'accessibilitat fan una aportació necessària i compromesa en el progrés social i les polítiques culturals són una prova clara d'aquesta rellevància.

Així, a través d'aquesta tesi se cerca conèixer més profundament la implementació de les polítiques d'accessibilitat cultural i, alhora, consolidar-les i enfortir-les. És una recerca vinculada estretament a qüestions que afecten la societat i pretén tenir un impacte sobre aquesta, a partir del supòsit que l'accessibilitat és un concepte que contribueix a la igualtat i a la participació de tothom.

1. Marc teòric

La participació plena i amb garanties en la societat, i més concretament en la vida cultural, és un dret pertanyent a tota persona, tal com estableixen la Declaració Universal dels Drets Humans, els tractats jurídics relatius als drets culturals o la Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat. En aquesta idea de participació com a dret es reconeix la cultura com un àmbit de la societat que ha d'estar a l'abast de tothom. No obstant això, la participació de les persones amb discapacitat, i altres grups en situació de desigualtat, tot i que ha progressat en les darreres dècades, encara presenta desafiaments per tal que sigui plena i amb garanties. Per aquest motiu, la participació només es pot garantir a tothom si hi ha unes condicions d'accessibilitat i de disseny universal en l'organització de la vida cultural. La intervenció des de les administracions resulta necessària per tal d'aconseguir aquestes condicions d'accessibilitat i, per tant, la participació de totes les persones en la vida cultural.

Si la participació de les persones amb discapacitat en la societat ha evolucionat en les darreres dècades s'explica pel sorgiment de dues perspectives en el model d'intervenció en les qüestions de la discapacitat, les quals són el model social i la intervenció basada en la garantia dels drets. Aquests dos models han servit com a fonament teòric de l'accessibilitat com a concepte i, de fet, han suposat deixar de tractar la discapacitat com un problema particular per passar a parlar d'un problema universal en la participació de tothom. En aquest capítol, d'entrada, s'explica en què consisteixen, de forma teòrica, aquests dos enfocaments. Mitjançant aquesta doble perspectiva s'arriba a la definició del concepte d'accessibilitat com a principi garant del disseny universal, fixat definitivament en la Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat, un concepte que desborda el marc de la discapacitat, passa a pensar el disseny per a tothom i es concep com una condició de l'entorn útil en la garantia dels drets.

Així doncs, quan es fa referència a la intervenció basada en la garantia dels drets, en concret en el cas de la cultura, es fa referència a un conjunt de drets reconeguts en diversos instruments jurídics internacionals. Els Estats, a través de les legislacions i de les intervencions públiques, són els encarregats de vetllar perquè aquests drets siguin respectats i garantits a tothom, tal com s'explica en l'apartat 1.2. Finalment, en l'apartat 1.3 es fa referència a la vinculació dels models social i

de garantia dels drets amb la realització efectiva del dret de tothom a la participació en la cultura.

1.1. L'accessibilitat i el model social de la discapacitat en oposició al model mèdic

La noció de l'accessibilitat apareix gràcies a una nova forma d'acostar-se al fenomen de la discapacitat sorgida els anys vuitanta (Oliver, 2013). A l'hora de tractar qüestions com ara la participació i la inclusió socials, els marcs conceptuals tradicionals i les formes de relacionar-se amb aquesta qüestió resultaven insuficients. A partir dels anys setanta i vuitanta, un seguit d'autors es varen demanar si la discapacitat era un fenomen estrictament mèdic o, per contra, si tenia unes implicacions principalment socials (Liggett, 1997; Rioux, 1997; Davis, 2012). A través de la idea que la participació i la inclusió són circumstàncies lligades a l'organització de la societat, va sorgir una concepció social de la discapacitat oposada al model mèdic que va obrir noves perspectives en la forma d'estudiar i d'entendre el fenomen i en l'orientació de les intervencions per tal d'incidir en els problemes que s'hi vinculen.

Tradicionalment, la manera d'entendre la qüestió de la discapacitat, tant socialment com des del punt de vista acadèmic, s'ha vinculat a la medicina. Aquesta relació tenia principalment dues implicacions. Primer, la identificació de les circumstàncies que ocasionen la discapacitat depenia només de criteris mèdics relacionats amb la funcionalitat del cos. Segon, el discurs mèdic per definir què és la discapacitat era l'únic rellevant (Oliver, 1990; Berghe et al. 2016, pp. 26-31). Hi ha hagut, però, una evolució en la forma de concebre la discapacitat en les darreres dècades vinculada al model social. En aquest canvi cal destacar principalment dos aspectes, relacionats amb les dues característiques del model mèdic explicades abans. Primer, a l'hora de definir la discapacitat el discurs mèdic deixa de ser el prioritari i les reflexions i les teoritzacions dels mateixos individus amb discapacitat assumeixen una centralitat nova. Segon, la definició deixa de basar-se únicament en les condicions de la funcionalitat corporal dels individus i passa a vincular el concepte de la discapacitat amb les característiques de l'entorn.

És clau assenyalar que el model mèdic i el model social apareixen consecutivament, aquest com a reacció contra aquell (Edler, 2012). Aquestes definicions, així, no solament no apareixen de forma simultània, sinó que s'oposen i s'exclouen l'una a l'altra. D'aquesta manera, la perspectiva social apareix com una conseqüència o com una resposta a la perspectiva mèdica, la qual era l'aproximació

tradicional. En la perspectiva mèdica, la definició se centra en la descripció de les lesions corporals que condueixen a la incapacitat d'una persona situada en condicions de desavantatge per tal de tractar-la, rehabilitar-la i assistir-la. Per la seva banda, el model social es basa en la forma com la societat s'organitza i de quina manera es produeixen els mecanismes d'exclusió, rebutjant la rellevància dels criteris mèdics.

El principal tractat mèdic que fa referència a la definició de la discapacitat és la Classificació Internacional de Incapacitats, discapacitats i Desavantatges, publicada per l'Organització Mundial de la Salut. Aquesta Classificació és un manual que explica i descriu les conseqüències permanents de les malalties que es concreten en discapacitats per tal de donar suport als serveis de medicina, de rehabilitació i d'assistència.

La Classificació fa servir un esquema de tres conceptes, que són la incapacitat, la discapacitat i el desavantatge (Edler, 2012, pp. 395-397). En aquesta Classificació, la incapacitat o la deficiència és l'exteriorització d'un estat patològic a partir de la pèrdua, el trastorn o l'anormalitat en la funció o en l'estructura anatòmica, fisiològica o psicològica d'un òrgan. La discapacitat representa la conseqüència de la deficiència i reflecteix les limitacions imposades per aquesta, de forma que l'activitat normal de l'individu es veu malmesa severament. El desavantatge representa les conseqüències limitadores que experimenta l'individu en el context social amb el resultat que aquest no s'adapta a les exigències del seu voltant.

L'aspecte rellevant de la definició mèdica i el motiu que duu a parlar de model és que de la definició es deriven un seguit de pràctiques en el tracte amb la discapacitat. D'aquesta manera, el model mèdic i les pràctiques que s'hi associen tenen tres característiques: és un model rehabilitador, assistencialista i individualista. S'entén per rehabilitador el model d'intervenció que té per objectiu, principalment, la recuperació de l'estat de salut de l'individu o l'adaptació d'aquest al seu entorn. L'assistencialisme representa, en el context social, la cobertura de les necessitats bàsiques derivades de la situació d'incapacitat. L'enfocament individual significa que la intervenció se centra en l'individu amb discapacitat i no té en compte les condicions de l'entorn, o no les té en compte de forma problemàtica.

Per la seva banda, com s'explicava, el model social apareix com a reacció contra el model mèdic i les seves implicacions. Edler (2012) explica la discapacitat des del model social com l'experiència insatisfactòria resultant de la interacció d'un individu

Capítol 1

amb l'entorn en el qual viu. Cal assenyalar que, en la definició de la perspectiva social, les condicions corporals de l'individu no són rellevants en la definició de la discapacitat. La problemàtica de la definició es trasllada de les característiques corporals de l'individu a les condicions del seu entorn i la forma com la societat s'organitza.

En aquest sentit, Oliver (1990, p. 3, traducció pròpia) escriu el següent:

la gènesi, el desenvolupament i l'articulació del model social de la discapacitat per les mateixes persones amb discapacitat és un rebuig de tots aquests principis mèdics. No nega el problema de la discapacitat, sinó que el situa dins la societat. No són les limitacions de l'individu, siguin del tipus que siguin, la causa del problema, sinó el fracàs de la societat per oferir serveis apropiats i assegurar adequadament les necessitats de les persones amb discapacitat i que aquestes es tinguin en compte plenament en l'organització social.

Com es pot llegir, en el model social l'individu no és el factor únic o determinant de la discapacitat, sinó l'entorn. No és la condició física de la persona, sinó l'adequació de les circumstàncies que l'envolten. A més a més, Oliver (1990) apunta un altre canvi molt important a partir del sorgiment del model social. El model social és promogut per les mateixes persones amb discapacitat, la qual cosa és molt rellevant en la mesura que trasllada la capacitat de definir-se a les mateixes persones amb discapacitat. L'autor explica que el model social sorgeix arran del rebuig d'uns fonaments en la definició que, d'una banda, no s'adeien amb la complexitat del fenomen i, de l'altra, s'havien establert al marge dels individus amb discapacitat.

En aquest sentit, la Union of Physically Impaired Against Segregation (UPIAS), una organització britànica de persones amb discapacitat física, va ser la primera organització que va fer públic un manifest considerat com a fundacional del model social (Barton, 2012, p. 349). El manifest de la UPIAS fixava les bases de les característiques del model social. En tot cas, la seva rellevància no només rau en el contingut: per primera vegada els individus amb discapacitat eren els que tenien la veu rellevant en la definició d'allò que els concernia.

En conseqüència, Edler (2012) explica també que del model social deriva un enfocament d'intervenció amb dues vessants vinculades estretament amb la idea de l'accessibilitat. El focus de la intervenció no és l'individu, sinó les condicions de l'entorn i la seva adequació. En aquest sentit, es presta atenció a les condicions físiques i comunicatives dels entorns, en primer lloc, de forma que no generin mecanismes d'exclusió. En segon lloc, també s'actua en les barreres actitudinals

de la societat, és a dir, es pretén incidir en la situació de discriminació que es produeix a partir d'una percepció social perjudicial de la discapacitat.

Finalment, cal destacar que la definició social de la discapacitat no és tan tancada ni rígida com les classificacions del model mèdic. El fenomen social de la discapacitat, entès com una experiència d'exclusió, pot afectar nombrosos individus en múltiples circumstàncies vinculades a les condicions físiques, però també a l'edat, a alteracions temporals de la salut o a qualsevol altre factor que pugui entorpir la interacció de l'individu amb el seu voltant. La discapacitat no és tant una condició permanent intrínseca a l'individu, sinó una experiència d'exclusió evitable lligada a les condicions de l'entorn (Huete, 2013, p. 8).

1.2. El model basat en la garantia dels drets

L'aprovació de la Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat (CDPD) ha estat la culminació de la idea que la qüestió de la discapacitat és fonamentalment una qüestió de drets humans. Quinn i Degener (2002) expliquen que la utilitat del model de la perspectiva dels drets aplicada a la discapacitat té a veure amb el canvi de perspectiva que es produeix, en què els individus amb discapacitat passen a ser considerats subjectes de ple dret i no objectes passius receptors de serveis (cf. també Degener, 2016). La perspectiva del reconeixement dels drets ubica els individus amb discapacitat en una estructura que cobreix totes les persones amb un seguit de llibertats bàsiques, la qual cosa en el cas de les persones amb discapacitat té una gran importància. En aquesta perspectiva, la discapacitat no es percep com a problema ni, de fet, com a circumstància especialment rellevant, sinó que la qüestió que es tracta és la protecció de la dignitat que és inherent a totes les persones només pel fet de ser-ho.

El model basat en el reconeixement o en la garantia dels drets rau en la idea que les persones amb discapacitat són individus que posseeixen les mateixes atribucions jurídiques que qualsevol altra persona en matèria de llibertat i dignitat i, per tant, el tracte que han de rebre s'ha d'ajustar al respecte d'aquests drets. Els drets, o el dret subjectiu, són facultats, prerrogatives o propietats jurídiques que es reconeixen o es concedeixen a les persones. Es considera que la dignitat és un valor que cal protegir i preservar a totes les persones i els drets humans són el reconeixement que garanteix aquesta dignitat.

Capítol 1

La dignitat és el valor bàsic en el desenvolupament dels drets humans. Quinn i Degener (2002, p. 24, traducció pròpia) ho expressen de la manera següent:

[E]l reconeixement del valor de la dignitat humana serveix com un poderós recordatori que les persones amb discapacitat tenen un interès i unes reivindicacions dins la societat que s'han d'atendre més enllà de qualsevol consideració d'utilitat social o econòmica. Són fins en ells mateixos i no mitjans per als fins d'altres. Aquesta visió s'oposa fermament a l'impuls social perjudicial de classificar les persones segons la seva utilitat i bandejar aquells que són diferents.

Així doncs, els autors mostren com la perspectiva de reconeixement dels drets és rellevant per dues raons. Primer, perquè garanteix la dignitat bàsica inherent a tota persona i, segon, perquè és una perspectiva que actua sense discriminació, garantint una idea d'equitat en la protecció de les facultats bàsiques de totes les persones. Destaquen també que la perspectiva de la garantia dels drets s'oposa a un sentit utilitarista que impregna la societat tractant les persones com a mitjans i no com un fi en elles mateixes.

La perspectiva de la garantia dels drets té les seves arrels en la Declaració Universal dels Drets Humans (1948). Amb la Declaració comença a cristal·litzar la voluntat d'establir una protecció universal de les llibertats bàsiques i la dignitat de l'home. A partir de la Declaració han vingut molts altres instruments jurídics internacionals inspirats en la mateixa pretensió d'establir un conjunt de drets que preservin les llibertats i la dignitat. En aquest sentit, els drets humans es conceben com a universals, en tant que pertanyen a tota la família humana, inalienables, atès que no s'hi pot renunciar ni perdre'ls de cap manera, i indivisibles, ja que estan relacionats entre ells i la vulneració d'un dret humà comporta també la vulneració del conjunt.

Posteriorment, l'any 2006, es va aprovar la Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat (CDPD). La CDPD és el principal text que reconeix de forma específica els drets humans pel que fa a la seva concreció en les persones amb discapacitat. La finalitat d'aquest tractat no és establir drets nous o crear-ne d'específics per a les persones amb discapacitat, sinó interpretar els drets humans de tal manera que la seva aplicació en el cas de les persones amb discapacitat sigui clara (Astorga, 2012; Harpur, 2013). La concreció dels drets humans per a les persones amb discapacitat dota aquest grup de major seguretat jurídica i estableix un marc comú d'actuació obligatòria als països signants de la Convenció. Tan sols hi ha un dret que es pot entendre com a nou, el dret a la vida independent, tot i que

es pot vincular a drets previs, com ara el de la llibertat de moviment, d'habitatge o de participació lliure (Degener, 2016).

La Convenció enforteix un seguit de drets bàsics i en fa una lectura extensa de tal manera que donin una cobertura explícita a la situació de les persones amb discapacitat. N'és un exemple l'article 15, que fa referència al dret a la integritat física i a no rebre un tracte humiliant o tortura. En aquest article, a més de repetir que cap persona no pot ser objecte de tractes vexatoris o de tortures, es fa referència explícitament a la prohibició de dur a terme experiments o proves mèdiques que siguin contràries a la dignitat de la persona o siguin lesives (Nacions Unides, 2006). La CDPD estableix també la base per a la supressió de la discriminació per raó de discapacitat. Incideix en la participació plena i efectiva en tots els àmbits de la societat, enfortint els drets civils i polítics en relació amb la discapacitat. Posa l'accent en el respecte a la diferència i en la inclusió de la diversitat, prenent en consideració les situacions particulars dins les mateixes persones amb discapacitat, com ara les dones o els infants, i protegeix la igualtat d'oportunitats en l'elecció del projecte de vida que triïn les persones amb discapacitat.

1.3. Els drets culturals

D'ençà de la Declaració Universal dels Drets Humans, s'han establert i reconegut un seguit de drets relacionats amb la cultura. Com s'explicava en la perspectiva de la discapacitat basada en el reconeixement dels drets, un dret és una facultat, una prerrogativa o una propietat jurídica que protegeix i legitima un individu reconeixent-lo i dotant-lo de garanties en la preservació de la seva dignitat i en l'exercici de les seves llibertats. D'aquesta manera, s'entén per drets culturals aquelles normes, prerrogatives i facultats jurídiques adreçades a preservar la cultura existent a un lloc determinat, de forma que es garanteixi als individus la tria de la manera de viure, dins un context de respecte als drets humans.

Més enllà d'aquesta definició, els drets culturals són una branca de drets àmplia i que abasta àmbits ben diferents, tal com assenyalen diversos autors (Karim i Wayland, 2001; Baltà i Dragičević, 2017). De forma general, sota l'etiqueta dels drets relacionats amb la cultura s'hi poden trobar àmbits com ara l'educació, la llibertat d'expressió, l'accés a la informació i al coneixement, les facultats

Capítol 1

d'identificar-se amb una comunitat, la protecció dels interessos derivats de la producció artística o intel·lectual, el gaudi de les arts o la participació en la vida cultural. Per referir-se a aquest conjunt d'àmbits hi ha fins i tot un problema a l'hora de fer servir un terme que els englobi. Tot i que de forma genèrica es parla de drets culturals, el dret a la cultura té matisos diferents i certs àmbits, com ara l'educació, no es tracten com una qüestió cultural.

D'una manera àmplia, Farida Shaheed, relatora de l'ONU en matèria de drets culturals, divideix els drets relacionats amb la cultura en tres vessants: els drets de la participació, els drets de la diversitat cultural i els drets de promoció de la lliure creativitat (Shaheed, 2014). Els drets de la participació són aquells que garanteixen la facultat de totes les persones de formar part de la vida cultural d'una comunitat i tenir a l'abast el gaudi de les arts, de la cultura i de la informació. Com es veurà més endavant, els drets relacionats amb la garantia de la participació fonamenten la idea de l'accessibilitat com un principi garant de la participació en condicions d'igualtat. Els drets de la diversitat cultural són aquells que protegeixen les facultats dels individus per tal de garantir-los la possibilitat de dur a terme un projecte de vida d'acord amb la vinculació amb la comunitat cultural que triïn. Els drets a la lliure creativitat són aquells que protegeixen les condicions per a l'expressió artística o científica en una situació de llibertat i de reconeixement dels interessos de l'autor.

La multiplicitat d'aspectes que conformen els drets culturals té a veure amb la dificultat a l'hora de definir la cultura. És possible entendre la cultura de forma extensa, com el conjunt de formes i de trets que caracteritzen un grup humà o, d'altra banda, concebre-la merament com la producció creativa d'una societat. Segons la definició de la cultura que es faci servir operarà igualment una definició dels drets culturals o una altra. Una visió restrictiva de la cultura, relacionada amb la producció i amb la indústria creativa, acabarà tenint més repercussions en certes vessants dels drets, com ara els d'autoria. Per contra, una concepció àmplia de la cultura menarà a una definició dels drets culturals relacionada amb la garantia de la participació i amb la protecció de les minories (Sganga, 2015).

A partir de la Declaració Universal dels Drets Humans, els drets culturals han aparegut en diversos documents i tractats internacionals. Tal com apunta la Declaració de Friburg de 2007, els drets culturals apareixen esparsos en diversos tractats i eines jurídiques internacionals, i no hi ha cap document que aplegui de forma sistemàtica i organitzada els drets relatius a la cultura (cf. Vall, 2011). La Declaració de Friburg, el text internacional que més s'acosta a aquesta idea d'eina

jurídica completa, no té un caràcter vinculant, tot i que sí que compleix la funció de revisar i compilar els drets culturals que s'han enunciat al llarg dels anys (Baltà i Dragićević, 2017).

A més a més, la Declaració de Friburg té l'objectiu de reforçar la vessant social dels drets culturals. En la seva consideració setena afirma que els drets culturals són una vessant molt important dels drets humans pel que fa a la inclusió de les persones en situació de desavantatge. Es considera que els drets culturals s'han ocupat prioritàriament de la situació de les minories ètniques i la Declaració de Friburg referma la universalitat dels drets culturals.

En aquest sentit, la Declaració de la UNESCO de la Diversitat Cultural (2001) actua amb l'objectiu d'enfortir els drets de les minories culturals en el context de la globalització, mentre la Declaració de Friburg accentua el caràcter social d'aquest tipus de drets. En el cas de les persones amb discapacitat, que representen un grup minoritari en una situació de desigualtat, l'enfocament ampli dels drets culturals té unes majors implicacions que en la resta de la societat i el seu enfortiment representa noves oportunitats en la seva inclusió. No obstant això, la concreció dels drets culturals de forma explícita pel que fa a les persones amb discapacitat només es comença a tractar en la CDPD, que hi dedica dos articles.

1.3.1. Els drets culturals en el marc internacional

A partir del 1948, l'any en què es va aprovar la Declaració Universal de Drets Humans, diversos tractats i instruments jurídics internacionals han fixat la consagració dels drets culturals. El text més important en aquest sentit és el Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966), que recull la primera formulació dels drets culturals de la Declaració Universal i l'estableix novament. La UNESCO, al llarg de la seva història, com a òrgan dependent de l'ONU competent en promoció i preservació cultural, ha elaborat declaracions tractant diversos àmbits de la cultura. La Declaració Universal sobre la Diversitat Cultural (2001) és un dels textos recents de la UNESCO més importants pel que fa a la disposició dels drets culturals i la seva preservació. Més endavant, la Declaració de Friburg dels Drets Culturals (2007), tot i no ser vinculant, és un text molt rellevant en l'enfortiment de la condició dels drets culturals. Finalment, la Convenció dels Drets de les Persones

Capítol 1

amb Discapacitat (2006) tracta extensament la concreció dels drets culturals en el cas de les persones amb discapacitat.

La Declaració Universal de Drets Humans (1948) va tractar per primera vegada la consagració de la cultura com a dret. La seva importància rau en el fet que el principal tractat que estableix els drets fonamentals consagra la qüestió dels drets culturals com un aspecte inherent a la vida d'una comunitat i es fixa en aquesta com una dimensió de la dignitat humana que mereix protecció. D'aquesta manera, l'article 27 disposa els drets relatius a la cultura:

1. Tota persona té dret a prendre part lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar en el progrés científic i en els beneficis que en resultin.
2. Tota persona té dret a la protecció dels interessos morals i materials que corresponguin per raó de les produccions científiques, literàries o artístiques de què sigui autora.

D'altra banda, l'article 22 afegeix que tota persona, mitjançant l'esforç nacional i la cooperació internacional, té dret a la realització dels drets culturals. Igualment, fa referència al dret a la informació i al dret a l'educació. En l'article 26, la Declaració Universal estableix que tota persona té dret a rebre una educació elemental de forma gratuïta i es fixa l'obligació de garantir que l'educació superior o tècnica sigui a l'abast de tothom. D'altra banda, l'article 19 fixa el dret d'opinió i d'expressió lliure, el dret de no ésser molestat a causa de l'opinió i de l'expressió i el dret de cercar, rebre i difondre les idees i la informació, pròpia o aliena, per qualsevol mitjà i sense límit de fronteres.

El següent tractat jurídic que va aprofundir en la consolidació dels drets culturals va ser el Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals, del 1966. En el Pacte es reconeix el dret universal a la cultura, a la participació en la vida cultural i al benefici del progrés científic. D'aquesta manera, en l'article 15 del Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966) es disposa el següent:

Els Estats part del present Tractat reconeixen el dret de tothom a participar en la vida cultural, gaudir del progrés científic i de les seves aplicacions i beneficiar-se de la protecció dels interessos morals i materials que resultin de les produccions científiques, literàries o artístiques de les quals sigui autor.

Entre les mesures que els Estats part en aquest Pacte hauran d'adoptar per assolir el ple exercici d'aquest dret, cal incloure-hi les necessàries per a la conservació, el desenvolupament i la difusió de la ciència i de la cultura.

Els Estats part en aquest Pacte es comprometen a respectar la llibertat indispensable per a la investigació científica, per a l'activitat creadora i per a la difusió de la informació.

Els Estats part en aquest Pacte reconeixen els beneficis que es deriven de l'encoratjament i el desenvolupament de la cooperació i les relacions internacionals en els camps científic i cultural.

D'altra banda, el Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals també fa referència al dret a l'educació. En el seu article 13, el Pacte disposa que tothom té dret a l'educació i s'acorda que aquest dret ha de servir per al ple desenvolupament de la personalitat humana i del sentit de la seva dignitat. També s'estableix que l'educació ha de servir per enfortir el respecte als drets humans i les llibertats. Finalment, l'educació ha de capacitar tothom per participar lliurement en la societat i s'estableix la universalitat de l'educació primària, així com l'obligació que l'educació superior sigui a l'abast de tothom.

El Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals, un òrgan de l'ONU encarregat de vetllar pel compliment del Pacte, va publicar el Comentari general núm. 21 per tal de definir de forma clara què és la participació en la vida cultural. El Comentari estableix que els drets culturals són una part integrant fonamental dels drets humans i vincula el dret a la participació en la vida cultural amb l'exercici de la resta de drets culturals, com ara l'educació, el benefici del progrés científic, la llibertat creadora i la protecció dels interessos derivats de la producció científica i artística. Per un costat, la participació en la vida cultural s'estableix com una llibertat de l'individu i, per tant, l'Estat no pot limitar ni impedir la facultat de cap persona de prendre part en la cultura. Per l'altre, l'Estat ha de prendre mesures positives per tal de garantir a tothom la participació cultural, com ara intervencions per tal de preservar el patrimoni cultural, promoure'n el coneixement i facilitar-hi l'accés (Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals, 2009).

Un altre Comentari general del Comitè especialment rellevant és el núm. 5, que tracta l'aplicació del Pacte dels Drets Econòmics, Socials i Culturals en el cas de les persones amb discapacitat. El Comentari general núm. 5 del Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals reconeix que el Pacte Internacional dels Drets

Capítol 1

Econòmics, Socials i Culturals omet referir-se a les persones amb discapacitat a causa del desconeixement de la importància de la seva disposició explícita en el moment de la seva redacció en comptes d'inferir la seva inclusió. El Comentari remarca que els drets econòmics, socials i culturals pertanyen a tots els individus i, com a tals, les persones amb discapacitat han de veure respectats aquests drets. Igualment, el Comentari explicita que el Tractat estableix que els Estats tenen l'obligació d'emprendre accions en la mesura que els seus recursos ho permetin per tal que els drets econòmics, socials i culturals de les persones amb discapacitat siguin respectats (Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals, 1994).

D'altra banda, el Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics, també aprovat l'any 1966, es refereix als drets culturals en l'article 27. Concretament, s'hi disposa el següent:

en els Estats on existeixen minories ètniques, religioses o lingüístiques no es pot negar a les persones que pertanyin a aquestes minories els drets que els pertoca en comú amb els altres membres del seu grup, a tenir la seva pròpia vida cultural, a professar i a practicar la seva pròpia religió i a fer ús del propi idioma.

En el seu article 27, el Pacte dels Drets Civils i Polítics també es refereix al dret d'opinió i d'expressió lliure. En concret, estableix que tothom té dret a opinar sense ingerències, a expressar-se de la forma que consideri i a cercar informació per opinar lliurement.

En el marc de la UNESCO s'han elaborat declaracions relacionades amb la promoció i la preservació de la cultura atenent-ne moltes vessants. La UNESCO és un organisme internacional dependent de l'ONU que té per objectiu impulsar la cultura i la ciència, difondre el coneixement i promoure un marc jurídic internacional que incentivi la cooperació. En aquest sentit, les declaracions són els documents que constitueixen l'eina jurídica de més abast en el si de la UNESCO.

La Declaració de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural, aprovada l'any 2001, és el text recent més important que tracta de forma específica els drets culturals i que actualitza la seva definició en el marc internacional. S'hi estableix que la cultura és el conjunt de trets distintius materials, espirituals, intel·lectuals i afectius que defineixen un grup social. S'incideix en la necessitat de promoure la participació lliure en la vida cultural, sigui de forma individual, sigui de forma col·lectiva. Destaca igualment la importància de protegir i preservar les formes culturals de les minories.

La Convenció fixa cinc característiques per aconseguir un patrimoni cultural democràtic. Els bens culturals han de tenir disponibilitat, siguin tangibles o intangibles, és a dir, qualsevol ciutadà ha de poder gaudir dels beneficis de la vida cultural que s'origina al voltant d'institucions com ara teatres, museus o biblioteques, esdeveniments com ara festivitats, i del patrimoni intangible, com ara les llengües, la història, les tradicions i els costums. En segon lloc, s'hi fixa la noció d'accessibilitat, posant en relleu quatre aspectes: la no discriminació, l'accessibilitat física, l'accessibilitat econòmica i l'accessibilitat a la informació. En tercer lloc, hi ha l'acceptabilitat, que té a veure amb la validació o la participació dels ciutadans a l'hora de dur a terme accions de gestió o polítiques culturals. En quart lloc, s'hi fixa l'adaptabilitat, és a dir, la necessitat que l'organització i la gestió cultural adopti un enfocament flexible en funció dels canvis en la realitat social i dels individus. En darrer lloc, s'hi destaca la idoneïtat, és a dir, la capacitat d'adaptar la realització de la vida cultural a les circumstàncies del context.

És en l'article 6 de la Declaració Universal de la Diversitat Cultural (2001), «Cap a una diversitat cultural accessible a tots», que es fa referència de forma explícita a la qüestió de l'accessibilitat d'una forma àmplia. L'article estableix la necessitat de la lliure circulació de la paraula i la imatge. Tracta «la llibertat d'expressió, el pluralisme dels mitjans de comunicació, el multilingüisme, la igualtat d'accés a les expressions artístiques i científiques, els entorns tecnològics, inclòs el seu format electrònic i la possibilitat de totes les cultures d'estar presents en els mitjans de comunicació i de difusió» com les condicions necessàries per a garantir l'accés i la participació en la diversitat cultural (cf. Vall, 2011, pp. 29-30).

Finalment, hi ha la Declaració de Friburg sobre Drets Culturals, del maig del 2007. El text es va presentar pel Grup de Friburg, un equip d'experts en drets culturals pertanyent a l'Observatori de la Diversitat i els Drets Culturals. La tasca duta a terme pel Grup de Friburg en la seva Declaració, tot i no ser de caràcter vinculant, resulta d'una gran importància en la compilació i ordenació dels drets relatius a la cultura que s'havien reconegut en els tractats diversos. En aquest sentit, la Declaració de Friburg no proposa noves formulacions de drets, sinó que recull els drets culturals amb la pretensió que es fixin de forma coherent i ordenada. A més a més, com s'estableix en les consideracions inicials, en concret en la consideració setena, la Declaració pretén desenvolupar el caràcter universal dels drets culturals, de manera que tinguin incidència de forma especial en les persones en situació de desavantatge i que no estiguin restringits únicament a la defensa de les minories.

Capítol 1

Aquest text accentua la dimensió cultural dels drets humans, es fixa en la necessitat de garantir la diversitat com un tret constituent de l'home i destaca que qualsevol persona individual o col·lectiva ha de poder fer-se propi el patrimoni cultural.

En darrer lloc, pel que fa a les qüestions específiques dels drets culturals, la CDPD hi dedica dos articles, el 21 i el 30. L'article 21 es refereix a la llibertat d'expressió i d'opinió i a l'accés a la informació. Els Estats part de la Convenció es comprometen a adoptar les mesures que calguin per tal que les persones amb discapacitat puguin accedir i obtenir la informació en igualtat d'oportunitats. La informació adreçada al públic general ha de ser a l'abast en formats adients per a les persones amb discapacitat, inclosos la llengua de signes, el braille o qualsevol altre mitjà tecnològic. La CDPD encoratja els mitjans de comunicació i les empreses a promoure l'accessibilitat en la difusió de les seves informacions. Finalment, es promou el reconeixement per part dels Estats de les llengües de signes.

L'article 30 fa referència a la participació en les activitats culturals, les activitats recreatives, el lleure i l'esport, que es divideix en cinc apartats. L'article 30.1 estableix que els Estats part de la Convenció reconeixen el dret de les persones amb discapacitat a participar en igualtat de condicions en la vida cultural i adoptaran les mesures necessàries per aconseguir-ho. En aquest sentit, s'esmenta en concret l'accés als materials culturals, als continguts audiovisuals —com ara televisió, cinema o teatre— i als espais o edificis amb interès cultural, turístic o històric. L'article 30.2 fa referència al compromís dels Estats per fomentar el potencial creatiu artístic, cultural i intel·lectual de les persones amb discapacitat.

L'article 30.3 estableix que els Estats han de treballar per tal que els drets d'autoria i de propietat intel·lectual no siguin un impediment en l'accés i en la participació en la cultura que acabi esdevenint una discriminació. En l'article 30.4 s'estableix que les persones amb discapacitat han de veure reconeguts els seus trets identitaris i culturals distintius, de forma específica la llengua de signes i la cultura dels sords. En darrer lloc, l'article 30.5 fa al·lusió a la participació de les persones amb discapacitat en les activitats recreatives, de lleure i esportives.

1.3.2. La participació i la garantia dels drets

Seguint el camí de la Declaració dels Drets Humans, la CDPD i el Comentari General sobre la participació en la vida cultural, s'entén per participació l'eina o la

forma de legitimació o consens adreçada a resoldre una situació de desigualtat o de desavantatge en la inclusió social mitjançant la garantia que qualsevol persona podrà prendre part activament en qualsevol àmbit. La participació en la cultura és un dret que té el valor d'una llibertat i, en aquest sentit, els Estats no poden impedir o restringir, ni permetre que es restringeixi, el dret de cap persona a prendre part en la vida cultural. Addicionalment, els Estats són els responsables de garantir que tothom pugui participar en la vida cultural i han d'emprendre les accions que calgui per tal que aquest dret sigui efectiu. Tot i que la definició de participació sigui extensa, és difícil saber quan s'assoleix una situació de participació efectiva i adequada. En molts casos, en concret en el de les persones amb discapacitat, la garantia de la participació implica desafiaments que posen en qüestió la forma com s'organitza la societat i demana que aquesta canviï (O'Keefe, 1998; Di Giovanni, 2018, pp. 157-158).

En l'apartat 1.2 s'explicava que el model basat en la garantia dels drets és la intervenció en les qüestions de la discapacitat a partir del reconeixement dels drets que són propis a tota persona. És un model que es consolida sobretot a partir de l'aprovació de la CDPD i que apareix en contraposició amb el model d'intervenció assistencial, que concep la relació amb les persones amb discapacitat mitjançant la cobertura de les seves necessitats. El model de la garantia dels drets es basa en la idea que tota persona, independentment de les seves condicions físiques, sensorials o cognitives, ha de veure respectats els seus drets fonamentals en igualtat de condicions. Els ajuts i les assistències no s'adrecen a pal·liar o donar solució a unes necessitats, sinó que es pretén protegir el reconeixement d'un conjunt de drets que les persones amb discapacitat històricament han vist vulnerats.

Aquesta vulneració dels drets fonamentals constitueix la base per definir la discriminació. Seguint l'article 8 de la CDPD, s'entén per discriminació qualsevol distinció, exclusió o restricció per motius de discapacitat que tingui el propòsit o l'efecte d'impedir totalment o parcialment el reconeixement i l'exercici en igualtat de condicions dels drets humans. En aquesta definició s'inclou qualsevol tipus de discriminació, inclosa la negació de les adaptacions o dels ajustos raonables.

Tenint en compte tot això, el dret a la participació en la vida cultural ha de ser protegit i els Estats són els garants d'aquest dret. Quan la participació en la vida cultural es veu limitada, aquest dret s'haurà vulnerat, la qual cosa constitueix una situació de discriminació (Casanovas, 2017, p. 214). Els Estats són responsables

Capítol 1

de garantir que les condicions de la participació en la vida cultural siguin adequades per a tothom i l'accessibilitat és un concepte clau en aquest punt. Tothom té dret a participar en la cultura i és el disseny universal a través de les condicions adequades d'accessibilitat en l'entorn, en els esdeveniments, en els productes i en els serveis. De la mateixa manera, el model de la garantia dels drets trenca amb la idea que els ajuts o les assistències a les persones amb discapacitat són intervencions opcionals o arbitràries, dutes a terme a partir de criteris de caritat. Les intervencions en matèria d'accessibilitat es duen a terme perquè és necessari que els drets de tothom siguin respectats, en igualtat de condicions, ja que tot el que no sigui això serà una forma de discriminació (Greco, 2016, p. 14).

Pel que fa a la cultura, com es veia en l'apartat 1.2, la noció més rellevant que es protegeix en la formulació dels drets culturals és la participació. En el model del reconeixement dels drets, l'objectiu fonamental d'una intervenció ha de ser que la participació de les persones amb discapacitat, i de fet de qualsevol persona, en la vida cultural es garanteixi i s'enforteixi. En la perspectiva de la garantia dels drets, així, el concepte de la participació ha de tenir una centralitat absoluta quan es tracta la qüestió de la cultura i la discapacitat, ja que és el bé jurídic que es protegeix en la formulació d'aquests drets.

La participació en la vida cultural és un dret pertanyent a tothom, la qüestió sobre la cobertura d'aquest dret en el cas de les persones amb discapacitat és necessària per saber si les condicions socials i de l'entorn són adequades o, per contra, hi ha una situació de discriminació o de vulneració dels drets culturals. En tot cas, no es garanteix la participació en la vida cultural de les persones amb discapacitat perquè tinguin discapacitat, sinó perquè tota persona té el dret a aquesta participació i l'accessibilitat universal és el principi que garanteix aquest dret. En aquest sentit, l'accessibilitat garanteix el dret universal a la participació també a la gent gran, les persones amb lesions temporals, els infants, nouvinguts o qualsevol persona que trobi barreres de qualsevol mena en la relació amb l'entorn.

Aquesta idea de la participació, així, ha de funcionar en dos nivells. D'un costat, totes les persones han de poder gaudir de la vida cultural anant al teatre, visitant museus, veient pel·lícules al cinema o acudint a concerts. La vida cultural ha de ser disponible a tothom i aquesta afirmació és una condició bàsica en la garantia del dret a la participació. Per l'altre costat, la participació també s'ha de concretar en la possibilitat d'incidir en l'organització de la vida cultural, és a dir, no solament es tracta de gaudir de l'activitat cultural, sinó de tenir la capacitat de definir com

aquesta ha de ser, això vol dir, de quina manera s'ha d'articular (Baltà i Dragićević, 2017). Aquesta construcció en dos nivells és fonamental per entendre que en la participació no es tracta només de donar un lloc o possibilitar la inclusió en la vida cultural, sinó que és prioritari que els individus tinguin la capacitat d'incidir en l'organització de la vida cultural per tal que sigui adequada a les seves expectatives.

1.4. La participació, el model mèdic i el model social

Si en l'apartat 1.1 es veia com es defineixen els models mèdic i social, en aquest apartat es veurà quina relació tenen aquests models amb la participació, en tant que noció que s'estableix en la formulació dels drets culturals. En el primer apartat s'havien distingit dos models principals, el model mèdic i el model social. El model mèdic és l'enfocament que cerca la recuperació, l'adaptació i la rehabilitació dels individus que pateixen mancances físiques, sensorials o cognitives. Pel seu cantó, el model social és l'enfocament que entén la discapacitat com un fenomen que apareix quan l'organització de la societat no és adequada a les condicions dels individus que experimenten situacions d'exclusió.

Abans de veure com es relacionen aquests models amb la idea de participació i d'accessibilitat, i com es concreten en casos reals, cal assenyalar que els models mèdic i social són tendències o esquemes oposats que serveixen per comprendre la realitat social de la discapacitat. No és que el model social i el model mèdic siguin dos compartiments impermeables, sinó que en la realitat apareixen trets d'un model i de l'altre i serveixen per a analitzar-la. En els casos concrets d'una intervenció pública o d'un programa d'intervenció no apareix de forma explícita la seva vinculació a un dels models, sinó que es pot llegir en les seves característiques tendències que l'acosten més a una perspectiva mèdica o a una perspectiva social.

El model mèdic de la discapacitat en relació amb la garantia del dret a la participació és un enfocament que presenta molts inconvenients, tot i que és molt viu, de forma sovint invisible. El primer aspecte que cal destacar és que l'enfocament mèdic no pretén afavorir la participació, atès que la participació és un concepte purament social. L'objectiu del model mèdic és intervenir en l'individu per tal que aquest recuperi o adopti un estat de salut normal. Evidentment, quan l'individu adopta la normalitat en el seu estat de salut, la seva participació en la societat en conseqüència esdevé també normal, però això no succeeix perquè el conjunt de

Capítol 1

condicions que garanteixen la participació siguin millors o pitjors, sinó perquè l'individu reuneix les característiques que el fan apte per a la participació.

En aquest sentit, tot i que la intervenció mèdica pugui derivar en la millora de la participació en la societat de l'individu rehabilitat, el seu objectiu és la rehabilitació en si mateixa i res més. Això es pot veure a través del fet que el model mèdic, quan no ofereix una possibilitat de rehabilitació a la mancança física, simplement deixa d'actuar, tot i que el problema social encara hi sigui. En altres paraules, en una situació de mancança física que restringeixi la participació, el model mèdic intentarà resoldre la mancança física i, en conseqüència, la situació de participació social de l'individu també millorarà. Ara bé, si la mancança física és permanent i no es pot tractar, des del model mèdic no es detectarà ni s'abordarà cap impediment en la participació social.

D'altra banda, el model mèdic també serveix com un enfocament de classificació de la condició física de la discapacitat i, en conseqüència, determina qui rep assistències o ajudes. Els paràmetres mèdics defineixen el grau de pèrdua física que pot arribar a constituir una situació de discapacitat. A partir de la definició de la condició de discapacitat es deriva la potestat de decidir qui rep assistència per part de les administracions.

D'aquesta forma s'han configurat tradicionalment les entitats de la discapacitat. Aquest és el cas d'organitzacions com ara l'Organització Nacional de Cecs Espanyols (ONCE), que permeten l'afiliació i concedeixen ajuts després que un examen mèdic hagi verificat que la persona amb discapacitat té un grau de visió inferior a un barem determinat. La concessió d'ajuts a un grup catalogat com a discapacitat constitueix una forma assistencial d'intervenir que té poc a veure amb una idea de garantia de la participació com a dret pertanyent a tota persona. Es presten ajuts, probablement necessaris, seguint un enfocament individualista per tal d'intentar rehabilitar la persona amb discapacitat a través de l'assistència, ja que no és possible fer-ho mitjançant el tractament mèdic. En tot cas, no hi ha una voluntat d'incidir en l'organització social i en l'entorn per tal que aquests es regeixin per criteris d'accessibilitat universal. Tradicionalment, les organitzacions de la discapacitat s'han acollit a aquest model assistencial, de forma que no han pretès repensar i redissenyar l'organització social per tal que aquesta sigui adequada a tothom, sinó que han intentat acomodar les persones amb discapacitat en la mesura que era possible a unes condicions que els eren adverses (Barnes, 2008; Infante i Matus, 2009).

Pel que fa a l'àmbit cultural, això es tradueix en circuits alternatius més o menys restringits als grups de persones amb discapacitat, de tal manera que no s'avança cap a una situació d'inclusió en què es normalitzi la participació de les persones amb discapacitat en tots els àmbits de la cultura (Peters, 2000, p. 585). Es pot parlar de companyies de teatre compostes només per sords, biblioteques de llibres en àudio exclusives per a cecs, escenaris sense barreres arquitectòniques minoritaris, zones de museus especials per a les persones amb discapacitat o funcions d'obres específiques als teatres amb les mesures d'accessibilitat oportunes per a les persones amb discapacitat. L'accessibilitat, en aquest model tradicional, no es concep com a disseny universal, sinó com a adaptació d'uns continguts concrets, i la participació en la vida cultural en conseqüència és restringida. En aquesta perspectiva, l'accessibilitat no es concep com una qualitat indispensable en el disseny de l'entorn i de la vida cultural, sinó com un afegitó que atorga al producte o a l'activitat cultural un valor distintiu, prescindible en qualsevol cas. Són adaptacions dels productes, continguts o esdeveniments culturals que actuen com a ajusts raonables per tal de possibilitar un accés parcial.

En aquest sentit, cal assenyalar que la indefinició de la idea dels ajusts raonables pot ser un parany (De Fuentes, 2016). El problema d'aquest concepte és que la visió d'allò que és raonable per a un usuari serà diferent per a un gestor o un productor cultural. La resposta és molt senzilla des del punt de vista de l'usuari. Si existeixen les condicions d'accessibilitat adequades l'ajust serà raonable. Ara bé, des del punt de vista del gestor cultural la resposta serà complexa. Pot passar que no sigui factible oferir les condicions d'accessibilitat adequades per múltiples motius, de forma que una intervenció parcial i ineficaç pot ser considerada un ajust.

En la perspectiva social, l'enfocament és totalment diferent pel que fa a la participació. La idea que la discapacitat és un fenomen que es produeix a partir de les condicions i la forma com s'organitza la societat es vincula directament amb la garantia d'una situació d'inclusió en la participació. En el model social s'observa quines són les barreres de qualsevol tipus, físiques, comunicatives o actitudinals, que apareixen quan les condicions de l'entorn i de la societat no atenen uns criteris de disseny universal. En el model social no es fixa l'atenció en les condicions físiques de l'individu, sinó en les característiques del disseny de l'entorn, que són el factor veritablement rellevant per garantir una situació de participació efectiva.

Capítol 1

Si el model mèdic actualment es fa servir per establir els paràmetres de quines persones tenen discapacitat i, en conseqüència, que aquestes rebin certs ajuts o assistències, el model social defineix la discapacitat de forma molt més elàstica, no tan vinculada a uns paràmetres objectius, sinó a una experiència d'exclusió de l'individu. Per al model social, la discapacitat és el fenomen que apareix quan hi ha un entorn inadequat a les característiques d'un individu que experimenta una situació d'exclusió. La noció de l'experiència de l'individu com a factor determinant en la definició de la discapacitat té molta importància no solament pel que fa a la formulació de les intervencions en accessibilitat, sinó també en la forma com s'enfoca la recerca i l'avaluació de l'accessibilitat. L'experiència de l'individu esdevé clau en la qualitat de l'accessibilitat i, per tant, qualsevol mètode de recerca i d'avaluació en l'accessibilitat s'ha de basar en l'individu (Matamala et al., 2018, pp. 4-5).

En aquest sentit, Greco (2018, p. 206) explica que l'accessibilitat constitueix un principi que ha d'impregnar tots els àmbits de la societat. En aquest procés d'afectació global del disseny dels entorns destaca que l'accessibilitat comporta tres moviments, relacionats amb el que s'ha explicat al llarg del capítol. El primer moviment és el pas d'una concepció particular a una concepció universal de l'accés. Aquest moviment significa que, si tradicionalment els ajuts en l'accés s'havien pensat exclusivament o principalment per a certs grups, sovint persones amb discapacitat, tot i que no sempre, ara el principi de l'accés té un caràcter universal. La qüestió de l'accessibilitat s'ha escampat, afecta qualsevol àmbit i interessa tota persona.

El segon moviment és el canvi d'una visió de l'accessibilitat centrada en el productor a una visió centrada en l'usuari. Aquest moviment té a veure amb la idea que el coneixement de l'accessibilitat es vincula principalment a l'experiència dels usuaris. En el disseny dels entorns, en l'elaboració dels productes i en l'organització dels esdeveniments hi ha hagut l'assumpció que els productors sabien més o tenien més privilegis que els usuaris a l'hora de definir com havien de ser. Ara bé, entre les expectatives del productor i les necessitats de l'usuari apareix una manca de coincidència, una distància que es pot escurçar mitjançant la incorporació de la noció de l'accessibilitat en el disseny. Aquest canvi implica que la recerca i l'avaluació de l'accessibilitat s'han de vincular molt estretament a una perspectiva centrada en l'usuari, en la qual la seva experiència en la relació amb l'entorn sigui

el coneixement necessari en la validació de l'adequació de les característiques del seu disseny (Soler i Chica, 2014, pp. 151-152).

El tercer moviment és el canvi d'un enfocament reactiu a un enfocament proactiu en el disseny de l'accessibilitat. Greco (2018, p. 213) distingeix tres moments en el disseny dels productes, *ex ante*, *in itinere* i *ex post*. Tradicionalment, la incorporació de l'accessibilitat s'ha efectuat *ex post*, és a dir, a través de la incorporació d'adaptacions en el producte ja finalitzat. Aquesta tendència ha suposat que les intervencions en la millora de l'accessibilitat han estat parcials i menys efectives per als usuaris, així com més costoses per al productor o, en el pitjor dels casos, ha calgut renunciar a unes condicions d'accessibilitat adequades, ja que la manipulació del producte ja finalitzat o bé era impossible, o bé implicava alterar-lo en excés. La idea d'adoptar una perspectiva proactiva en la incorporació de l'accessibilitat implica no solament assumir els criteris de disseny universal *ex ante* en l'elaboració dels productes, sinó afegir les expectatives dels usuaris al disseny de forma que aquestes siguin centrals. Hi ha en aquest moviment una vinculació amb la idea que la participació dels usuaris és molt rellevant per tal que aquests puguin tenir capacitat decisòria en la definició de l'entorn i que l'entorn, en definitiva, no solament sigui accessible, sinó que adopti les millors condicions possibles per a l'ús de tothom.

D'aquesta manera s'explica com s'articula una oposició entre el model mèdic, que deriva en un sistema de relació amb la persona amb discapacitat individual i assistencial, i el model social, que promou una intervenció en l'entorn adreçada a assolir unes condicions de disseny universal a través de l'accessibilitat. Així, una intervenció formulada des del model social no s'ocupa d'identificar quines persones han de rebre una atenció especial per a la seva inclusió, sinó que cerca incidir en l'entorn per tal que aquest sigui adequat per a la participació de tothom.

Aquest enfocament és molt important per tal d'orientar correctament les intervencions públiques en matèria d'accessibilitat. El motiu és que la funció d'una administració no és mesurar paràmetres físics, sensorials o cognitius de certs individus amb deficiències, sinó vetllar perquè els drets siguin garantits a tothom. En aquest sentit, des del punt de vista de la participació social i de la intervenció pública, no és rellevant determinar quin grau d'audició té un individu, sinó aconseguir que la informació sigui al seu abast.

Capítol 1

En el model social hi ha una vinculació amb la noció de disseny universal, ja que aquesta qualitat d'universalitat en el disseny és allò que garanteix també la universalitat en l'accés i en la participació. Allò que dona garanties per a la participació plena en tots els àmbits de la societat és el seu disseny atenent les circumstàncies de tothom. No hi ha una voluntat de distingir, sinó la intenció que els entorns i els productes culturals assumeixin condicions de disseny universal de forma normalitzada.

En aquest sentit, és difícil trobar productes o esdeveniments culturals majoritaris dissenyats tenint en compte aquesta perspectiva, tot i que els avenços tecnològics permeten de trobar noves fórmules adreçades a millorar la participació de tothom en la vida cultural. Els llibres electrònics, per exemple, es publiquen incorporant obligatòriament possibilitats de navegació a través del text accessibles a tothom. Hi ha també continguts audiovisuals que ofereixen subtitulació en diferents idiomes i, fins i tot, subtitulació per a sords i audiodescripcions, tot i que aquestes opcions s'ofereixin minoritàriament (cf. Rovira-Esteva i Tor-Carroggio, 2018a, 2018b) . Les televisions, els telèfons mòbils, els ordinadors i les tauletes, que són les eines que s'utilitzen per a accedir a molts continguts, incorporen característiques de disseny adequades per tal que el seu ús pugui ser universal.

Aquests exemples serveixen per veure com hi ha un model d'intervenció en l'entorn i en els productes culturals que té en compte de forma sistemàtica les condicions de qualsevol usuari i es dissenya en conseqüència. En aquests casos no hi ha una assistència específica per a un cert grup de persones, sinó que el disseny del producte o de l'entorn cultural es duu a terme a partir d'una idea àmplia de les condicions d'accessibilitat (Romero-Fresco, 2018, pp. 189-190). No es generen circuits alternatius als productes i entorns culturals majoritaris, no es produeix una situació de segregació i, per això, hi ha una participació plena i efectiva de tothom.

1.5. Proposta terminològica

Com es veu en el capítol 4, és a partir de la Llei d'Accessibilitat, amb el seu article 35, que fa referència a l'accessibilitat cultural, esportiva i del lleure, que a Catalunya per primera vegada es faculta el Departament de Cultura de la Generalitat per intervenir en matèria d'accessibilitat. És arran de l'aprovació d'aquesta Llei que el Departament de Cultura assumeix una funció d'elaboració i d'execució de plans d'accessibilitat a la cultura. Concretament, en el capítol 6 d'aquesta tesi doctoral

s'analitza el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals com a exemple d'un cas d'una intervenció duta a terme pel Departament de Cultura.

Cal destacar, llavors, el fet que amb la Llei d'Accessibilitat del 2014 s'inaugura un nou tipus de polítiques públiques dutes a terme per l'administració competent en matèria cultural adreçades a millorar les condicions d'accessibilitat de l'entorn cultural. En aquesta tesi, aquest nou tipus de polítiques públiques s'han anomenat *polítiques d'accessibilitat cultural*. Aquestes es defineixen com les actuacions legislatives o regulatòries i les intervencions públiques adreçades a incidir de forma estructurada en l'entorn cultural per tal d'assolir unes condicions de disseny universal que garanteixin la participació de tothom. En les polítiques d'accessibilitat cultural s'entenen les polítiques públiques de forma àmplia, des de l'actuació legislativa, en la mesura que la definició de la llei ja representa un enfocament en la forma com s'incideix i té unes conseqüències rellevants en relació amb el problema social (Barzelay i Gallego, 2006).

En el cas de la Llei d'Accessibilitat, la mateixa Llei estableix mitjançant els plans d'accessibilitat la forma com les administracions duren a terme les intervencions públiques, de manera que la formulació de la Llei és molt rellevant en la definició de les polítiques públiques. El model d'intervencions públiques del Departament de Cultura deriva directament del que estableix la Llei d'Accessibilitat i no es poden entendre, per tant, les intervencions sense la llei que les fonamenta. Les *intervencions públiques* són, doncs, les actuacions que duu a terme l'administració a través dels plans d'accessibilitat.

Es considera que són polítiques d'accessibilitat cultural perquè l'àmbit d'intervenció prioritari és l'accessibilitat. L'objectiu de la intervenció és incidir en les condicions de l'accessibilitat de l'entorn cultural, la qual cosa sobreix dels límits tradicionals de les accions de les polítiques culturals. Les polítiques culturals s'ocupen de la gestió del patrimoni històric i artístic a través de la seva preservació i difusió, a més de promoure i incentivar la creativitat i la producció artística i intel·lectual. Tot i que no és un àmbit en què tradicionalment s'hagi incidit, la millora de l'accessibilitat es pot encabir en la funció de difusió de les polítiques culturals.

En tot cas, les intervencions culturals que s'estudien en aquesta recerca tenen com a objectiu central la millora de l'accessibilitat. És un tipus d'intervenció molt concret que sorgeix a partir de la Llei d'Accessibilitat. És per això que l'accessibilitat és el

Capítol 1

concepte més rellevant en aquest tipus d'intervencions i que s'ha considerat escaient referir-s'hi com a polítiques d'accessibilitat cultural.

2. Metodologia

En aquest capítol s'explica l'enfocament adoptat per a la recerca i es presenten les principals fonts consultades. En l'apartat 2.1 es descriu la perspectiva de la recerca, basada en una anàlisi crítica de textos legals i jurídics i de documents de plans d'accessibilitat del Departament de Cultura de la Generalitat. En l'apartat 2.2 es descriu el corpus de textos legals i jurídics que s'han fet servir per analitzar la legislació mitjançant un cronograma.

2.1. Enfocament de la recerca

La metodologia d'aquesta tesi s'ha basat fonamentalment en l'anàlisi crítica d'un corpus legislatiu i, en segon lloc, en l'estudi de cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. La praxi legislativa dels diferents nivells observats constitueix un corpus d'anàlisi que globalment articula un discurs amb un seguit d'implícacions ideològiques que és examinat críticament (Hochman i Montero, 2005). Es concep el corpus legislatiu en matèria d'accessibilitat com un aparell discursiu que configura i que es configura a partir d'una pràctica social en l'àmbit de l'accessibilitat i de la política cultural (Pardo, 2012).

L'anàlisi crítica parteix de dues premisses (van Dijk, 2003, p. 146). Primer, és una perspectiva de la recerca centrada en els problemes socials i, més concretament, en la funció dels discursos en la producció dels abusos de poder i de la dominació. Es tracta d'una perspectiva adreçada a identificar i mostrar la desigualtat i els mecanismes que la generen. Segon, i en conseqüència, l'anàlisi crítica no amaga el seu punt de vista en la recerca, sinó que explicita, defineix i defensa la seva posició. En l'anàlisi crítica es reconeix el biaix que serveix com a punt de vista de la recerca i la fonamenta.

Llavors, en el marc teòric es defineix la perspectiva ideològica que sustenta l'anàlisi crítica de la recerca en relació amb l'accessibilitat cultural i la legislació. En poques paraules, en el marc teòric hi ha una doble mirada basada en el model de la garantia universal dels drets i el model social de la discapacitat. Pel model de la garantia universal dels drets s'entén com el reconeixement i el respecte que tota persona mereix de la seva dignitat a través de la garantia dels drets. En el marc teòric es fa referència de forma específica al dret a la participació cultural. El model social de la

Capítol 2

discapacitat consisteix a situar el fenomen de la discapacitat en l'àmbit de la societat i en com aquesta s'organitza.

Així, s'analitza la legislació relativa a l'accessibilitat tenint en compte si atén les perspectives de la garantia dels drets i del model social. S'analitza la legislació en diferents nivells, Nacions Unides, Unió Europea, Estat espanyol i Catalunya, com es veu en l'apartat 2.2. La legislació s'analitza seguint una perspectiva crítica i històrica, observada des d'un nivell macro (van Dijk, 2017, p.), és a dir, examinant com apareixen uns conceptes concrets, l'accessibilitat i la participació cultural, en el corpus de lleis triat. Finalment, La legislació catalana s'observa de forma més profunda i exhaustiva, seguint un model més clàssic d'anàlisi crítica del discurs (van Dijk, 2003).

D'altra banda, es duu a terme l'estudi de cas d'una intervenció en accessibilitat cultural. El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, dissenyat i executat pel Departament de Cultura de la Generalitat, és la intervenció que s'observa. L'anàlisi del disseny i de les accions del Pla d'Accessibilitat també segueix un enfocament crític. Es pren com a perspectiva novament el model social de la discapacitat i el model de la garantia dels drets, entenent que el dret a la participació en la vida cultural s'ha establert en la legislació relativa a l'accessibilitat i que, per tant, la legislació constitueix també un referent necessari en l'anàlisi del Pla d'Accessibilitat.

2.2. Cronograma de la legislació

Per a l'anàlisi s'han triat un conjunt de lleis de l'àmbit de la discapacitat i de l'accessibilitat que han conformat el corpus de textos legals examinats. D'altra banda, en el marc teòric s'ha definit el dret a la participació en la cultura a través d'un seguit de documents jurídics internacionals. El cronograma de la Figura 1 presenta el corpus de documents jurídics i de lleis que s'han fet servir. A sota del cronograma es fa una introducció breu a cada document per àmbits d'aplicació: internacional, europeu, estatal, regional.

Figura 1. Cronograma de les fonts principals del corpus legislatiu consultat.

Àmbit internacional

- Declaració Universal de Drets Humans

La Declaració Universal de Drets Humans és l'instrument jurídic més important en l'establiment dels drets fonamentals. L'article 27 consagra els drets culturals.

- Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals

El Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals és un instrument jurídic que desenvolupa i concreta els drets consagrats en la Declaració Universal de Drets Humans. En l'article 15 s'estableixen els drets culturals.

- Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics

El Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics és un instrument jurídic que desenvolupa i concreta els drets consagrats en la Declaració Universal de Drets Humans. L'article 27 es refereix a les minories i al dret de prendre part en la vida cultural.

Capítol 2

- Declaració Universal de la Diversitat Cultural de la UNESCO

La Declaració Universal de la Diversitat Cultural és un instrument jurídic que aprofundeix en la definició dels drets culturals i en la protecció de les minories. L'article 6 es refereix a l'accessibilitat de la cultura.

- Declaració de Friburg

Elaborada pel Grup de Friburg, la Declaració de Friburg És un text jurídic no vinculant que recull la formulació dels drets culturals i aprofundeix en la seva definició atenent-ne la vessant social.

- Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat

La CDPD és el principal instrument jurídic que defineix els drets humans en la seva aplicació en el cas de les persones amb discapacitat. Els articles 21 i 30 es refereixen a la concreció dels drets culturals en relació amb les persones amb discapacitat.

Unió Europea

- Directiva (UE) 2016/2102 del Parlament Europeu i del Consell, de 26 d'octubre de 2016, sobre l'Accessibilitat dels Llocs Web i de les aplicacions per als dispositius mòbils dels organismes públics

Aquesta directiva regula les condicions del disseny dels llocs web i de les aplicacions dels organismes públics pertanyents a les administracions dels Estats de la Unió Europea. S'obliga que els llocs web i les aplicacions siguin aptes per a l'ús i la comprensió de tothom, atès que la comunicació dels ciutadans amb les administracions s'ha de garantir.

- Llei Europea d'Accessibilitat (EAA)³

La Directiva del Parlament Europeu i del Consell sobre els requeriments d'Accessibilitat per als productes i els serveis és el nom complet de la directiva que es coneix com a Llei Europea d'Accessibilitat. L'EAA és una directiva que regula

---

³ En el moment del tancament de la tesi, l'EAA no s'ha publicat encara en el Diari Oficial de la Unió Europea. Això no obstant, hi ha una proposta del Parlament Europeu i del Consell del 8 d'abril del 2019 la referència completa de la qual consta en la bibliografia.

diversos àmbits del mercat únic per tal d'harmonitzar els requeriments d'accessibilitat de productes i serveis.

Estat espanyol

- Llei 13/1982 d'Integració Social dels Minusvàlids (LISMI)

La LISMI és la primera llei que tracta la qüestió de la discapacitat a l'Estat espanyol. La LISMI va ser important per regular en dos àmbits: el règim de pensions per motiu de discapacitat i l'obligació de la contractació de persones amb discapacitat en les grans empreses.

- Llei 51/2003 d'Igualtat d'Oportunitats, no Discriminació i Accessibilitat Universal (LIONDAU)

La LIONDAU actualitza la LISMI i incorpora nous àmbits en la regulació. Incorpora la no discriminació a la legislació a través d'un règim de d'infraccions i sancions. Amb la LIONDAU es regula per primera vegada en matèria d'accessibilitat i d'igualtat d'oportunitats, a través de la idea dels ajustos raonables i dels suports complementaris.

- Llei 1/2013 General dels Drets de les Persones amb Discapacitat i la seva Inclusió Social

La LGD és un text que refon la legislació prèvia i l'actualitza d'acord amb la CDPD. La llei defineix la noció d'accessibilitat i reforça la seva aplicació transversal, incideix en la participació i consolida la protecció contra la discriminació.

Catalunya

- Llei 25/1991 de Promoció de l'Accessibilitat i Supressió de Barreres Arquitectòniques

És la primera llei catalana que tracta l'accessibilitat. Tracta principalment les condicions arquitectòniques de l'entorn. Va reconèixer i va regular els ajuts tècnics i va definir mecanismes per a la participació institucional.

Capítol 2

- Decret 135/1995, de 24 de març, de desplegament de la Llei 20/1991, de 25 de novembre, de promoció de l'accessibilitat i de supressió de barreres arquitectòniques, i d'aprovació del Codi d'accessibilitat.

Aquest decret aprova el Codi d'Accessibilitat, el reglament que estableix els criteris i els paràmetres tècnics que defineixen les condicions d'accessibilitat enunciades de forma general en la llei.

- Llei 13/2014 d'Accessibilitat

La Llei d'Accessibilitat és la llei més recent. Regula de forma global l'obligació que l'entorn disposi de les condicions adequades d'accessibilitat i estableix un règim de sancions i infraccions per raó de discriminació. En l'article 35 es fa referència a l'accessibilitat i la cultura.

3. El marc jurídic de l'accessibilitat

L'accessibilitat s'ha consolidat com a concepte jurídic en els diferents nivells de les legislacions. En aquest capítol s'explica quins són els principals textos legals que tracten l'accessibilitat en els àmbits de les Nacions Unides, la Unió Europea, l'Estat espanyol i Catalunya. El text jurídic internacional de referència és la Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat, el tractat internacional que consolida la perspectiva de la garantia dels drets com a criteri principal en la legislació i en la intervenció dels Estats. D'ençà que l'ONU va aprovar la CDPD es va consolidar un marc jurídic de referència perquè els països legislessin d'acord amb el que estableix la Convenció. En aquest sentit, la Unió Europea ha ratificat la Convenció, ha incorporat la perspectiva de l'accessibilitat en diverses directives i la Directiva Europea d'Accessibilitat està pendent d'aprovació. A l'Estat espanyol la darrera Llei General dels Drets de les Persones amb Discapacitat va actualitzar la legislació per tal que incorporés el concepte de l'accessibilitat amb més centralitat i que assumís la Convenció de l'ONU. En l'àmbit català, la Llei d'Accessibilitat del 2014 és la més recent i per primera vegada es desenvolupa l'accessibilitat com un bé jurídic transversal en tots els àmbits de la societat.

3.1. La Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat

Aprovada a Nova York el 13 de desembre del 2006, juntament amb el seu Protocol Facultatiu, la CDPD és el principal instrument internacional en matèria de drets humans que fixa l'orientació de les legislacions dels estats pel que fa als drets de les persones amb discapacitat. Tot i l'existència de tractats i declaracions que protegeixen els drets fonamentals, Harpur (2013) destaca la necessitat de la CDPD per la persistència en la situació de desigualtat i vulnerabilitat de les persones amb discapacitat (Lidón, 2013, p. 48). La CDPD va aparèixer amb l'objectiu de consolidar un nou paradigma que ajudés els Estats a legislar i a dur a terme polítiques en matèria de discapacitat que respectessin i garantissin la dignitat inherent a tota persona.

Astorga (2012), com a representant mexicà en el comitè redactor de la CDPD, explica que la Convenció ve a revertir una situació històrica de exclusió provocada per usos i costums socials i culturals que s'han arribat a institucionalitzar a través de les lleis. En un món en què, segons estimacions de l'Organització Mundial de la Salut, hi ha uns 650 milions de persones amb discapacitat, els Estats no han estat

Capítol 3

capaços de progressar de forma sistemàtica i efectiva en la lluita contra la discriminació o en la garantia de l'exercici i el gaudi dels drets. Aquestes mancances en les legislacions han causat perjudicis en àmbits diversos com ara la feina, l'educació, la informació i comunicació, el transport, el lleure, la cultura i en l'accés en general a entorns o serveis.

Abans de la CDPD, l'ONU ja havia aprovat altres textos relatius als drets de les persones amb discapacitat. En el marc del Programa d'Acció Mundial pels Impedits, en una reunió a Suècia el 1987, es va proposar per part d'Itàlia i de Suècia per primera vegada l'elaboració d'una convenció internacional en matèria de discapacitat (Astorga, 2012, p. 755). El Programa d'Acció Mundial pels Impedits va ser un pla aprovat l'any 1982 amb l'objectiu de prevenir la incapacitat, promoure la rehabilitació i fomentar la participació social.

Encara que llavors la proposta de la convenció no va reeixir, es va acordar l'elaboració de les Normes Uniformes per a la Igualtat d'Oportunitats de les Persones amb Discapacitat. Les Normes varen ser aprovades el 1993 i són un conjunt de vint-i-dos articles que estableixen el compromís dels estats pel que fa a la consolidació de polítiques que fixin de forma efectiva els drets de les persones amb discapacitat (Ellis, 2018). Malgrat els progressos, el principal inconvenient de les Normes Uniformes va ser que no es tractava d'un text vinculant. L'Aliança Internacional de la Discapacitat, per exemple, va valorar els avenços aconseguits alhora que lamentava que les Normes Uniformes no comprometessin els estats signataris (Astorga, 2012, p. 757).

Més endavant, l'any 2001 es va aprovar en el marc de la Conferència de Durban la proposta de començar el procés d'elaboració d'una convenció internacional que protegís els drets de les persones amb discapacitat. Així doncs, el 19 de desembre del 2001 es va aprovar la resolució 56/168 que va establir la creació d'un comitè encarregat d'encetar el procés de redacció de la convenció. El procés va durar fins el 2006 i va esdevenir la primera convenció del mil·lenni en matèria de drets humans. Altres mèrits de la CDPD és que es tracta d'una convenció elaborada amb una participació molt important de la societat civil i que hi va haver una adhesió molt ràpida per part d'un gran nombre de països (abans del primer any més del 60 % dels estats l'havien signada). Actualment, 167 països són signataris de la Convenció i n'hi ha 97 que l'han ratificada.

Harpur (2013) destaca que la CDPD ofereix als estats un nou model sobre com actuar en matèria de discapacitat. La CDPD revisa els drets humans fonamentals i

els assegura en el cas de les persones amb discapacitat. A més a més, l'autor posa de relleu dues característiques principalment: en primer lloc, la CDPD consolida definitivament el model social com a definició legal de la discapacitat; en segon lloc, la CDPD resulta una eina molt valuosa per enfortir la participació de les persones amb discapacitat en la comunitat i en les institucions.

Així doncs, la CDPD s'organitza en un preàmbul i cinquanta articles. Tot i no estar dividida en parts, és una convenció de caràcter transversal i recull drets d'àmbits civil, social, polític, econòmic i cultural. Els tres primers articles estableixen el propòsit de la CDPD i fixen les definicions. Entre els articles 4 i 32 es tracten els drets que els Estats es comprometen a protegir. Entre els articles 33 i 39 s'estipulen el seguiment i control de la CDPD i els mecanismes de presentació d'informes per part dels Estats. Els articles restants fan referència a la governança de la CDPD.

Pel que fa al preàmbul, als propòsits i a les definicions, resulta un capítol rellevant perquè fixa l'orientació de la CDPD i defineix jurídicament nocions de l'àmbit de la discapacitat. En l'apartat e) del preàmbul apareix la definició de la discapacitat, entesa aquesta com una situació resultant de la interacció entre un entorn amb barreres i un individu amb deficiències. Apareix, així, una perspectiva relacional en la definició, en què el model social i el model mèdic tenen una rellevància similar. També es defineixen en l'article 3 nocions com ara la discriminació per motius de discapacitat, els ajusts o el disseny universal.

Entre els articles 4 i 32 s'estableixen i es desenvolupen els drets que fixa la CDPD. En aquest sentit, es poden distingir dos tipus d'articles: els drets universals proclamats en altres tractats amb especificitats en relació amb les persones amb discapacitat i els drets especials de la CDPD. Així doncs, l'apartat d) del preàmbul explica quines altres convencions i tractats de l'ONU, com ara el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals o el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, varen fer servir per a la redacció dels articles relatius a la no discriminació, als infants amb discapacitat, les dones amb discapacitat, a la igualtat jurídica o a l'educació.

D'altra banda, la CDPD també estableix un seguit de drets que es podrien considerar específics. Aquests drets tenen l'objectiu de garantir la igualtat en aspectes i circumstàncies propis de les persones amb discapacitat. La CDPD estableix el dret a la vida independent, a la inclusió en la comunitat, a la rehabilitació, a la mobilitat i al benestar. En qualsevol cas, tot i que la CDPD pel seu

Capítol 3

enunciat encunyi drets nous, aquests drets es recolzen en d'altres previs i consolidats. El cas del dret a la vida independent, com es deia al capítol 1 d'aquesta tesi, s'inspira en el dret a l'habitatge.

La CDPD va venir acompanyada del Protocol Facultatiu de la Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat. La funció del Protocol Facultatiu és donar atribucions al Comitè sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat a rebre i considerar comunicacions de persones o grups que al·leguin haver estat víctimes de violacions dels drets establerts en la CDPD que pertanyin a Estats sota la seva jurisdicció. El dia de la seva aprovació, el 13 de desembre del 2006, 44 Estats varen signar el Protocol Facultatiu i en el moment de la redacció d'aquest capítol eren 90 els signataris (Nacions Unides, 2019).

3.2. La legislació a la Unió Europea

La Unió Europea va ratificar la CDPD el 14 de desembre del 2010. Aquesta ratificació va representar l'acceptació per primera vegada d'un tractat internacional en matèria de drets humans. Arran de l'adhesió a la CDPD la Unió Europea ha endegat diferents iniciatives amb l'objectiu de garantir i fer efectius els drets de les persones amb discapacitat.

Choi i Calero (2013) expliquen que les polítiques de millora de les condicions de vida de les persones amb discapacitat haurien de ser prioritàries per a la Unió Europea. En un estudi mostren que diversos indicadors europeus com ara la desocupació, l'abandonament escolar o la pobresa millorarien en el seu conjunt si els indicadors concrets del grup de la discapacitat fossin més positius. En aquest sentit, Choi i Calero (2013) reivindiquen que les polítiques de discapacitat han de ser un eix prioritari per a assolir els objectius de l'Estratègia Europa 2020.

Poc abans de la ratificació europea de la CDPD, Waldschmidt (2009, p. 13) afirma que la Unió Europea no havia legislat de forma continuada o sistemàtica al llarg de la seva història en matèria de drets de les persones amb discapacitat. Tot i que la Unió Europea neix el 1957, va caldre esperar a la dècada dels setanta perquè apareguessin les primeres referències a la discapacitat. Waldschmidt (2009) explica que la Unió ha hagut de dur a terme una feina de definició d'allò que havien de ser les seves polítiques de discapacitat, ja que la seva condició especial d'ens supranacional amb competències de caràcter principalment econòmic li impedia tractar qüestions de l'àmbit social. En tot cas, una funció de la Unió Europea és

harmonitzar i coordinar la divergència d'accions dels Estats de forma que actuïn sota els mateixos criteris en les seves intervencions. A partir dels anys noranta és quan la Unió comença a dur a terme accions en matèria de no discriminació i igualtat d'oportunitats.

Des dels seus inicis, la Unió Europea s'ha compromès amb la protecció dels drets humans fent esment concret de la situació de les persones amb discapacitat. L'article 1 de la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea estableix que la dignitat humana és inviolable i ha de ser respectada i protegida. En la Carta es fa al·lusió dues vegades a la discapacitat. L'article 21 prohibeix explícitament tota discriminació per raó de discapacitat, mentre que l'article 26 diu que la Unió Europea reconeix el dret de les persones amb discapacitat a beneficiar-se de mesures que els garanteixin l'autonomia i la participació.

La primera acció política adreçada específicament a les persones amb discapacitat va ser el Programa d'Acció Comunitària per la Integració Social de les Persones amb minusvalidesa del 1983, el qual va tenir una continuació el 1988. Aquests primers programes es varen centrar principalment en la rehabilitació, en la integració social i en la millora de l'ocupació de les persones amb minusvalidesa. Varen consistir sobretot en la prestació de serveis especials i adaptacions més que no pas en la consolidació de drets o la garantia d'igualtat d'oportunitats (Mabbet, 2005; Waldschmidt, 2009).

El disseny del Programa d'Acció Comunitària per assistir Persones amb minusvalidesa del 1993 va mostrar una evolució respecte dels anteriors en l'acostament de la Comissió. Els objectius es varen formular de forma més àmplia. Es va emfasitzar la promoció de la igualtat d'oportunitats per possibilitar la integració de les persones amb minusvalidesa. També s'hi explicitava la necessitat d'una major participació de les organitzacions de la societat civil i, de fet, arran d'aquestes propostes va sorgir l'European Disability Forum.

Els anys 1996 i 2000 la Comissió va aprovar dues comunicacions. En primer lloc, la Comunicació sobre la Igualtat d'Oportunitats de les Persones amb Minusvalidesa (1996) va aprofundir en la idea de la plena participació social a tots els àmbits, fomentant l'educació, l'esport i el lleure integrats, i la inserció en el mercat laboral ordinari; igualment, va introduir la idea de dur a terme un projecte de vida propi amb autonomia. Pel seu costat, la Comunicació cap a una Europa sense Barreres per a les Persones amb Discapacitat va fixar accions en suport de l'accessibilitat i la

Capítol 3

conscienciació (com ara l'Any Europeu de la Discapacitat 2003), el foment de la coordinació entre els països, i va impulsar la lluita contra la discriminació per raons de discapacitat.

Cal dir que la ratificació de la CDPD, com es deia, en tant que primer tractat internacional ratificat per la Unió Europea va ser possible gràcies al Tractat de Lisboa. Durant la dècada del 2000 la Unió va intentar un procés d'elaboració d'una Constitució europea, la qual finalment no va reeixir. Malgrat tot, el Tractat de Lisboa, signat el 2007 i que va entrar en vigor el 2009, va donar una entitat jurídica pròpia reconeguda internacionalment a la Unió i va possibilitar així la ratificació de la CDPD el 2010.

Per a la dècada del 2010 la Unió Europea va presentar l'Estratègia Europea sobre Discapacitat 2010-2020. En aquest pla la Comissió reconeix la realitat d'una societat europea cada vegada més envellida, amb uns 80 milions de persones afectades per discapacitats de diferents graus, les quals registren un índex de pobresa un 70 % superior a la mitjana. L'Estratègia reconeix igualment l'existència de barreres físiques i actitudinals que impedeixen la plena participació en la comunitat, en les institucions i en l'economia.

L'objectiu general de l'Estratègia és incidir en la societat i l'economia europees, concretament en el mercat únic, per tal de millorar les condicions de participació i d'inclusió. L'estratègia estableix mecanismes complementaris als dels Estats per completar la transposició de la CDPD a la legislació comunitària. Identifica vuit àmbits primordials d'actuació: accessibilitat, participació, igualtat, feina, educació i formació, protecció social, sanitat i acció exterior.

El 2012 la Comissió Europea va fer públic un eurobaròmetre que incorporava per primera vegada les limitacions d'accessibilitat com un motiu de discriminació. Aquest estudi revela que prop de la meitat dels ciutadans europeus consideren que les discriminacions per motius de discapacitat es produeixen amb certa freqüència (46 %), tot i que són majoria els que pensen que aquestes discriminacions són rares o inexistents (50 %), la qual cosa implica que s'han invertit els termes respecte de l'eurobaròmetre del 2009. El baròmetre mostra que hi ha un cert consens (68 %) a l'hora de considerar les limitacions d'accessibilitat com una forma de discriminació i aquest percentatge s'enfila fins al 72 % entre aquells enquestats que declaren tenir contacte amb persones amb discapacitat (Comissió Europea, 2012).

El 2 de desembre del 2015 la Comissió va publicar la proposta de la Llei Europea d'Accessibilitat (European Accessibility Act, EAA). Actualment la proposta de l'EAA es troba en procés de tràmit al Parlament europeu i quan s'aprovi el seu rang jurídic serà el d'una directiva. Pel seu caràcter normatiu i vinculant, l'EAA ha de representar un avenç important en les actuacions europees. El seu objectiu principal és incidir en el mercat únic per tal de garantir l'accessibilitat universal als productes i serveis suprimint les barreres generades per les divergències en les normatives. En aquest sentit, l'EAA reconeix que l'accessibilitat és un concepte ampli que inclou la prevenció i l'eliminació de barreres que obstrueixen l'usabilitat de productes i serveis a les persones amb discapacitat (Harris, 2016, p. 8).

L'EAA no pretén incidir globalment en el mercat. Se centra en productes o serveis que, o bé presenten problemàtiques d'accessibilitat, o bé resulten rellevants perquè emergiran en el futur. La proposta es fixa en productes i serveis com ara ordinadors (maquinari informàtic i sistemes operatius), màquines de venda de tiquets, productes i serveis de telefonia, mitjans de comunicació audiovisuals, transport, serveis bancaris, comerç electrònic i llibres electrònics. Els productes i serveis han estat identificats en estudis previs sobre accessibilitat en el mercat europeu (cf. Harris, 2016).

El 2014 la Comissió va fer públic un estudi d'impacte de l'EAA. Seguint les conclusions de l'Eurobaròmetre del 2012, la Comissió explica que l'EAA, més enllà de les evidents millores que comportaria en l'accés a certs productes, també implicaria avançar cap a la inclusió en l'educació i garantir amb més efectivitat la igualtat d'oportunitats en el mercat laboral. A més a més, la Comissió considera que l'impacte va més enllà de les persones amb discapacitat i s'estén, per exemple, a la gent gran, la qual podria veure incrementat el temps en què pot mantenir un paper actiu en la societat.

La darrera acció de la Unió Europea en matèria d'accessibilitat ha estat l'aprovació de la Directiva sobre l'Accessibilitat dels Llocs Web i de les Aplicacions per a Dispositius Mòbils dels Organismes Públics, aprovada el 2 de desembre del 2016. La directiva reconeix que internet ha esdevingut un mitjà cada vegada més utilitzat en la relació entre ciutadans i institucions i la directiva té l'objectiu de garantir que tothom pugui comprendre i fer servir les eines digitals dissenyades pels organismes públics. La directiva atén la situació d'una població europea cada vegada més envellida, amb un nombre de persones amb discapacitat molt significatiu, i es fixa

Capítol 3

que l'entorn digital sigui inclusiu. A més a més, la directiva entronca amb l'objectiu europeu d'assolir el mercat únic digital. En darrer lloc, la directiva fixa uns estàndards d'accessibilitat web al nivell europeu i obliga els Estats al seguiment i a l'avaluació de l'accessibilitat dels llocs web del sector públic.

D'altra banda, hi ha directives europees de diverses temàtiques que tracten tangencialment la qüestió de l'accessibilitat. En aquest sentit, la Unió Europea va aprovar l'any 2010 la Directiva de Serveis de Mitjans de Comunicació Audiovisuals. (Matamala i Orero, 2018, p. 142). Aquesta Directiva fixa uns mínims obligatoris en l'emissió de continguts subtitulats, audiodescrits i interpretats en llengua de signes emesos pels canals a tots els països de la Unió Europea.

3.3. La legislació a l'Estat espanyol

Pel que fa a les xifres, segons l'Enquesta de Discapacitat, Autonomia personal i situacions de Dependència (EDAD) (INE, 2008), a l'Estat espanyol declaren tenir una discapacitat el 8,5 % de la població, la qual cosa representa al voltant de 3.800.000 persones. Entre les dades que mostra l'EDAD, la població amb discapacitat espanyola femenina és lleugerament superior a la masculina. Aquest fet té relació amb l'esperança de vida més elevada entre les dones i que la franja d'edat de més de 65 anys mostra una major incidència de la discapacitat (Colectivo loé, 2013, p. 36).

En aquest sentit, les característiques demogràfiques de la societat espanyola són semblants a les europees. La distribució per edats de la població té la forma d'una piràmide invertida, en què la base representa les persones de més de 65 anys i el vèrtex, les franges inferiors d'edat. Tenint en compte que el percentatge de persones amb una discapacitat reconeguda puja fins més enllà del 20 % en el grup d'edat superior a 65 anys, hi ha una població espanyola envellida en la qual al llarg de la vida un nombre significatiu de persones es trobarà en situació de discapacitat de forma temporal o permanent. La constatació de l'existència de la població envellida i d'una part rellevant amb discapacitat ha dut a la protecció d'aquests col·lectius i a l'aprovació de legislacions que els donessin serveis.

A l'Estat espanyol, l'aprovació de la Constitució va ser el primer pas important en la protecció i el reconeixement de la situació de les persones amb discapacitat. La Constitució reconeix en el seu article 14 la igualtat de tots els espanyols davant la llei i estableix que correspon als poders públics garantir la igualtat d'oportunitats.

Aquesta garantia d'igualtat d'oportunitats fa referència a la promoció de les condicions necessàries i a la supressió dels obstacles que impedeixen la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, social i cultural, tal com estableix l'article 9.2. Pel que fa específicament a la discapacitat, la Constitució fixa que els poders públics han de donar l'empara especial necessària perquè les persones amb discapacitat gaudeixin dels drets consagrats en la Constitució per a tots els ciutadans.

Jiménez i Huete (2010, p. 145) apunten que la Constitució espanyola va consagrar un sistema de prestacions de serveis socials de caràcter regionalitzat que depèn en bona mesura de les administracions autonòmiques. És competència de l'Estat garantir la igualtat de tots els ciutadans i, en aquest sentit, en el nivell estatal s'estableix la legislació bàsica i es defineix el règim de pensions i prestacions de la seguretat social. En canvi, es deixa a l'àmbit autonòmic la concreció i el desenvolupament de les polítiques de discapacitat.

Entre l'any 1982 i el 1992 totes les comunitats autònomes, tot i que a ritmes diferents, varen promulgar legislacions pròpies en matèria de serveis socials. A part d'això, gràcies a la Llei Reguladora de les Bases de règim Local, els municipis de més de 20.000 habitants han de desenvolupar programes de serveis i prestacions socials. En tot cas, les polítiques de discapacitat s'enquadren en el nivell autonòmic, que concreta i defineix les prestacions i els serveis. Hi ha comunitats que, fins i tot, han legislat la relació dels serveis socials amb les persones amb discapacitat, entenent que el col·lectiu presenta unes circumstàncies particulars. És el cas d'Andalusia, mitjançant la Llei 1/1999 d'atenció a les persones amb discapacitat, i de València, amb la Llei 11/2003 sobre l'estatut de les persones amb discapacitat.

Va ser durant els anys vuitanta, i amb legislacions de segona generació dels anys noranta, que es va dissenyar l'estructura dels serveis i de les prestacions socials a l'Estat. A més de la descentralització en la prestació dels serveis socials, l'aportació legislativa més rellevant a nivell estatal va ser aleshores la Llei 13/1982, de 7 d'abril, d'Integració Social dels Minusvàlids (LISMI). Jiménez i Huete (2010, p. 139) expliquen que aquest conjunt d'accions legislatives s'inspiraven encara en un model mèdic i assistencialista pel que fa al tractament de la discapacitat i no tant en un model de reconeixement de drets de l'individu.

La LISMI va ser el primer text legal adreçat específicament a les persones amb discapacitat i ha servit com a base per a la redacció de l'actual Llei General de la

Capítol 3

Discapacitat. La LISMI, que s'inspirava en el principi d'equiparació d'oportunitats, va introduir per primera vegada eines de suport social a la discapacitat amb la noció dels ajuts complementaris a la rehabilitació. Per exemple, la LISMI va fixar l'obligatorietat de contractació de treballadors amb discapacitat en les empreses (tot i que la llei en preveu nombroses excepcions) i va desenvolupar el programa de pensions per discapacitat.

No és, però, fins la Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'Igualtat d'Oportunitats, No Discriminació i Accessibilitat Universal de les persones amb discapacitat (LIONDAU) que s'incorpora en el marc jurídic la perspectiva de la garantia dels drets i de la no discriminació en l'abordatge de les problemàtiques de la discapacitat. La LIONDAU impulsa mesures contra la discriminació establint prohibicions i sancions a l'assetjament i a l'abús amb l'objectiu d'evitar conductes hostils, intimidatòries o degradants cap a les persones amb discapacitat. D'altra banda, la LIONDAU estableix per primera vegada exigències d'igualtat d'oportunitats fent esment especial de l'accessibilitat universal, prenent en consideració nocions com ara els ajusts raonables i suports complementaris.

Arran de la LIONDAU, durant la dècada dels 2000 es varen aprovar lleis molt rellevants en el reconeixement i en el suport a les persones amb discapacitat. L'any 2007 es varen aprovar la Llei 27/2007, per la qual es reconeixen les llengües de signes espanyoles i es regulen els mitjans de suport a la comunicació de les persones sordes, amb discapacitat auditiva i sordcegues, i la Llei 49/2007 per la qual s'estableix el règim d'infraccions i sancions en matèria d'igualtat d'oportunitats, no discriminació i igualtat universal de les persones amb discapacitat. També mereix esment la Llei 39/2006 de foment de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència. La coneguda com a Llei de la dependència va ser una passa molt important per a la inclusió social i l'impuls de la vida independent de les persones en situació d'especial vulnerabilitat.

La Llei de dependència va dissenyar i desenvolupar el Sistema per a l'Autonomia i Atenció de la Dependència (SAAD). El SAAD estableix, tenint en compte el caràcter dels drets de les persones amb discapacitat, un règim de suports socials, econòmics i personals adreçats a garantir la participació i a possibilitar que les persones amb discapacitat duguin a terme un projecte de vida amb garanties de dignitat i independència. La Llei de dependència i el SAAD vinculen la prestació dels serveis socials al reconeixement dels drets de les persones amb discapacitat,

de forma que les prestacions i els serveis no fluctuen segons les disponibilitats dels pressuposts o la discrecionalitat de les decisions de les administracions.

Més endavant, l'any 2008 l'Estat espanyol va ratificar la CDPD, la qual en conseqüència va adquirir rang de llei i va obligar a reformular la legislació per tal que estigués en consonància amb la Convenció. Cal dir que Espanya va ser dels primers vint països a signar la CDPD i, per tant, la seva adhesió va possibilitar l'entrada en vigor internacional de la Convenció. A més a més, la CDPD va fomentar que el concepte de l'accessibilitat figurés en legislacions que no tracten específicament la matèria de la discapacitat, la qual cosa és un gran avenç. Un exemple d'això és l'article 8 de la Llei 7/2010, de 20 de juliol, general de la comunicació audiovisual, que obliga a l'emissió de continguts accessibles amb audiodescripció, subtítols i llengua de signes en les cadenes de televisió.

Ara bé, el resultat més remarcable de la ratificació de la CDPD ha estat l'aprovació de la Llei 1/2013, de 14 de maig, general dels drets de les persones amb discapacitat i la seva inclusió social (LGD). La LGD, que representa una transposició de la CDPD i, alhora, una refundició de les legislacions prèvies, és tanmateix un progrés pel que fa a l'enfocament. El preàmbul reconeix que les persones amb discapacitat històricament ha estat un grup heterogeni, vulnerable i nombrós que s'ha trobat en situació d'exclusió a causa de la forma com s'estructura i funciona la societat.

La LGD refon i aclareix en un únic text la LISMI, la LIONDAU i la Llei del règim d'infraccions en matèria d'igualtat d'oportunitats. Aquesta norma fixa en primer lloc un seguit de definicions relatives a la discriminació i es referma en els principis d'igualtat d'oportunitats, vida independent, accessibilitat, diàleg civil i transversalitat. La llei s'aplica als àmbits de les telecomunicacions, espai públic, infraestructures, transports, bens i serveis, relació amb les administracions i ocupació. També incorpora un capítol sobre els drets de les persones amb discapacitat en relació amb àmbits com ara la salut, la participació en els assumptes públics, l'educació i l'ocupació, la vida independent i la protecció social.

Aprofundeix en el dret a l'educació inclusiva fent èmfasi en l'obligació de dotar els alumnes amb discapacitat de les eines i dels suports que requereixin i regula els ajusts corresponents.

En darrer lloc, el govern central va aprovar l'Estratègia Espanyola sobre Discapacitat 2012-2020. Aquest pla pretén organitzar les accions en matèria de discapacitat a nivell estatal, parteix de l'elaboració d'una diagnosi prèvia i fixa els objectius en coordinació amb l'Estratègia Europea 2020. S'hi fixa la millora en l'accessibilitat als entorns, el coneixement de la realitat vital de les persones amb discapacitat, la participació i la no discriminació.

3.4. La legislació a Catalunya

Segons dades de l'IDESCAT, l'any 2015 hi havia a Catalunya un total de 514.886 persones amb una discapacitat reconeguda, la qual cosa fa un percentatge del 7,3 % de la població (IDESCAT, 2018). Les dades pel que fa a la distribució d'edat, així, són semblants a la població espanyola. S'hi troba una població envellida femenina, la qual cosa decanta la incidència de la discapacitat en el col·lectiu de les dones. De la mateixa manera, com més s'eleva l'edat més creix la incidència de la discapacitat i entre el col·lectiu de majors de 65 anys s'enfila per damunt el 22 %.

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya, aprovat l'any 2006, estableix, igual que la Constitució, que els poders públics han de promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguin efectives. També es protegeix la participació de totes les persones en la vida política, econòmica, cultural i social. Així mateix, l'Estatut fixa que els poders públics han de vetllar per la dignitat, la seguretat i la protecció integral de totes les persones, especialment aquelles més vulnerables. Pel que fa a la qüestió de la discapacitat, en l'article 40.5 l'Estatut d'Autonomia estableix que els poders públics han de garantir la seva protecció jurídica i que han de promoure la seva integració social, econòmica i laboral.

La primera passa que es va fer a Catalunya en matèria de discapacitat va ser l'aprovació del decret 100/1984, de 10 d'abril, de supressió de barreres arquitectòniques. L'objectiu d'aquest decret, inspirat en la llavors recent LISMI, era constituir-se com a punt de partida normatiu en la supressió de barreres arquitectòniques. El decret pretenia, d'un cantó, establir i unificar els criteris tècnics per a l'accessibilitat primordialment física dels entorns i, de l'altre, oferir un marc jurídic per al desenvolupament posterior de les actuacions en matèria de discapacitat.

Un any més tard va arribar la Llei 26/1985, del 27 de desembre, de serveis socials. Entre les seves atribucions hi ha l'atenció a les persones amb limitacions físiques, psíquiques o sensorials, així com la promoció de la seva integració social per tal d'afavorir el seu desenvolupament personal i la seva qualitat de vida. Com es deia en el marc teòric, aquestes primeres accions legislatives de la democràcia en matèria de discapacitat es regien encara per una perspectiva d'assistència i de rehabilitació i se centraven en les problemàtiques derivades de les barreres físiques.

Més endavant es va aprovar la Llei 20/1991, de 25 de novembre, 2 de promoció de l'accessibilitat i de supressió de barreres arquitectòniques. Cal destacar que va ser la primera llei d'una comunitat autònoma a tractar específicament la qüestió de la discapacitat i l'accessibilitat. La llei reconeix la situació d'envelliment de la població catalana i, arran d'això, explica que les necessitats de l'accessibilitat cada cop són sentides per un nombre major de persones. La llei, a més a més, explicita que els requeriments de l'accessibilitat no s'adrecen únicament a les persones amb discapacitat, sinó que són de l'interès general de la societat, especialment de la gent gran. La llei es marca igualment l'objectiu d'eliminar tant les barreres físiques com les comunicatives.

La Llei de supressió de barreres inclou la noció de les ajudes tècniques com a mitjà de relacionar-se amb un entorn accessible i millorar l'autonomia de les persones amb discapacitat. La llei defineix les tipologies de barreres arquitectòniques i estableix les eines per a incidir en els espais, les edificacions i els transports i garantir-ne l'accessibilitat. Finalment, la llei crea el Consell de la promoció de l'accessibilitat i supressió de les barreres arquitectòniques. El Consell de Promoció és un òrgan assessor de caràcter consultiu conformat per representants de les administracions, representants de les entitats i experts en la matèria.

Arran de la Llei de supressió de barreres, i com a desplegament necessari d'aquesta, va aparèixer el Codi d'accessibilitat a través del decret 135/1995. L'objectiu del Codi ha estat oferir uns criteris i uns estàndards tècnics en concordança amb la llei per tal d'establir un reglament detallat d'accessibilitat per a persones amb mobilitat reduïda i altres limitacions. És el primer codi que tracta la qüestió de l'accessibilitat pautant de forma concreta i tècnica els criteris d'accessibilitat, establint sancions i mecanismes de seguiment i prenent en consideració les ajudes tècniques en les regulacions.

Capítol 3

En primer lloc, el codi fixa un seguit de definicions i conceptes bàsics per a la concreció i delimitació de les disposicions que es despleguen. També s'hi fa referència a la tipologia de les barreres arquitectòniques. El codi es fixa en barreres urbanístiques, de l'edificació i del transport i es detallen en els annexos del decret. S'hi tracten així mateix les barreres de la comunicació, tot i que de forma més limitada. Finalment, també s'hi regula l'aparcament per a persones amb mobilitat reduïda, els fons econòmics destinats a les partides pressupostàries de foment de l'accessibilitat, s'hi estableixen els mecanismes de control i de seguiment i s'hi estructuren els òrgans de participació dels diversos agents implicats.

Més endavant, l'any 2010 hi va haver dues actuacions que cal destacar pel que fa al reconeixement del col·lectiu de persones sordes. En primer lloc, es va aprovar la Resolució 749/8, del 15 de juliol del 2010, sobre les mesures per garantir l'aprenentatge, l'educació i l'ús del català i els recursos de la modalitat oral a les persones sordes i sordcegues que es comuniquen oralment. En segon lloc, es va aprovar la Llei 17/2010, de 3 de juny, de la llengua de signes catalana, que serveix per regular aquesta llengua i li atorga un reconeixement d'oficialitat.

Va caldre esperar gairebé dues dècades, fins la Llei 13/2014 d'accessibilitat, perquè aparegués nova legislació general en matèria de discapacitat. En primer lloc, la Llei d'accessibilitat és una actualització jurídica que posa en consonància la legislació catalana amb la CDPD de l'ONU, amb els objectius de l'Estratègia Europea sobre Discapacitat i la Llei general de discapacitat de l'Estat. La Llei d'accessibilitat reconeix que encara hi ha mancances existents pel que fa a l'adequació de la usabilitat dels entorns, bens i serveis per a les persones amb discapacitat i altres col·lectius, la qual cosa suposa situacions de dificultat, desigualtat i discriminació.

La llei s'elabora des d'una perspectiva social de la discapacitat i destaca que, en un entorn accessible, l'autonomia de les persones amb discapacitat augmenta. Fins i tot reconeix altres termes, com ara diversitat funcional, que intenten avançar en una perspectiva social de la terminologia més inclusiva. La llei preveu, en aquest sentit, una activitat rehabilitadora per tal d'adequar i de mantenir als espais d'ús públic i a les llars unes condicions d'accessibilitat. Igualment, la llei destaca el progrés tecnològic i les possibilitats que s'obren en relació amb els ajuts tècnics, de forma que s'incideixi de manera més eficaç en l'eliminació de les barreres comunicatives que afecten sobretot col·lectius amb discapacitats sensorials.

3.5. Valoració del marc legal de l'accessibilitat

Com s'ha vist al llarg d'aquest capítol, hi ha dos motius que fan que la dècada del 2010 hagi estat especialment important pel que fa a la legislació en matèria d'accessibilitat. En primer lloc, hi ha un gir en l'enfocament de les legislacions, el concepte central que s'incorpora és l'accessibilitat i s'assumeix des d'una perspectiva social i de la garantia dels drets. Si s'observen les legislacions dels anys vuitanta i noranta en comparació amb les legislacions recents, l'evolució és evident. S'ha passat de legislacions de protecció específica del col·lectiu de les persones amb discapacitat a lleis generals de promoció de la igualtat d'oportunitats, de la garantia dels drets i del foment de l'accessibilitat. Aquest progrés seria impensable sense la Convenció dels Drets de les Persones amb Discapacitat, que ja es pot dir, amb la perspectiva de més de deu anys de la seva aprovació, que ha estat crucial en l'actualització dels conceptes jurídics que s'estableixen en les lleis recents (COCARMI, 2013).

En segon lloc, ha estat una dècada especialment prolífica pel que fa a l'aprovació de nova legislació, la qual cosa ha de tenir un impacte en les condicions de l'entorn. Fent-ne un repàs breu, hi ha la Llei d'Accessibilitat catalana, la LGD a l'Estat i la Directiva Europea d'accessibilitat web dels organismes públics, així com la EAA, encara pendent d'aprovació. A més a més, hi ha altres lleis, com ara la Directiva dels Serveis de Mitjans Audiovisuals europea o la Llei General de la Comunicació Audiovisual a l'Estat, que incorporen per primera vegada la perspectiva de l'accessibilitat tot i no ser lleis centrades en aquesta qüestió. Es pot parlar, per tant, que en l'àmbit de l'aparició de noves lleis s'ha avançat en dos aspectes. Primer, s'ha legislat en matèria d'accessibilitat de forma coordinada assumint un marc compartit en diferents nivells de govern. Segon, el concepte de l'accessibilitat de mica en mica es fa transversal i forma part de l'actuació legislativa fins i tot en àmbits que fins ara li eren aliens, com la legislació del sector audiovisual.

Aquesta nova generació de lleis ha suposat una passa endavant pel que fa a l'abast de les condicions d'accessibilitat que cal assolir. Si l'accessibilitat inicialment es concebia com una eina d'adaptació restringida en principi als grups de persones amb discapacitat, ara s'ha passat a considerar com un principi o una qualitat de l'entorn indispensable en la garantia universal de la participació en qualsevol àmbit de la societat. Es pot veure aquesta evolució en el pas de la LISMI a la LIONDAU o l'actual LGD, en el context espanyol. Les noves lleis no venen a donar una

Capítol 3

cobertura específica a un grup reduït de persones, sinó que tracten de garantir uns drets de forma global a la societat mitjançant la intervenció en l'entorn. Cal destacar, a més, que l'accessibilitat no es limita a tractar el disseny físic de l'entorn, com passava en la Llei catalana de Promoció de l'Accessibilitat, sinó que l'accessibilitat comunicativa ha pres molta rellevància.

Aquesta generació de lleis ha arribat gràcies a l'empenta crucial que va suposar la CDPD. La Convenció va bastir un marc comú de referència per a tots els països que els ha obligat a legislar i a actualitzar les seves lleis. La Convenció, així, en tant que ha causat aquest progrés en el sistema legislatiu dels Estats, implica una millora en la qualitat de les regulacions que s'ha de reflectir finalment en les condicions de l'entorn.

Una consideració molt important en el punt en el qual es troba el panorama legislatiu és que l'impacte de les lleis serà més lleu, o les lleis seran difícils de complir, si no s'estableix clarament la forma com aquestes s'implementen (Matamala i Orero, 2018, p. 142), com es veurà en els darrers capítols d'aquesta tesi. Per molt que hi hagi una llei que fixi les obligacions pel que fa a les condicions d'accessibilitat que s'han d'assolir, aquesta llei no tindrà una aplicació real si no existeixen els mitjans, els recursos i les pautes per implantar-la (ANED, 2013, p. 3; Cabeza-Cáceres, 2013). Aquest és un dels principals problemes de la legislació en matèria d'accessibilitat. Els diferents nivells legislatius que regulen en matèria d'accessibilitat, Catalunya, l'Estat i la Unió Europea, atenent la CDPD, han pres consciència que l'accessibilitat és un concepte de molta importància, una qualitat que s'ha de protegir en tant que és un mitjà que possibilita la participació i la igualtat d'oportunitats. El problema de la qualitat té a veure amb la forma com s'implementa l'accessibilitat establerta en la legislació, és a dir, de quina manera cal actuar per tal que aquest concepte sigui efectiu i tingui una incidència en la millora de les condicions de l'entorn.

Aquesta situació vincula els problemes de l'accessibilitat amb la qüestió de la qualitat de forma molt estreta (Greco, en premsa). Resulta necessari comprendre que la funció de les lleis no es pot limitar a la imposició d'un nombre d'hores en l'accessibilitat als mitjans o l'establiment de quotes en certs espais, com succeeix per exemple amb la Llei General de Comunicació Audiovisual espanyola. És un progrés, tot i que no és suficient. Aquest enfocament de la legislació presenta dos riscos. Primer, els esforços que es facin poden ser endebades o, fins i tot, en perjudici dels ciutadans i de les mateixes administracions. Si es reforma un edifici, si

s'elabora una subtitulació o es redacta un text en lectura fàcil, prenent alguns exemples a l'atzar, només pel fet que hi hagi una obligació legal i sense que existeixin els coneixements o les pautes per dur a terme aquestes tasques, probablement l'administració no tindrà la seguretat d'aconseguir incidir en l'entorn com espera i els usuaris no se sentiran satisfets.

D'altra banda, la legislació que no assumeixi la qualitat de la implementació com un objectiu pot ser finalment un parany que dugui a situacions enganyoses. Com es deia abans, complir amb l'elaboració d'un nombre mínim d'hores subtitulades és un objectiu senzill d'assolir per a qualsevol canal i, tot i que aquesta subtitulació finalment no sigui la correcta, hi pot haver la impressió que s'ha aconseguit incidir en l'accessibilitat als mitjans. Al final, però, la subtitulació mal elaborada no pot ser acceptable per als usuaris per molt que hi hagi un compliment de les lleis i de les normatives i, en darrer terme, el compliment d'aquestes es pot mostrar com a insuficient. Aquest punt retorna a la idea desenvolupada en el marc teòric que la qualitat de la participació es vincula a l'experiència de l'usuari, i és per tant aquest el que ha de valorar la seva adequació, així com aquest ha de ser el centre en l'aprovació de les legislacions.

Finalment, una darrera qüestió també relacionada amb la qualitat de l'accessibilitat té a veure amb la idea que la concepció de la participació ha de tenir dues dimensions. No n'hi ha prou que la legislació en matèria d'accessibilitat promogui i protegeixi unes condicions de l'entorn aptes per a tothom. Això és necessari, però insuficient. Cal que l'accessibilitat serveixi per facilitar la participació en tots els àmbits i, alhora, que aquesta participació sigui determinant perquè els usuaris puguin definir quines han de ser les condicions de l'accessibilitat més adequades per a ells. Aquesta concepció participativa en el disseny dels entorns per tal d'aconseguir unes condicions d'accessibilitat adequades cada vegada es té en compte, com es veurà en els capítols 4 i 5 amb els Consells de participació ciutadans. La veu dels usuaris és crucial en l'assoliment d'uniques condicions de qualitat en el disseny universal. De fet, algunes lleis, com ara la Llei d'Accessibilitat, amb el Consell de l'Accessibilitat, o la LGD estatal, amb el concepte del diàleg civil, ja incorporen parcialment aquesta perspectiva, tot i que encara hi ha molt de camí a recórrer en l'establiment de vies perquè els usuaris puguin proposar, decidir, auditar i, en resum, tenir més pes en allò que els afecta.

4. La legislació en accessibilitat a Catalunya, la cultura i els plans d'accessibilitat

En aquest capítol s'explica com apareix l'accessibilitat en la legislació catalana, què són els Codis d'Accessibilitat, com es relaciona l'accessibilitat amb la cultura i què són els plans d'accessibilitat, tant des d'un punt de vista teòric com la seva funció segons la legislació. A l'apartat 4.1 es descriu la legislació catalana en matèria d'accessibilitat, tenint en compte com ha evolucionat la legislació a partir del 1991, any en què es va aprovar la Llei de Promoció de l'Accessibilitat i de Supressió de Barreres Arquitectòniques, fins a l'actualitat, amb la Llei d'Accessibilitat. Aquesta comparació històrica serveix per mostrar com s'ha consolidat la perspectiva social en el marc legislatiu i com el principi de l'accessibilitat ha guanyat centralitat. A l'apartat 4.2 s'explica què és el Codi d'Accessibilitat, el desplegament normatiu de la Llei d'Accessibilitat i l'eina que en determina l'abast concret establint els requeriments tècnics. A l'apartat 4.3 s'explica com tracta la Llei d'Accessibilitat l'àmbit de la cultura, de l'esport i del lleure i, finalment, es defineixen els plans d'accessibilitat, les eines d'organització de les intervencions públiques en matèria d'accessibilitat.

4.1. De la Llei de Promoció de l'accessibilitat a la Llei d'Accessibilitat

La Llei 13/2014, de 30 d'octubre, d'Accessibilitat és la primera llei catalana transversal en matèria de discapacitat posterior a la CDPD. L'objectiu d'aquesta llei és actualitzar el marc jurídic català per tal de posar-lo en concordança tant amb l'ONU, tenint en compte l'esmentada CDPD, com amb la Unió Europea, tenint en compte les directives explicades en el capítol anterior. En aquest sentit, la Llei 20/1991, de 25 de novembre, de Promoció de l'Accessibilitat i de Supressió de Barreres Arquitectòniques, la llei precedent, s'havia aprovat més de vint anys enrere i calia una posada al dia de la legislació en matèria de discapacitat.

Els preàmbuls de totes dues lleis mostren un seguit de diferències en els horitzons en els quals pretenen incidir, així com en els principis jurídics i el marc ideològic que les fonamenten. La Llei de Promoció es basava en la defensa del principi jurídic de la igualtat i remarcava l'objectiu d'actuar per a la millora de la qualitat de vida de tota la població, sobretot de les persones amb mobilitat reduïda o amb qualsevol altra limitació. Identificava un envelliment de la població i incorporava el

Capítol 4

reconeixement de les ajudes tècniques, molt lligades als avenços tecnològics, en tant que instruments necessaris per a la supressió de barreres.

La Llei de Promoció de l'Accessibilitat és una llei pionera en el seu àmbit. Va seguir el camí del Decret 100/1984, de 10 d'abril, de Supressió de Barreres Arquitectòniques, el primer esforç regulador a Catalunya per tal d'aconseguir que els entorns físics siguin accessibles. Va ser set anys més tard, el 1991, que es va aprovar una llei amb la pretensió d'intervenir en les condicions de l'accessibilitat. Malgrat les mancances —es tracta d'una llei principalment centrada en l'accessibilitat física, no es fonamenta en documents jurídics internacionals, a la terminologia li falta precisió...—, és una llei capdavantera que posa una primera pedra necessària.

Pel seu cantó, la Llei d'accessibilitat incorpora en el preàmbul una visió més àmplia de la realitat jurídica internacional de la discapacitat i identifica un recorregut a Catalunya pel que fa accions en aquest àmbit. Destaca la utilitat de la Llei de promoció, tot i que reconeix que les persones amb discapacitat, així com altres col·lectius en situació de desavantatge, han d'afrontar encara dificultats en la participació a causa de barreres físiques, comunicatives o actitudinals. Es fonamenta en l'obligació dels poders públics de vetllar per la dignitat de tota persona, en el principi d'igualtat d'oportunitats i en la necessitat de garantir que tota persona pugui participar plenament en la societat i sigui reconeguda en els seus drets.

La Llei d'Accessibilitat també remarca que un 17 % de la població catalana és major de 65 anys i que l'augment en l'esperança de vida requerirà afrontar cada cop més les problemàtiques relacionades amb l'accessibilitat. La Llei d'Accessibilitat, a més a més, incorpora la perspectiva dels mitjans tècnics i identifica que sorgeixen barreres també en els entorns virtuals. Finalment destaca la necessitat d'avançar amb pedagogia cap a la consecució no només de espais, productes i serveis accessibles, sinó també cap a l'assoliment del disseny universal en els procediments, tenint en compte que l'accessibilitat és una condició d'interès general.

També hi ha variacions rellevants pel que fa a l'estructura. La Llei de Promoció està formada per sis títols, vint-i-tres articles, vuit disposicions addicionals i una disposició final. La Llei d'Accessibilitat, per la seva banda, és més extensa, ja que està formada per vuit títols, 83 articles, vuit disposicions addicionals, tres disposicions transitòries, una disposició derogatòria i quatre disposicions finals.

Aquesta ampliació en l'extensió de la nova Llei d'Accessibilitat es produeix perquè és més ambiciosa pel que fa als àmbits que tracta i en el grau de detall amb què ho fa.

El progrés jurídic en el nivell internacional que es veia en el capítol anterior, així com les noves formulacions teòriques de la discapacitat, han afavorit un canvi pel que fa a la terminologia i a les definicions emprades, tal com s'observa en els títols preliminars de totes dues lleis. Així, la Llei de Promoció es refereix a persones amb mobilitat reduïda o qualsevol altra limitació i no hi apareix en cap moment la paraula *discapacitat*. Pel seu cantó, la Llei d'Accessibilitat fa servir *persones amb discapacitat* com a terme que engloba les persones amb limitacions físiques, psíquiques, intel·lectuals o sensorials i, fins i tot, reconeix l'existència d'altres propostes terminològiques amb suport social, com ara la *diversitat funcional*.

Pel que fa a l'apartat de definicions, la Llei de Promoció distingeix entre persones amb limitacions i persones amb mobilitat reduïda, mentre la Llei d'Accessibilitat fa servir únicament persones amb discapacitat. La Llei de Promoció entén que les persones amb limitacions són aquelles amb deficiències psíquiques, intel·lectuals o sensorials que temporalment o permanentment tenen limitada la capacitat d'utilitzar el medi o relacionar-s'hi. D'altra banda, la persona amb mobilitat reduïda es defineix com la persona que de forma permanent o temporal té limitada la possibilitat de desplaçar-se. La definició que s'emprava el 1991 resulta difusa —la distinció entre persones amb limitacions i persones amb mobilitat reduïda costa d'entendre—, tot i que combina de forma primerenca les perspectives mèdica i social, la qual cosa és meritòria, ja que als anys noranta no hi havia encara documents internacionals de referència que ajudessin a fonamentar aquests conceptes.

Pel seu cantó, la Llei d'Accessibilitat, tot i que no assumeix una definició social, incorpora la definició relacional de les persones amb discapacitat establerta en la CDPD. Així doncs, són persones amb discapacitat aquelles persones amb deficiències físiques, psíquiques, intel·lectuals o sensorials que troben limitada la seva relació amb l'entorn, en la mesura que aquest presenta mancances d'adequació amb les necessitats d'aquelles. A més a més, la definició posa de relleu que la discapacitat és un factor rellevant que limita i condiona la participació en la societat, la qual cosa no figurava en la Llei de Promoció. Tal com es veu, la Llei d'Accessibilitat és més clara en la definició de les persones amb discapacitat i

Capítol 4

conjuga la perspectiva mèdica amb la social. La nova definició fa referència a l'individu i a l'entorn, però sobretot fa al·lusió a la relació entre aquest individu i aquest entorn com a circumstància rellevant en la definició de la discapacitat.

A més a més, les definicions d'accessibilitat i de disseny universal presenten també un progrés pel que fa a la seva precisió i transversalitat. La Llei de Promoció establia que l'accessibilitat és la característica de l'urbanisme, l'edificació, els transports i els mitjans de comunicació que permet a qualsevol persona la seva utilització. Pel seu cantó, la Llei d'Accessibilitat fixa que l'accessibilitat és el conjunt de condicions de comprensibilitat i usabilitat que han de complir els entorns, els espais, els edificis, els serveis, els mitjans de transport, els processos, els productes, els instruments, els aparells, les eines, els dispositius, els mecanismes i els elements anàlegs perquè totes les persones els puguin emprar amb seguretat i comoditat i de manera autònoma i natural.

En el canvi en les definicions d'accessibilitat cal remarcar dos aspectes: el pas de característica a condició o qualitat i l'assumpció de la seva transversalitat. Així doncs, la idea que l'accessibilitat és una condició reforça l'obligatorietat d'aquest principi, en contrast amb la noció d'accessibilitat com a característica, que fa al·lusió a un conjunt de trets de forma no tan prescriptiva com descriptiva. En segon lloc, la definició de la Llei d'Accessibilitat és molt més completa i exhaustiva, concretant àmbit per àmbit l'aplicació del disseny accessible i, sobretot, establint que la usabilitat ha de ser senzilla i autònoma. Cal destacar, en aquest mateix sentit, que la Llei del 2014 assenyala de forma més àmplia els casos que poden presentar problemes de forma transversal.

D'altra banda, cal assenyalar com l'accessibilitat ha anat assumint amb el pas del temps en la seva definició la perspectiva social i la perspectiva de la garantia dels drets. L'accessibilitat es concep com una condició vinculada al disseny universal, és a dir, s'entén com les qualitats que ha d'adoptar l'entorn i no l'individu. D'altra banda, l'accessibilitat és una condició de l'entorn clarament finalística. L'accessibilitat té l'objectiu que l'entorn sigui utilitzable per tothom, és a dir, actua com una garantia de la participació.

Un dels aspectes destacables de la Llei de promoció és la incorporació de la definició d'ajudes tècniques. L'ajuda tècnica es definia com el mitjà que, actuant com a intermediari entre la persona i l'entorn, possibilita l'eliminació de tot allò que dificulta l'autonomia personal. Per la seva banda, la Llei d'Accessibilitat defineix els mitjans de suport de forma idèntica. La Llei d'Accessibilitat, en tot cas, estableix que

els mitjans de suport són d'ús necessari i no se'n pot restringir la utilització si no és per raons de seguretat o de sanitat. A més a més, la Llei d'Accessibilitat explicita que els mitjans de suport poden ser productes de suport, suport personal i suport animal.

La Llei de Promoció establia en el títol I, de disposicions generals sobre accessibilitat, allò relatiu a l'accessibilitat als espais. Entre els articles 4 i 11 es fixava la tipologia de barreres i d'entorns, es distingia entre espais públics, d'ús públic i privat, i es concretaven mecanismes de control. En l'article 12, que només es referia a qüestions de mobilitat reduïda, es disposava allò relatiu a l'accessibilitat al transport públic i en l'article 14, allò relatiu a la comunicació. L'article 13 esmentava superficialment en quins àmbits cal incidir, és a dir, la informació, la comunicació, la cultura, l'ensenyament i l'oci, i feia referència a la formació d'intèrprets en llengua de signes.

Pel seu cantó, la Llei d'Accessibilitat és més exhaustiva i regula amb major concreció en cada àmbit d'actuació. Els articles 3 i 4 distribueixen competencialment les actuacions en matèria de discapacitat entre les administracions de la Generalitat i els ens locals. Entre els articles 5 i 17, de forma semblant a la Llei de Promoció, es detallen les disposicions relatives a l'accessibilitat als espais, tot i que en major profunditat i observant no només la mobilitat reduïda. Els articles 18, 19, 20 i 21 estableixen la regulació de l'accessibilitat als transports. Val a dir que aquests articles incorporen obligacions pel que fa a la informació, a la comunicació i els avisos a les estacions als vehicles i a l'adquisició de nova flota.

La Llei d'Accessibilitat, a continuació, entre els articles 21 i 28 estableix allò relatiu a l'accessibilitat als productes i serveis. En disposa la tipologia, en funció que siguin públics, d'ús públic o privat i de consum i en fixa les condicions d'accessibilitat. Pel que fa als productes, es fa esment especial de la informació adequada dels productes perillosos o l'accessibilitat dels prospectes farmacèutics. S'hi disposa, en relació amb els serveis, que es formarà els treballadors prestadors de serveis per tal que s'ofereixi una atenció de qualitat, s'hi exigeix que es disposi d'informació sobre les condicions d'accessibilitat i s'hi fixa el dret a rebre una atenció personalitzada si s'escau.

Entre els articles 29 i 35 s'estableixen les disposicions relatives a la comunicació i a les activitats culturals, esportives i de lleure. Les disposicions pel que fa a

Capítol 4

l'accessibilitat en la comunicació fixen les vies comunicatives en funció del sentit emprat, reconeixen els drets de les persones sordes i l'ús de la llengua de signes catalana, s'hi fixen les condicions bàsiques d'accessibilitat a l'ensenyament i s'hi regula la relació amb les administracions. Finalment, l'article 35 exposa els requeriments d'accessibilitat en matèria de cultura, esports i lleure. Estableix l'obligació d'oferir serveis d'accessibilitat per tal que tothom pugui gaudir dels esdeveniments culturals, esportius i de lleure, s'hi fixa l'obligació de les administracions d'elaborar plans d'accessibilitat, marca la difusió adequada a les persones amb discapacitat i disposa que el codi d'accessibilitat concretarà i desplegarà aquests articles.

Totes dues lleis desenvolupen de forma semblant els mecanismes de foment, control i sancions, tot i que la Llei d'Accessibilitat és més completa. Cal destacar, en tot cas, que la Llei d'Accessibilitat incorpora cinc articles, del 42 al 46, per definir els plans d'accessibilitat i fixar-ne l'obligatorietat. Els plans d'accessibilitat són plans directors d'administracions que organitzen les actuacions per tal que els entorns s'adeqüin a allò disposat per la Llei. Igualment, la Llei requereix que els grans proveïdors de serveis d'ús públic han d'elaborar també plans d'accessibilitat, i incorpora l'obligació de destinar partides pressupostàries adreçades al foment de l'accessibilitat, a campanyes educatives i de conscienciació i l'elaboració d'un segell de certificació d'accessibilitat.

En darrer lloc, la Llei de Promoció va constituir en el seu article 23 el Consell de Promoció de l'Accessibilitat i Supressió de Barreres Arquitectòniques. El Consell de Promoció es constituïa com a òrgan consultiu i de participació externa, adscrit a la Conselleria de Benestar Social, amb la finalitat d'assessorar les administracions en matèria d'accessibilitat. La Llei d'Accessibilitat en redueix el nom a Consell de Promoció de l'Accessibilitat i el defineix com l'òrgan col·legiat de participació i consulta en aquesta matèria, i l'adscriu a la conselleria competent. A diferència de la Llei de Promoció, la Llei d'Accessibilitat fixa la composició del Consell de Promoció, estableix l'obligatorietat pel que fa a la participació de les entitats i en concreta les funcions.

En darrer lloc, cal remarcar en la comparació de les dues lleis que hi ha una progressió i un eixamplament en la concepció de l'accessibilitat. En primer lloc, la Llei de Promoció de l'Accessibilitat tractava de forma prioritària les barreres físiques, mentre que la Llei d'Accessibilitat té en compte de forma més equilibrada tant les barreres físiques com les comunicatives. En segon lloc, en la Llei

d'Accessibilitat es pretén que les condicions d'accessibilitat s'incorporin a tots els àmbits de la societat.

4.2. El Codi d'Accessibilitat

El Codi d'Accessibilitat, o Reglament d'Accessibilitat, és el text de desplegament normatiu de la Llei d'Accessibilitat. El Codi serveix per determinar els requeriments, els paràmetres i els criteris tècnics d'accessibilitat dels àmbits establerts per la Llei d'Accessibilitat per al compliment d'allò que s'hi disposa. És una regulació que s'aprova mitjançant un decret i concreta les especificitats tècniques de l'articulat fixat de forma general en la Llei.

El Codi d'Accessibilitat vigent es va aprovar mitjançant el Decret 13/135, de 24 de març, de desplegament de la Llei 20/1991, de 25 de novembre, de Promoció de l'Accessibilitat i de supressió de barreres arquitectòniques, i d'aprovació del Codi d'Accessibilitat. El Decret, seguint allò que es disposa en la Llei de Promoció de l'Accessibilitat, és un text que refon totes les normatives prèvies dictades en la matèria. D'aquesta manera, el Codi té la doble funció de refosa normativa i desplegament reglamentari de la Llei. L'estructura del Codi segueix a grans trets el mateix esquema de la Llei de Promoció de l'Accessibilitat. El Decret té onze capítols, tres disposicions addicionals, dues disposicions derogatòries, una disposició transitòria i una disposició final.

En l'article 1, en què es determina l'objecte del Codi, s'explicita que el reglament pretén garantir a les persones amb mobilitat reduïda o qualsevol altra limitació l'accessibilitat i la utilització dels bens i serveis de la societat. També té per objectiu la promoció d'ajudes tècniques que permetin de millorar la qualitat de vida d'aquestes persones, mitjançant les mesures de foment i control. L'article 2 estableix que allò que es disposa en el Codi és d'aplicació en les actuacions en matèria d'urbanisme, edificació, transport i comunicació.

Els articles 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10 estableixen les definicions dels conceptes relacionats amb la normativa. S'hi defineix *persona amb limitacions* com aquella persona que temporalment o permanentment té limitada la capacitat d'utilitzar el medi o de relacionar-s'hi, de forma semblant a la Llei de Promoció. S'entén per *persona amb mobilitat reduïda* com la persona que té limitada de forma temporal o permanent la capacitat de desplaçar-se. D'altra banda, es defineix la *barrera*

Capítol 4

arquitectònica com l'impediment, la trava o l'obstacle físic que limita la llibertat de moviment de qualsevol persona. De la mateixa manera, les *barreres comunicatives* són els impediments per a l'expressió i la recepció de missatges, tant de forma directa com a través dels mitjans de comunicació.

També defineix l'accessibilitat com la característica de l'urbanisme, l'edificació, el transport i els mitjans de comunicació que permet a qualsevol persona la seva utilització. Com es veu, el Codi d'Accessibilitat vigent, de l'any 1995, segueix la Llei de Promoció del 1991 i no és tan ambiciós com la Llei d'Accessibilitat en la definició dels àmbits subjectes a les condicions d'accessibilitat. S'hi consideren tres tipus de categories en funció del seu nivell d'accessibilitat: adaptat, practicable i convertible. S'hi considera que un espai, una instal·lació o un servei és *adaptat* si compleix els requeriments funcionals i dimensionals que garanteixin la seva utilització autònoma per part de qualsevol persona. Un espai, una instal·lació o un servei es considera *practicable* quan, tot i no ajustar-se als requeriments tècnics, pot ésser utilitzat de forma autònoma per les persones amb mobilitat reduïda o amb limitacions, tot i que sigui parcialment i amb dificultats. Un espai, una instal·lació o un servei és *convertible* quan, mitjançant una modificació que no l'alteri en la seva estructura, pot ser transformat almenys en practicable i, per tant, no és utilitzable per totes les persones. Finalment, les *ajudes tècniques* són definides com els mitjans que, actuant com a intermediaris entre les persones amb mobilitat reduïda o amb limitacions i l'entorn, possibiliten l'eliminació dels elements que dificultin l'autonomia.

Els capítols II, III i IV del Codi contenen les disposicions sobre les barreres arquitectòniques, urbanístiques, de l'edificació i dels transports. Aquests capítols estan acompanyats d'annexos que concreten els requeriments tècnics pel que fa a les mesures i a les dimensions dels espais considerats accessibles. El capítol V fa referència a les barreres en la comunicació, que no té un annex que el desenvolupi, a diferència de les barreres físiques. En aquests punts es veu com la regulació de les barreres comunicatives, segurament perquè és més difícil de delimitar, no ha estat elaborada amb tant de detall com l'accessibilitat física. El capítol VII fa referència a les mesures de foment i de promoció de l'accessibilitat i la supressió de barreres arquitectòniques. En el capítol VII també es disposa la creació del Fons per a la supressió de barreres arquitectòniques. El capítol VIII tracta les mesures de control i de seguiment de l'accessibilitat. El capítol IX serveix per a refundre els òrgans de participació i definir l'entitat del Consell de promoció de l'accessibilitat.

En el capítol x es regula la utilització dels símbols d'acord amb els usos internacionals. Finalment, el darrer capítol desenvolupa el règim d'infraccions i sancions.

Així mateix, el Codi d'Accessibilitat conté set disposicions addicionals, dues disposicions transitòries, dues disposicions derogatòries i dues disposicions finals. Aquestes disposicions en general fan referència als temps d'aplicació i acoten els àmbits d'implementació. Pel que fa als annexos, el Codi d'Accessibilitat en conté set. Aquests annexos fan referència a les normes d'accessibilitat urbanística, les normes d'accessibilitat en l'edificació, les normes d'accessibilitat en el transport, els criteris d'accessibilitat en la comunicació, el reglament de règim intern del Consell de Promoció de l'Accessibilitat, els símbols d'accessibilitat i els principals paràmetres d'accessibilitat.

Els temps d'implementació d'allò que s'estableix en les regulacions, tot i que sigui necessari que es fixin, resulten de vegades irrealitzables i ni tan sols les mateixes administracions compleixen les dates. És possible que la Llei no sigui realista i s'excedeixi en la seva ambició a l'hora de marcar els terminis, que les regulacions no tinguin prou poder coercitiu o que hi hagi una manca de consciència social pel que fa a la necessitat d'atendre les normatives, però els Codis d'Accessibilitat s'implementen malament i sense complir els terminis, com es veu fins i tot en l'aprovació del nou Codi que ha de desplegar la Llei d'Accessibilitat del 2014.

En aquest sentit, en darrer lloc, pel que fa a la Llei d'Accessibilitat, en la seva disposició final tercera fixa en l'article 1 que el Reglament d'Accessibilitat s'haurà d'aprovar en el termini de dos anys des de l'aprovació de la Llei d'Accessibilitat. S'indica que el Reglament ha d'establir les especificacions perquè els entorns, els serveis, els processos i els productes per a ésser accessibles o practicables i els criteris que determinin els ajusts raonables exigibles en funció de la situació. En tot cas, encara no s'ha aprovat el nou Codi, tot i que els dos anys de termini establerts per la Llei d'Accessibilitat han expirat.

El Codi vigent, llavors, es correspon amb el desenvolupament normatiu de la Llei de Promoció de l'Accessibilitat del 1991. El fet que el nou codi no s'hagi aprovat encara representa un incompliment flagrant de la Llei d'Accessibilitat del 2014, que s'explica només en part pels llargs períodes excepcionals sense govern. En tot cas, s'entén que el Departament de Treball, Afers socials i Famílies té prou autonomia com per elaborar una proposta de Codi nou i actualitzat.

Capítol 4

Les implicacions de tenir un Codi d'Accessibilitat corresponent a una llei derogada, òbviament, són la manca d'adequació de certs aspectes desactualitzats del Codi amb la nova legislació i amb la realitat canviant de les persones amb discapacitat. N'és un exemple, en les definicions, la distinció entre persones amb mobilitat reduïda i persones amb altres limitacions. En la legislació actual aquesta distinció no es fa servir, de la mateixa manera que les definicions de l'accessibilitat i de les barreres han canviat, com s'explicava en l'apartat anterior. El Codi del 1995, igual que la Llei de Promoció del 1991, se centra prioritàriament en l'accessibilitat física i els seus requeriments pel que fa a la comunicació són menors. En aquest sentit, el Codi desenvolupa la seva regulació pel que fa a l'espai públic, els transports o les edificacions, però és exigü en les pautes que fixa per a la cultura, els mitjans de comunicació, l'oci, la relació amb les administracions o l'esport.

Una darrera reflexió és la relació entre la manca de Codi d'Accessibilitat i la idea que un dels problemes actuals de l'accessibilitat és la qualitat, com s'explicava en l'apartat 3.5. El concepte de l'accessibilitat és un principi de consens que s'incorpora cada vegada més en les legislacions i amb un caràcter transversal. La inclusió de l'accessibilitat en la legislació està fora de dubte, la qüestió en l'actualitat és saber com assolir unes condicions de disseny universal efectives. És en aquest punt en què el Codi d'Accessibilitat, per un costat, i els plans d'accessibilitat, per l'altre, prenen molta rellevància. Pel que fa al Codi d'Accessibilitat, com s'ha explicat prèviament, és el reglament que defineix els paràmetres tècnics de la Llei d'Accessibilitat, la qual cosa és, en altres paraules, la concreció de l'abast d'allò que s'enuncia en la Llei. El Codi d'Accessibilitat és el com s'ha d'implementar la Llei d'Accessibilitat i si aquest no s'aprova, o si els criteris tècnics de les condicions de l'accessibilitat establerts no són els adequats, la incidència de la Llei es redueix.

4.3. La Llei d'Accessibilitat i la cultura

La Llei d'accessibilitat té un únic article, el 35, relatiu a les activitats culturals, esportives i de lleure. Aquest article constitueix el capítol VII de la Llei. L'article 35 es divideix en 4 punts. És un article que disposa de forma general les obligatorietats respecte de l'accessibilitat cultural, als esdeveniments esportius i al lleure, estableix orientacions pel que fa a l'elaboració dels plans d'accessibilitat i estipula la col·laboració entre les administracions i els actors implicats.

L'article 35.1 estableix l'obligatorietat que les activitats culturals, esportives i de lleure, així com els actes públics de naturalesa anàloga, garanteixin les condicions d'accessibilitat suficients en la comunicació per tal que les persones amb discapacitat en puguin gaudir, comprendre'ls i participar-hi. El punt fa referència a les discapacitats física, psíquica i sensorial. Finalment assenyala la necessitat de fer servir un llenguatge entenedor en funció del tipus d'activitat.

Cal veure dos aspectes pel que fa a l'article 35.1. En primer lloc, les condicions d'accessibilitat de la cultura, dels esdeveniments esportius i del lleure han de ser determinats pel Codi d'Accessibilitat. Tal com s'explicava en l'apartat anterior, el Codi d'Accessibilitat vigent, de l'any 1995, respon a la Llei de Promoció del 1991, que no feia referència a l'accessibilitat a la cultura. En conseqüència, fins que no hi hagi un nou Codi l'abast de l'article 35.1 es redueix a una mera declaració d'intencions sense efectes reals. En segon lloc, es fa referència a l'accessibilitat física, psíquica i sensorial i s'omet, s'entén que de forma expressa, l'accessibilitat intel·lectual. Aquesta omisió llevarà cobertura legal a l'accessibilitat de la informació per a la discapacitat intel·lectual i probablement dificulti la inclusió d'aquests criteris en l'elaboració del futur Codi. És rellevant que s'elevi l'accessibilitat a la informació per a la discapacitat intel·lectual al redactat de la llei perquè blindi la inclusió de recursos i mitjans de suport actualment minoritaris, com ara la lectura fàcil.

L'article 35.2 fixa l'obligatorietat per a les administracions d'establir acords amb els diferents sectors culturals, esportius i de lleure per tal d'elaborar plans d'accessibilitat. S'especifica que els plans han d'incidir tant en l'accessibilitat física com en la comunicativa. També s'explicita que els plans d'accessibilitat han de preveure vies de comunicació adequades i eficaces en els continguts i en l'oferta. Els plans d'accessibilitat han de determinar la progressivitat de la implementació de les mesures garantint terminis i tenint en compte la diversitat de l'oferta cultural i l'equilibri territorial. Es fa referència en darrer lloc a la participació dels agents implicats en el procés d'elaboració i s'al·ludeix a l'establiment de mecanismes de seguiment i d'avaluació.

Pel que fa a l'article 35.2, cal veure quin abast i quin significat real té la participació exigida en la definició dels plans d'accessibilitat. Si s'aplica un model de participació que involucri usuaris, actors del món cultural i el conjunt d'agents que s'expliquen en detall en el capítol 5, pot ser una garantia que els plans d'accessibilitat cultural

Capítol 4

atendran de forma realista els problemes d'accessibilitat importants. Ara bé, hi ha el risc que l'exigència de la participació dels agents culturals en la definició dels plans d'accessibilitat serveixi per blindar les seves posicions, potser contràries als avenços en el disseny universal.

La implementació de les mesures d'accessibilitat sovint suposa costos que els actors privats, i de vegades fins i tot els públics, no volen assumir (Oncins et al., 2013). Si l'article 35.2 reforça la posició dels actors privats de la cultura en detriment dels usuaris en la definició dels plans d'accessibilitat pot acabar sent del tot contraproduent. Finalment, en el capítol 5 s'explica que la legitimitat és un factor que reforça un actor en el seu camp d'actuació i el fet que la Llei no blindi la participació dels usuaris en l'elaboració dels plans els fa perdre legitimitat i, per tant, capacitat d'incidir. Cal recordar la idea que es desenvolupava en el marc teòric que la participació en la cultura no és només prendre part en els esdeveniments, en els espais i en els productes culturals, sinó tenir capacitat decisòria en l'organització de la vida cultural.

Per la seva banda, l'article 35.3 estableix que el Govern de la Generalitat ha de fixar les directrius i els requeriments mínims que han de complir els equipaments culturals, esportius i de lleure en relació amb l'accessibilitat. En darrer lloc, l'article 35.4 estableix les obligacions dels proveïdors de serveis culturals, esportius i de lleure. Es disposa que els proveïdors, siguin públics o siguin privats, han de fer una difusió correcta de l'oferta destinada a les persones amb discapacitat.

D'altra banda, la disposició addicional vuitena també fa referència als criteris d'accessibilitat cultural, esportiva i de lleure. En concret, determina que s'hauran d'assolir els acords dels requeriments d'accessibilitat que tracta l'article 35.2 per a l'elaboració dels plans entre el Departament de Cultura i els agents implicats en un període de dos anys, a comptar des de l'aprovació de la llei. En el cas que no sigui possible arribar als acords, la Generalitat haurà de fixar els criteris mínims, en concordança amb allò que es disposa en l'article 35.3.

En comparació amb la Llei de promoció del 1991, la Llei d'accessibilitat suposa un progrés. La Llei de promoció no incloïa cap referència a l'accessibilitat a la cultura, als esports i al lleure. En tot cas, cal assenyalar que és un únic article dividit en quatre punts el que tracta aquest àmbit, el grau de concreció és baix, s'hi tracten poques àrees i s'hi deixa al Codi d'Accessibilitat o al Pla d'Accessibilitat l'elaboració de les actuacions concretes.

4.4. La planificació en les intervencions en accessibilitat

Aquest apartat serveix per explicar què són els plans d'accessibilitat. Per a aquest objectiu, en primer lloc, s'explica des d'un punt de vista teòric què és la planificació estratègica en la gestió pública, com s'elaboren els plans i amb quina pretensió. En segon lloc, de forma més concreta s'explica com la Llei d'Accessibilitat defineix els Plans, en quins àmbits intervenen i com s'estructuren.

4.4.1. La planificació estratègica en la gestió pública

En les dècades dels vuitanta i noranta es va introduir un corrent de modernització en la teoria de la gestió de les administracions anomenat Nova Gestió Pública. A finals del segle XX, en un context d'afebliment del creixement econòmic, un dels temes centrals del debat polític era l'eficiència i la dimensió de les administracions públiques. Llavors s'entenia, i encara ara, que les mancances en el funcionament d'una administració pública deficitària no solament feien que aquesta fos inadequada per intervenir en els problemes socials, sinó que en produïa de nous a més a més (Canal i Brugué, 2012, pp. 9-11).

En aquest context, la Nova Gestió Pública va arribar amb l'objectiu d'establir unes noves formes de gestió que substituïssin les pràctiques d'administració precedents emmirallant-se en l'empresa privada. Les seves millores es resumeixen en dues idees principalment: la gestió de l'excel·lència i la gestió dels incentius. Per la gestió de l'excel·lència s'entén que per assolir una qualitat en l'administració cal basar l'acció en l'estratègia, l'anàlisi dels recursos o l'orientació als resultats seguint criteris de compromís i de col·laboració. La gestió dels incentius s'inspira en la idea que la competència és l'estímul necessari per millorar qualsevol organització.

Així doncs, la planificació estratègica va sorgir en aquest context com una eina pionera i central per a la gestió pública. La seva funció és l'organització dels objectius futurs i, alhora, construir compromisos i col·laboracions al voltant d'aquests objectius. La planificació estratègica fixa el rumb que ha de seguir l'organització, així com els agents que aquesta implica, pantant models i mètodes d'actuació. D'aquesta manera, la planificació obliga les organitzacions a pensar cap

Capítol 4

a on avancen, de forma dinàmica i constant, de forma que la gestió sigui adequada a la realitat (Gascó, 2003, p. 23).

D'aquesta manera, els plans estratègics, o la planificació estratègica de forma genèrica, es defineix com l'eina de l'anàlisi i l'organització de les actuacions i dels recursos d'acord amb uns objectius establerts en el llarg termini. L'ús de la planificació estratègica en l'àmbit públic té a veure amb la identificació de les prioritats en els objectius i amb l'assignació dels recursos en el context d'una administració compromesa amb la consecució dels resultats seguint criteris d'eficiència. Finalment, la planificació estratègica s'associa amb un model de treball basat en la consecució de resultats quantificables mitjançant indicadors de control que permetin de dur a terme un seguiment i un procés final d'avaluació, com s'explica en el capítol 7.

En darrer lloc, també es fa referència a la qualitat de xarxa que imprimeix la planificació estratègica en la forma d'intervenir amb els diferents agents implicats. La planificació ajuda a coordinar i orientar els esforços dels departaments i dels agents interns i externs a l'organització, de forma que aquests funcionin conjuntament. Amb la idea de xarxa es pretén que la planificació sigui una eina que permeti vincular els diferents equips de l'organització dirigint-los cap a un objectiu.

4.4.2. Els plans d'accessibilitat

Segons la Llei d'Accessibilitat, els plans d'accessibilitat són les eines principals per tal d'implementar allò que es disposa en l'articulat de la Llei i incidir en les condicions dels entorns, els productes, els serveis i els esdeveniments per tal que assumeixin unes formes de disseny universal. Els plans d'accessibilitat són les eines d'anàlisi i d'organització dels recursos i de les accions en matèria d'accessibilitat d'acord amb uns objectius establerts en el llarg termini. El capítol IX de la Llei, que inclou els articles 42, 43, 44 i 45, és el que defineix els plans d'accessibilitat.

L'article 42 estableix quins continguts ha d'incloure un pla d'accessibilitat. L'article 42.1 determina que les administracions públiques han de desenvolupar plans d'accessibilitat d'acord amb el marc de les seves competències. Els plans han d'identificar i d'organitzar les actuacions necessàries perquè el territori, els edificis, els mitjans de transport, els productes, els serveis i les comunicacions assoleixin les condicions d'accessibilitat establertes en la llei i en les normatives de

desplegament a través dels ajusts raonables. A més a més, s'hi estableix que els plans han d'afectar no només les administracions públiques, sinó també els serveis públics gestionats per entitats externes sota règim de concessió.

L'article 42.2 fixa quines parts han de contenir els plans d'accessibilitat elaborats pels diferents departaments de la Generalitat i pels organismes municipals. S'hi estableix que hi haurà d'haver un diagnòstic de les condicions existents, una definició de les actuacions requerides per intervenir en les condicions d'accessibilitat i una prioritització de les intervencions al llarg dels períodes del pla. Finalment, hi ha d'haver una definició dels mecanismes de control, de seguiment i d'actualització, així com de manteniment, per tal de garantir que les millores en les condicions romanguin al llarg del temps, i d'actualització, si cal revisar les condicions o si els requeriments canvien.

A continuació, l'article 42.3 fixa que tots els municipis han d'elaborar plans d'accessibilitat per tal de cobrir la totalitat del territori i ha d'afectar totes les àrees. Dona la possibilitat que el pla d'accessibilitat s'integri en la planificació general de l'actuació municipal o, per contra, que sigui transversal i que s'inclogui en els diferents plans sectorials. El pla d'accessibilitat municipal no és incompatible amb la incorporació de mesures d'accessibilitat en els altres plans municipals i, a més a més, el pla d'accessibilitat té la finalitat d'assumir continguts transversals de totes les àrees. L'article 42.4 fa referència a la possibilitat que els municipis limítrofs de menys de 10.000 habitants elaborin plans d'accessibilitat de forma mancomunada.

L'article 42.5 estableix que el procés de definició del pla ha de comptar amb mecanismes que garanteixin la participació dels ciutadans. Les administracions han de procurar que els ciutadans participin en l'elaboració, en particular les persones amb discapacitat i les organitzacions que les representen. Finalment, el pla aprovat ha de recollir la informació relativa al procés de participació, per tal que aquest sigui d'accés públic.

L'article 43 fa referència a l'execució i la revisió dels plans d'accessibilitat. L'article 43.1 fixa l'obligació que la Generalitat destini una part del seu pressupost anual a la millora i al manteniment de les condicions d'accessibilitat dels edificis de la seva titularitat. A continuació, l'article 43.2 obliga les administracions a incloure en la seva memòria anual les intervencions derivades dels plans d'accessibilitat. De la mateixa manera, segons l'article 43.3 els ens locals han de destinar una part del pressupost

Capítol 4

municipal a la millora de les condicions dels entorns a través dels plans d'accessibilitat.

L'article 43.4 estableix sota quines circumstàncies cal sotmetre a revisió els plans d'accessibilitat. S'hi estableix que els plans d'accessibilitat s'han de revisar i d'actualitzar, en primer lloc, en concloure la seva execució, d'acord amb la nova situació derivada de l'execució del pla i l'avaluació que se'n faci. També s'ha de dur a terme una revisió si s'aproven modificacions de la legislació que canvien o s'amplien els requeriments normatius, cosa que succeirà en aprovar-se el Codi de la Llei d'Accessibilitat. En darrer lloc, si els objectius definits no són assolibles, bé perquè no es varen fixar de forma realista, bé perquè l'organització de les intervencions és insuficient, s'ha de fer una actualització del pla. L'article 43.5 fixa, a més a més, que els plans d'accessibilitat s'han de revisar en cas de modificació del planejament urbanístic o, com estableix l'article 43.6, si hi ha qualsevol factor no previst que fa necessària l'alteració del pla d'accessibilitat.

A continuació, l'article 44 tracta la publicitat i la informació dels plans d'accessibilitat. En l'article 44.1 es disposa que és obligatori fer públics els textos dels plans d'accessibilitat, a través d'internet o mitjançant qualsevol altra via adequada per a les persones interessades. D'altra banda, l'article 45 fa referència a l'accessibilitat als espais naturals, que també tenen l'obligació d'elaborar plans d'accessibilitat propis.

Finalment, l'article 46 tracta els plans d'accessibilitat dels equipaments i dels serveis d'ús públic i dels centres de treball de gran afluència. En primer lloc, es fixa que els proveïdors de serveis d'ús públic han d'elaborar plans d'accessibilitat propis, d'acord amb els requeriments establerts pel reglament. De la mateixa manera, l'article 46.2 disposa que els equipaments d'ús públic i els centres de treball de gran afluència han d'elaborar plans d'accessibilitat propis, atenent criteris de dimensió i la rellevància de l'activitat. Aquests plans han de tractar l'adaptació de l'espai, la formació del personal i els plans de desplaçament i de mobilitat de l'empresa.

D'altra banda, la disposició addicional primera de la Llei d'Accessibilitat determina com s'han de dur a terme els plans d'accessibilitat pel que fa al temps d'implementació. L'article 1 fixa que les administracions públiques han d'actualitzar els plans d'accessibilitat d'acord amb la Llei 13/2014 i el reglament en el termini de tres anys des del moment d'aprovació del Codi d'Accessibilitat. Obliga les administracions públiques sense pla d'accessibilitat a elaborar-ne un de propi en el mateix període de tres anys. A més a més, fixa els terminis perquè els ens

municipals aprovin plans d'accessibilitat. En darrer lloc, la disposició addicional vuitena estableix, d'acord amb l'article 35.2, que s'hauran d'assolir els acords amb els agents implicats de l'àmbit cultural, esportiu i del lleure per tal de determinar els criteris mínims d'accessibilitat per a l'elaboració dels plans en un termini de dos anys. En cas que aquests acords no hi siguin en el termini establert, l'administració els haurà de fixar.

Com s'explicava en l'apartat anterior, encara està pendent l'aprovació del decret de desplegament normatiu de la Llei 13/2014, el Codi d'Accessibilitat, i en conseqüència continua en vigor el Codi del Decret 135/1995. El Codi d'Accessibilitat del 1995, en el seu capítol VII, tracta les mesures de foment i, més concretament, l'article 46.2 fa referència al finançament dels plans. L'article 46 disposa que es crearà un fons per a la supressió de barreres arquitectòniques, en què la meitat de la dotació es destinarà a les administracions públiques i l'altra meitat, a entitats privades. El fons servirà per finançar els plans elaborats pels ens locals per tal de suprimir les barreres arquitectòniques en l'espai urbà, als edificis públics i en els transports. S'hi estableix que els programes d'intervenció, com a mínim, hauran de preveure un inventari dels espais, edificis locals i mitjans de transport que siguin objecte de l'adaptació, l'ordre de prioritats de les accions que es duguin a terme i les fases d'execució de la planificació. Finalment, l'article 46.6 permet que els diferents departaments de la Generalitat desenvolupin mecanismes per concedir ajuts per a la promoció de l'accessibilitat i per a la supressió de barreres arquitectòniques i en la comunicació.

La manca de Codi d'Accessibilitat corresponent a la Llei 13/2014 provoca una situació anòmla. D'un cantó, la Llei d'Accessibilitat obliga les administracions a elaborar plans sectorials d'accessibilitat adreçats a implementar els requeriments del Codi d'Accessibilitat. De l'altre cantó, el Codi d'Accessibilitat en vigor es correspon a la llei precedent i el nou Codi no s'ha aprovat. Així, en l'actualitat hi ha el risc que els plans d'accessibilitat s'elaborin d'acord amb uns paràmetres desconeguts o desactualitzats, de forma que és probable que les actuacions s'hagin de revisar o no s'ajustaran a la normativa. Un cop més, l'endarreriment del nou Codi suposa un retard en l'elaboració dels plans sectorials, com ara els culturals, que si en el millor dels casos s'elaboren, estaran subjectes a canvis per adaptar-se al nou reglament quan aquest entri en vigor, com es veurà en el capítol 7 amb el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals.

Capítol 4

En darrer lloc, els plans d'accessibilitat incorporen una implicació minsa dels agents involucrats. Tot i que en relació amb l'àmbit cultural sí que hi ha una referència explícita en la Llei d'Accessibilitat a l'acord amb els actors del sector, aquesta participació pot tenir lectures no sempre avantatjoses. L'obligació per llei de la participació dels actors del món cultural en la definició dels plans no només dona veu a aquests actors, sinó que la seva posició hi apareix enfortida. Òbviament, els interessos d'aquests actors no sempre seran coincidents amb la millora de les condicions de l'accessibilitat o, si més no, no serà la seva prioritat. La forma de fer un joc de contrapesos és donar una posició equiparable als actors que promouen l'accessibilitat en la definició dels plans. Si no és d'aquesta manera, els agents del món de la cultura tindran una posició d'avantatge en el disseny dels plans d'accessibilitat per damunt dels mateixos agents del món de l'accessibilitat.

5. Els agents de l'accessibilitat cultural

En aquest capítol es descriu el conjunt d'agents involucrats en les polítiques d'accessibilitat cultural de forma específica a Catalunya. En l'apartat 5.1 es desenvolupa teòricament l'esquema dels agents que conformen el camp de les polítiques d'accessibilitat cultural. En l'apartat 5.2 s'analitzen, partint de l'esquema teòric elaborat en l'apartat 5.1, els agents de la política cultural a Catalunya. De la mateixa manera, en l'apartat 5.3 s'identifiquen i s'analitzen els agents del camp de l'accessibilitat.

5.1. Els agents en la política cultural i en l'accessibilitat

En la planificació estratègica de la intervenció pública, com es deia a l'apartat 4.4.2, hi ha una vinculació molt estreta amb el camp de la gestió. L'objectiu d'una intervenció és incidir sobre un problema social i, més en concret, en els diversos actors o grups d'interès que hi estan implicats. Des del camp de la gestió es fa referència als grups d'interès, sovint anomenats amb l'anglicisme *stakeholders*, per tractar els actors involucrats en l'acció d'una organització

Freeman (2005), des de la teoria de la gestió, defineix un *agent* o un *grup d'interès* com qualsevol grup o individu que pot afectar els assoliments o els objectius d'una organització o es pot veure afectat per aquesta (cf. Laplume et al., 2008). L'autor explica que si l'organització vol ser reactiva o sensible a l'entorn, ha de tenir en compte principalment els agents en què té incidència. Per contra, si l'organització vol ser efectiva en la seva incidència en l'entorn, ha de tenir en compte els agents que es veuen afectats per la seva acció. També els agrupa en primaris o secundaris, en funció del grau de relació amb el projecte de l'organització.

González (2010, p. 48) identifica tres atributs que caracteritzen els agents, els quals són el poder, la urgència i la legitimitat. S'entén per *poder* la capacitat de l'actor per influir o afectar el camp a través dels seus recursos. S'entén per *legitimitat* la capacitat de l'actor per influir o afectar el camp, basada en raons morals o simbòliques. En darrer lloc, s'entén per *urgència* la necessitat prioritària de la participació de l'agent en el camp o en el projecte.

Seguint aquests tres criteris d'identificació, en l'esquema de González (ibíd.) s'estableixen diferents tipus de grups d'interès en funció dels criteris que compleixen, els quals són latents, expectants o definitius. L'actor és latent dorment,

Capítol 5

quan té poder sense legitimitat ni urgència; latent discrecional, quan té legitimitat sense poder ni urgència; o latent demandant, amb urgència sense legitimitat ni poder. Dins el tipus expectant poden ser dominants, amb poder i legitimitat, perillosos, amb poder i urgència, o dependents, amb urgència i legitimitat. En darrer lloc, l'agent definitiu és el que reuneix els tres atributs.

Pel que fa al camp de la política cultural, Vestheim (2012) descriu l'espai de les polítiques culturals com un punt interseccional entre la política i la cultura en què agents de diversos àmbits socials es troben, discuteixen i decideixen sobre matèries que els afecten. Aquests agents representen idees, valors, interessos i arguments diferents sobre el tema en debat. Vestheim (ibíd.) proposa un esquema de classificació dels actors de la política cultural basat en el context dels països nòrdics, però exportable a altres realitats.

Així doncs, la política cultural es descriu com el camp en què s'encreuen l'àmbit cultural, d'un costat, i l'àmbit de la política, l'administració pública i la gestió, de l'altre. Des de l'àmbit de les arts i de la cultura es reclama que la producció i la distribució dels esdeveniments i dels productes culturals es dugui a terme arran d'una autonomia individual i institucional en relació amb els interessos polítics i econòmics. Pel seu cantó, el món de l'administració pública i de la gestió es fa càrrec dels interessos ciutadans relatius a la bona gestió, l'eficiència i la transparència.

D'aquesta manera, Vestheim (ibíd.) descriu quatre agents principalment en el camp de la política cultural, els quals són els representants polítics, les administracions, els gestors i els programadors del món cultural i els artistes o productors culturals. Els representants polítics fixen les directrius que orienten una intervenció cultural. Són els qui tenen la responsabilitat última de les accions que s'emprenen i la seva legitimitat rau en la seva representació democràtica. Ocupen aquesta instància els representants polítics que conformen el poder legislatiu en l'àmbit parlamentari i el poder executiu en l'àmbit dels governs.

El segon agent és l'administració pública. La seva funció és implementar les decisions polítiques una vegada que aquestes s'han pres. Són experts en l'administració i la gestió públiques, d'una banda, i en el seu àmbit d'actuació, de l'altra. A més d'executar les directrius que reben des de l'esfera política, tenen la funció de dur a terme estudis i d'elaborar informes que tenen molta influència en la definició de les polítiques.

El tercer grup d'interès són els gestors i els programadors del món cultural, ja exerceixin professionalment o de forma voluntària. Són els responsables de les institucions culturals, com ara museus, teatres, biblioteques, òperes, galeries o espais semblants, i són professionals amb un grau de formació elevat en l'àmbit cultural. Tenen la seva legitimitat en el camp gràcies a un coneixement específic basat en la pràctica.

El darrer grup d'interès és el dels artistes i productors. Hi ha organitzacions que representen els interessos d'aquest grup i les institucions públiques estableixen espais, com ara consells o comitès, per promoure'n la participació. La legitimitat dels artistes i productors, així com les seves organitzacions, té a veure amb la funció que duria a terme un sindicat. El paper dels artistes en el camp cultural és preservar l'autonomia artística i defensar els seus interessos.

Pel que fa a l'accessibilitat, tractant en concret els entorns digitals, Lopes et al. (2010) expliquen que el progrés tecnològic representa avenços per a la societat, alhora que pot aixecar barreres en els nous hàbits i usos que generi. Per això cal que el progrés en els usos de les noves tecnologies sigui curós amb les necessitats de tothom. En la mesura que no es tinguin en compte aquestes necessitats i només es dissenyi per a un usuari promig aniran sorgint barreres i impediments que dificultaran o barraran l'accés als productes, als entorns i als serveis. Per superar aquests impediments primer és necessari comprendre què és l'accessibilitat des del punt de vista dels actors implicats i quina funció tenen aquests en la garantia del disseny universal.

Així doncs, segons Lopes et al. (ibíd.) s'identifiquen cinc grups d'interès, que són els desenvolupadors, els proveïdors de serveis, els organismes públics, els experts i els usuaris amb discapacitat o d'edat avançada. Aquesta classificació proposada pels autors es fixa, així, en l'accessibilitat a entorns digitals, tot i que és un esquema que es pot aplicar al camp cultural i resulta coincident en certa mesura amb els agents que Vestheim (2012) proposa en la política cultural. D'aquesta manera, els proveïdors de serveis que Lopes et al. (2010) assenyalen s'identificarien amb els gestors i programadors culturals, mentre que els desenvolupadors s'assemblarien als productors culturals i artistes.

D'altra banda, l'esquema de Lopes et al. (ibíd) simplifica en organismes públics el que en la classificació de Vestheim (2012) són administracions públiques i representants polítics, a causa que l'orientació política de la gestió cultural té més

pes que en la gestió de l'accessibilitat. En canvi, en els actors de l'accessibilitat els experts tenen més importància i no apareixen inclosos en el grup dels proveïdors de serveis, atès que un proveïdor, en aquest cas un programador cultural, no ha de tenir necessàriament coneixements d'accessibilitat. De la mateixa manera, els usuaris són un grup clau en el camp de l'accessibilitat, en tant que són l'objecte de les intervencions que s'hi duen a terme. Així doncs, unificant els dos esquemes resulta que el camp de la política d'accessibilitat cultural té els artistes i productors culturals, els gestors i programadors culturals, els organismes públics (subdividits, si s'escau, en representants polítics i administracions), els experts en accessibilitat i els usuaris com a agents més rellevants, tal com es mostra a la Figura 2.

Figura 2. Agents de la política d'accessibilitat cultural.

5.2. Els agents en la política cultural

Així doncs, seguint l'esquema que es proposa a la Figura 2, en el camp de la política cultural a Catalunya, en concret de les arts escèniques i en relació amb l'accessibilitat, els actors que s'identifiquen són la conselleria de Cultura, el Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals i els artistes i productors. A més a més, cal tenir en compte el Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CONCA), un òrgan assessor i de participació. D'aquesta manera, la conselleria de Cultura es correspon amb l'organisme públic competent en matèria cultural, amb el conseller com a representant polític i el departament com a administració pública. Pertoca al conseller, així com als representants polítics, establir les directrius que orienten les intervencions públiques en matèria cultural. Pertoca al Departament de Cultura l'execució de les intervencions establertes pels representants polítics. És l'agent que ostenta més poder en el sistema d'actors, a més de la legitimitat obtinguda a través de les eleccions, que li permet de desplegar les intervencions que consideri.

El Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals, tot i formar part orgànicament del Departament de Cultura de la Generalitat, faria la funció d'estructura organitzada dels gestors i programadors culturals, alhora que fa funcions d'execució de les intervencions. Pel seu cantó, el CONCA és l'òrgan de participació dels representants del món de la producció artística i cultural, i té un doble paper de representació dels artistes i d'experts.

El Departament de Cultura es defineix i es regula pel Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura. Aquest decret fixa les competències del Departament, n'estableix les funcions i en defineix l'organització. Aquestes funcions són la promoció i la cooperació cultural, la preservació del patrimoni cultural, la promoció de les indústries culturals (incloses aquelles que pertanyin als mitjans de comunicació), la difusió de la cultura tradicional, la gestió dels equipaments culturals, la promoció de la llengua catalana i qualsevol altra competència que li atribueixin les lleis —com ara l'article 35 de la Llei d'Accessibilitat, que autoritza el Departament per intervenir en matèria d'accessibilitat cultural—.

El Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals (SPEEM) es defineix i fixa les seves funcions mitjançant el Decret 9/2017, de 30 de gener, del Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals de Catalunya. El decret defineix el SPEEM com el sistema propi del conjunt organitzat d'entitats titulars d'equipaments escènics i

Capítol 5

musicals participats per la Generalitat o per ens locals amb una programació pròpia. El SPEEM és, d'ençà de la seva creació el 2009, el marc per a la definició, el disseny, la implementació, l'execució i l'avaluació de les polítiques culturals en arts escèniques. Les funcions del SPEEM són la coordinació de les polítiques públiques en els equipaments escènics, la canalització del suport públic, la coordinació dels agents i dels seus recursos que intervenen en l'àmbit de les arts escèniques, la integració dels sectors de la creació, producció i distribució artístiques, la promoció de l'equilibri territorial i el foment de la cooperació entre els equipaments escènics i musicals. És un agent amb forta legitimitat, arran de la seva funció representativa del sector —hi representa equipaments i els seus gestors—, i té un cert grau de poder, atès que forma part del Departament de Cultura i té capacitat d'intervenció —dissenya i executa plans d'acció—.

Finalment, el principal òrgan de participació dels representants del món de la producció cultural i artística és el Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CONCA). El CONCA es regeix per la Llei 6/2008, de 13 de maig, del Consell Nacional de la Cultura i de les Arts. És un òrgan inspirat en el model anglosaxó *arts council*. El propòsit dels *art councils* és fer partícip la societat civil en la definició de les intervencions culturals i, gràcies a això, aconseguir que la política cultural sigui transversal, estable i de consens. Les funcions del CONCA són vetllar pel desenvolupament de l'activitat cultural, col·laborar en l'ordenament de les polítiques culturals de creació artística, intervenir en l'execució de la política cultural de promoció de la creació artística i organitzar un sistema d'auditoria de l'activitat cultural tenint en compte el seu retorn social. La seva legitimitat rau en la representació dels artistes i productors. La seva funció auditora també li atorga una posició poderosa dins el camp.

Pel que fa a la seva funció auditora, cal aportar una reflexió relacionada amb l'abast de les avaluacions que el CONCA duu a terme. Una de les tasques principals del CONCA, pel que fa a la seva funció d'auditar la vida cultural en relació amb la seva vessant social, és elaborar l'informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts a Catalunya. El CONCA no analitza en aquest estudi les condicions de disseny universal de la cultura, tal com s'observa en l'informe del 2017, el darrer publicat. De fet, l'informe del 2017 se centra en les polítiques culturals i la qüestió del disseny universal no apareix, la qual cosa dona una idea del grau de prioritat que aquest criteri té en l'elaboració i en l'avaluació de les intervencions culturals.

Atès que la Llei d'Accessibilitat té la voluntat de ser transversal, dona competències al Departament de Cultura per intervenir en aquesta matèria i el CONCA és l'organisme encarregat d'avaluar globalment la vida cultural, la perspectiva del disseny universal en els informes és un aspecte socialment prou rellevant i justificat com perquè hi sigui inclòs. Aquest argument es reforça tenint en compte que altres consells semblants centrats en qüestions d'accessibilitat, com ara el Consell de Promoció de l'Accessibilitat o Consell de la Discapacitat de Catalunya (CODISCAT), no duen a terme aquesta tasca de fiscalització de l'acció política.

5.3. Els agents en l'accessibilitat

Pel que fa als actors vinculats al camp de l'accessibilitat, seguint l'esquema exposat en l'apartat 5.1, s'identifica el Departament de Treball, Afers Socials i Família, el Consell per a la Promoció de l'Accessibilitat, les organitzacions d'usuaris i els experts com a agents més rellevants. El Departament de Treball, Afers Socials i Família és l'administració pública competent en matèria d'accessibilitat. El Consell per a la Promoció de l'Accessibilitat és un òrgan consultiu i d'assessorament, de composició mixta, format per representants de les administracions i per representants dels usuaris, de forma que el seu paper és híbrid, fent funcions d'expert, de representació i d'administració. Els experts són professionals o acadèmics amb un alt coneixement o amb un llarg bagatge en matèria d'accessibilitat. Els usuaris són el grup objectiu de les intervencions en matèria d'accessibilitat.

Així, el Departament de Treball, Afers Socials i Família és l'administració pública competent en matèria d'igualtat d'oportunitats, suport a les persones amb discapacitat i accessibilitat. Es defineix pel Decret 289/2016, de 30 d'agost, de reestructuració del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. La seva funció és dur a terme les polítiques de serveis, prestació social i protecció en matèria d'igualtat, de joventut, de gent gran, de famílies, d'infància i d'adolescència, d'immigració, de gais i lesbianes, d'acolliment i adopcions i de les persones amb discapacitat i dependències. També és competent en l'àmbit del treball, en les polítiques de relacions laborals, d'inspecció de treball, en la mediació, en l'ocupació i en l'economia social. Com passava en el Departament de Cultura, la Conselleria de Benestar ocupa el poder polític i el Departament és l'administració que executa

Capítol 5

les intervencions seguint les directrius de la Conselleria. La Conselleria té una posició de màxim poder i legitimitat en el camp.

El Consell per a la Promoció de l'Accessibilitat es defineix com l'òrgan col·legiat de participació externa i d'assessorament en matèria d'accessibilitat. Es defineix a través de la Llei 13/2014, de 20 de novembre, d'accessibilitat i es regula a través del Decret 135/1995, de 24 de març, de desplegament de la Llei 20/1991, de 25 de novembre, de promoció de l'accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques, i d'aprovació del Codi d'Accessibilitat. És un òrgan de participació adscrit al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Les seves funcions són assessorar el govern de la Generalitat en l'àmbit de la promoció de l'accessibilitat, proposar criteris d'intervenció, fomentar les actuacions de promoció de l'accessibilitat, avaluar el grau de compliment de la Llei d'Accessibilitat i qualsevol altra funció que li sigui encomanada per reglament.

D'altra banda, hi ha el Consell de les Persones amb Discapacitat de Catalunya (CODISCAT), regulat pel Decret 156/2014, de 25 de novembre, del Consell de la Discapacitat de Catalunya. És un organisme de deliberació i de participació adscrit al Consell General de Serveis Socials, un conjunt de comissions sectorials que compten amb una representació mixta per part de les administracions i de la societat amb la finalitat d'ordenar la planificació de les intervencions en diferents àmbits socials. La seva funció és deliberar sobre les polítiques de discapacitat en matèries com ara la discriminació, la igualtat d'oportunitats, l'autonomia personal, la inclusió i la participació, l'empoderament, la garantia dels drets i les desigualtats específiques per raó de gènere. Tant el Consell de l'Accessibilitat com el CODISCAT ocupen un lloc en el camp de l'accessibilitat basat en la seva legitimitat, atesa la seva qualitat d'òrgan de participació dels usuaris, encara que la composició dels consells sigui mixta i hi hagi també representació de les administracions públiques.

A diferència del CONCA, conformat només per representants del món cultural, el Consell per a la Promoció de l'Accessibilitat i el CODISCAT tenen una composició mixta. Són presidits pel conseller d'afers socials i té representació tant de les administracions públiques com de les organitzacions i dels experts del món de la discapacitat. Aquesta diferència en la composició entre el CONCA, el qual és similar a altres consells, com ara el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), i el Consell de l'Accessibilitat o el CODISCAT respon a les finalitats diferents d'aquests organismes. EL CONCA i el CAC duen a terme una funció auditora que el

CODISCAT o el Consell de l'Accessibilitat no fan, la qual cosa requereix diferents nivells d'autonomia respecte de l'administració. En tot cas, la utilitat del Consell de l'Accessibilitat o del CODISCAT resulta limitada si no hi ha una participació independent amb un paper fort i autònom dels agents del sector de la discapacitat. No hi ha cap raó perquè la funció auditora que exerceixen un bon nombre de Consells no correspongui igualment al Consell de l'Accessibilitat o al CODISCAT.

D'altra banda, resulta complicat d'entendre la coexistència de tots dos òrgans de participació. Les funcions del CODISCAT i del Consell de l'Accessibilitat, la composició i la finalitat són tan coincidents que es pot parlar clarament d'una duplictat innecessària pel volum de feina que duen a terme. Evidentment, la naturalesa dels dos consells és diferent. El CODISCAT és un òrgan adscrit al Consell General de Serveis socials i el Consell de l'Accessibilitat neix arran de la Llei de Promoció de l'Accessibilitat, primer, i arran de la Llei d'Accessibilitat, en l'actualitat. En tot cas, aquesta naturalesa diferent no sembla justificar prou la duplictat, quan les funcions corresponents als dos consells són semblants i la tasca que duen a terme conjuntament és mínima, si es compara amb altres Consells com ara el CONCA o el CAC.

Pel que fa als experts, com s'ha explicat, són persones rellevants pel seu alt nivell de coneixement en matèria d'accessibilitat gràcies al seu recorregut professional o a la seva recerca acadèmica. La seva funció és aportar una visió global en els problemes d'accessibilitat. En el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, per exemple, hi ha la Comissió de Seguiment, que reuneix representants de les administracions públiques, gestors d'equipaments escènics i representants del món acadèmic. D'aquesta manera, en el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, els representants acadèmics, que fan la funció d'experts, coneixen quines són les eines i els serveis per garantir l'accessibilitat, quines demandes poden formular els usuaris i quin encaix poden tenir aquestes en els equipaments culturals. La seva legitimitat i el seu poder rau en el seu alt grau de coneixement en la matèria.

Finalment, es considera que els usuaris són els beneficiaris dels serveis d'accessibilitat. Com s'explica en el marc teòric, l'accessibilitat és una qualitat que fa que el disseny d'un producte, un bé o un servei, sigui universal i, per tant, el seu ús sigui apte per a tothom. En tot cas, tot i que la intenció del disseny universal sigui ser útil per a tota la societat, hi ha certs grups que es beneficien especialment dels

Capítol 5

serveis d'accessibilitat, com ara les persones amb discapacitat o la gent gran, i constitueixen, per tant, grups amb una major rellevància. Aquesta condició d'usuaris de l'accessibilitat els atorga legitimitat dins el camp, així com urgència, ja que el seu interès en la qualitat del disseny universal és absolutament prioritari.

Els usuaris amb discapacitat s'organitzen a través d'entitats representatives. L'entitat de més pes és el Comitè Català de Representants de Persones amb Discapacitat, COCARMI, que funciona com una federació d'algunes de les entitats més grans del sector. El COCARMI fixa que les seves funcions són la proposició d'iniciatives legals que garanteixin la integració de les persones amb discapacitat, exigir el compliment de la legislació vigent, representar el col·lectiu davant les institucions catalanes i vetllar per mantenir els progressos assolits, així com denunciar les situacions de discriminació i de desigualtat⁴. Formen part del COCARMI ECOM i COCEMFE com a federacions d'entitats de la discapacitat física, Federació Catalana de Paràlisi Cerebral, Coordinadora Down Catalunya i DINCAT com a entitats de la discapacitat intel·lectual, FESOCA i ACAPPS representant la discapacitat auditiva i ONCE, la discapacitat visual i, en darrer lloc, Familiars de Malalts Mentals, del sector de la discapacitat mental.

L'actuació del COCARMI, tot i que s'ha consolidat al llarg dels anys, és difícil de valorar. L'existència d'una organització de caràcter federatiu que agrupi i que coordini el conjunt d'entitats del sector és imprescindible, ja que les demandes i les reivindicacions de les entitats són sovint divergents. Les entitats es relacionen majoritàriament de forma individual amb les administracions i la funció del COCARMI és la de coordinació. COCARMI pretén, així, articular una veu forta i transversal del moviment de la discapacitat.

En el marc de la discapacitat física, les dues entitats representatives són ECOM i COCEMFE. ECOM es defineix com un moviment associatiu que té l'objectiu de defensar els drets de les persones amb discapacitat física i millorar la seva qualitat de vida⁵. Per la seva banda, COCEMFE s'identifica com la confederació espanyola que agrupa i representa les entitats que treballen en favor del col·lectiu de la

---

⁴ Per a més informació, vegeu <<http://www.cocarmi.cat/qui-som>> (darrer accés: 08/04/2019).

⁵ Per a més informació, vegeu <http://www.ecom.cat/catala/e11_ecom.html> (darrer accés: 08/04/2019).

discapacitat física⁶. Tot i que totes dues organitzacions duen a terme funcions d'interlocució davant l'administració.

En la discapacitat auditiva, FESOCA representa el col·lectiu de sords signants i ACAPPS, el col·lectiu de sords oralistes. FESOCA és la federació que agrupa les associacions de sords signants i té els objectius de defensar els drets de les persones sordes, representar-les i promoure la seva integració i participació socials. FESOCA ofereix serveis de comunicació mitjançant la interpretació en llengua de signes tant de forma individual per als seus usuaris com per a esdeveniments. També promou l'ús de la llengua de signes catalana oferint cursos de formació i jornades de conscienciació⁷.

L'Associació Catalana per a la Promoció de les Persones Sordes (ACAPPS) és una organització amb activitat a Barcelona i a Lleida que té l'objectiu de donar suport als sords i a les seves famílies en la seva integració social. ACAPPS ofereix serveis de suport en la comunicació segons demanda dels usuaris mitjançant subtitulació en directe, el bucle magnètic o les emissores FM. També s'ofereixen formacions de pautes en la comunicació, tant per a sords com a qualsevol persona⁸.

En el sector de la discapacitat visual, l'ONCE⁹ és l'organització principal. L'estructura de l'ONCE és singular en el món de les organitzacions de la discapacitat, ja que duu a terme funcions de diferents àmbits (Chaves, 2014). És un organisme de dret públic, de base associativa voluntària i una corporació de caràcter empresarial. Això implica que l'ONCE agrupa en el seu si les funcions de prestació de serveis pròpia d'una administració pública, la representació que pertany a les organitzacions de la societat civil i la funció empresarial lucrativa relacionada amb el sector privat.

L'ONCE ofereix diversos serveis relacionats amb la cultura, com ara el Museu Tiflològic, el servei de biblioteca i la descàrrega de pel·lícules audiodescrites. El fons del Museu Tiflològic s'estructura en tres categories, les sales amb rèpliques de monuments arquitectònics, les sales amb obres d'artistes cecs i amb baixa visió i

---

⁶ Per a més informació, vegeu <<http://www.cocemfe.es/portal/index.php/quienes-somos>> (darrer accés: 08/04/2019).

⁷ Per a més informació, vegeu <<http://www.fesoca.org>> (darrer accés: 08/04/2019).

⁸ Per a més informació, vegeu <<http://acapps.org/web/servei-daccessibilitat-a-la-comunicacio/>> (darrer accés: 08/04/2019).

⁹ Per a més informació, vegeu <<https://www.once.es/>> (darrer accés: 08/04/2019).

Capítol 5

les sales amb material històric de l'ONCE. El servei de biblioteques té diversos fons a les seus de l'ONCE amb llibres en braille i audiollibres, els quals també s'ofereixen en format digital. També hi ha un fons de pel·lícules audiodescrites ofertes a través del seu lloc web. Finalment, també promou la creació artística a través de concursos i certàmens literaris.

En aquest punt, cal fer la reflexió sobre com les entitats tradicionals de la discapacitat s'han organitzat assumint el model mèdic, reprenent el que s'explicava en el marc teòric. Cada entitat dissenya i proposa una oferta de serveis culturals més o menys extensa que reserva als seus usuaris. Aquesta perspectiva de la prestació de serveis a través de les entitats de manera compartimentada resulta una forma d'assistencialisme útil que pal·lia les dificultats en l'accés a la cultura, però que esdevé limitada finalment, ja que no es basa en una idea de plena participació en la cultura. Dit amb unes altres paraules, l'enfocament tradicional de les entitats ha estat principalment oferir uns serveis culturals alternatius als seus usuaris, però la millora de l'accessibilitat als esdeveniments, als espais i als productes culturals, bé per pragmatisme i manca de mitjans, bé perquè no hi ha hagut la voluntat, ha restat en segon pla.

A més a més, aquest model d'acció de les entitats basat en la prestació de serveis ha generat una relació de dependència amb les administracions. Aquestes, històricament, han delegat la tasca de fer els entorns accessibles en les entitats del sector mitjançant subvencions. En tot cas, l'acció de les entitats, com es deia, no ha estat prioritàriament la de la consecució de l'accessibilitat universal, sinó la prestació d'uns serveis específics per als seus usuaris. D'altra banda, a causa d'aquesta relació de dependència, les organitzacions tampoc han assumit com una tasca central la interlocució amb les administracions per tal que aquestes millorin les condicions d'accessibilitat universal.

Seguint l'esquema dels agents en el camp de l'accessibilitat cultural que es proposa en l'apartat 5.1, hi ha una definició clara de la funció de cada agent. Les administracions duen a terme una tasca d'intervenció en els problemes socials i els usuaris, a través de la representació de les entitats, són els receptors de les intervencions. Quan les entitats assumeixen la funció d'intervenir en els problemes a través de la prestació de serveis es deixa d'atendre la seva funció principal de representació. Així, si la funció de representació davant les administracions es deixa de banda i la prestació dels serveis per part de les entitats no és adequada, els usuaris es trobaran en una situació de desavantatge. En aquest sentit, és important

que la Llei d'Accessibilitat estableixi que les administracions han de garantir les condicions d'accessibilitat i, per tant, les entitats han de prendre la funció de vetllar perquè l'administració compleixi amb l'obligació legal de garantir les condicions d'accessibilitat. En aquest sentit, com es veurà en el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals en el capítol 6, els plans d'accessibilitat resulten una eina necessària per tal que les administracions assumeixin la tasca de millorar l'accessibilitat.

6. El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals

El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments escènics i Musicals és l'eina de planificació de la intervenció adreçada a la millora de les condicions generals d'accessibilitat del Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals de Catalunya. El Pla d'Accessibilitat té una durada prevista de cinc anys, del 2015 al 2020. En aquest capítol es descriu el procés de planificació i d'implementació, els agents públics implicats, el grau d'execució i les accions previstes per al futur en el marc del Pla d'Accessibilitat. Finalment, es valora el disseny i l'execució del Pla d'Accessibilitat tenint en compte els criteris teòrics i jurídics establerts en els capítols 1, 3 i 4.

6.1. Els agents involucrats en l'elaboració del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals

Tal com s'estableix en l'article 35.2 de la Llei d'Accessibilitat, les administracions competents, en aquest cas el Departament de Cultura, han d'elaborar plans d'accessibilitat adreçats als sectors culturals. Els plans s'han de referir a l'accessibilitat en les edificacions, en la comunicació, en els continguts i en l'oferta dels serveis. Cal que els plans d'accessibilitat determinin quins són els mitjans de suport necessaris, i concretar-ne els terminis d'implementació. Els objectius s'han de fixar seguint criteris de territorialitat i de diversitat cultural. A més a més, és obligatori que hi hagi mecanismes de control, d'avaluació i de seguiment dels plans. La llei estableix que tots aquests aspectes s'han de fixar mitjançant un marc d'acord entre l'administració i els agents implicats.

La implementació de la Llei d'Accessibilitat es duu a terme mitjançant l'eina dels plans d'accessibilitat. El procés, els mecanismes i les administracions implicades en l'elaboració, execució, seguiment i avaluació dels plans depèn de l'àmbit d'intervenció. En aquest sentit, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals implica diversos òrgans del Departament de Cultura de la Generalitat. Tot seguit es descriuen els òrgans del Departament de Cultura implicats en la definició i en l'execució del Pla, a partir de la instància més alta en un ordre descendent.

Les competències en matèria de cultura pertanyen exclusivament a la Generalitat, d'acord amb l'article 127 de l'Estatut d'Autonomia (Llei Orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de Reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya). El Departament de

Capítol 6

Cultura de la Generalitat de Catalunya és l'òrgan de gestió de les competències culturals. El Departament de Cultura regula la seva activitat mitjançant el Decret 304/2011, de 29 de març, de Reestructuració del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Les seves funcions principals són la promoció, difusió i cooperació cultural, la preservació del patrimoni cultural i la gestió dels arxius i dels museus, el foment de les indústries culturals, l'impuls de la cultura popular i tradicional catalana, la gestió dels equipaments culturals i la promoció de la llengua catalana. El conseller de cultura és el titular responsable del Departament, que s'estructura en sis òrgans.

Un esglaió més avall hi ha la Direcció General de Promoció i Cooperació Cultural, definit en l'article 50 del mateix Decret 304/2011. La seva missió és incentivar l'activitat cultural i assegurar l'accés a la cultura mitjançant la cooperació entre administracions, institucions i entitats del sector cultural i, per tant, les seves funcions es vinculen a aquests objectius. Ha d'elaborar les línies d'actuació per tal d'assolir la màxima eficàcia en l'execució de les polítiques públiques dutes a terme pel Departament en l'àmbit de la difusió, la promoció, la cooperació, els equipaments escènics, musicals i d'arts visuals i les biblioteques. Té igualment la funció de fer el seguiment i l'avaluació de la gestió dels equipaments escènics i musicals i d'arts visuals d'entitats participades per la Generalitat. També ha de dur a terme tasques de promoció i d'increment dels hàbits culturals, així com exercir les competències en matèria bibliotecària. Depèn de la Direcció General de Promoció i Cooperació cultural diversos òrgans, entre els quals la Subdirecció General de Promoció Cultural.

A continuació, en l'article 51 del decret 304/2011 s'estableixen les funcions de la Subdirecció General de Promoció Cultural. La Subdirecció s'encarrega de vehicular i executar les actuacions de promoció cultural de la Direcció General de Promoció i Cooperació Cultural. Ha de definir de forma coordinada la difusió del sistema de les arts i intervenir per tal que el seu desenvolupament sigui equilibrat en el territori. Ha d'impulsar i coordinar les actuacions de la Direcció General en matèria d'equipaments escènics, musicals i d'arts visuals. També ha de promoure, de forma coordinada, la relació entre els creadors i els productors artístics amb les administracions municipals i comarcals per afavorir la difusió. Igualment, ha de definir plans i serveis d'economia d'escala per a donar suport a l'activitat cultural local i municipal. Té la missió de promoure l'accés i la diversificació dels públics a les activitats de difusió cultural. Ha de fomentar les relacions entre el sector

professional vinculat al món cultural amb la resta d'administracions de la Generalitat. Ha de coordinar les estratègies de comunicació en la difusió de l'activitat cultural, així com desenvolupar criteris i eines per a la seva avaluació i seguiment. Cal que planifiqui la coordinació amb els serveis territorials del Departament. També pot proposar la incoació de sancions en determinats àmbits culturals. L'àrea de Difusió i Cooperació Artística depèn de la Subdirecció General de Promoció Cultural.

Finalment, l'article 52 del Decret 304/2011 disposa que l'Àrea de Difusió i Cooperació Artística es configura com un àrea funcional amb les tasques següents: ha de promoure els continguts artístics professionals d'arts escèniques, musicals i visuals de forma conjunta amb l'administració municipal. Cal que desenvolupi el seguiment i control de l'activitat artística del territori. Ha de donar suport als ajuntaments i assessorar-los en matèria de difusió i creació de públics. Ha de definir, conjuntament amb altres unitats del Departament, estratègies de difusió a través dels mitjans de comunicació. Ha de donar suport a la programació local mitjançant la signatura de convenis i línies de subvenció, així com impulsar els esdeveniments artístics del territori atenent la seva singularitat i la rellevància artística. Ha de fomentar l'articulació de circuits i la realització de gires artístiques per tal d'enfortir l'abast dels projectes i de les iniciatives i donar suport a l'elaboració dels programes arreu del territori. Cal que estableixi marcs de cooperació entre les administracions municipals, els equipaments i la Generalitat, per contribuir a la gestió i a la difusió.

Depèn de la Direcció General de Promoció i Cooperació Cultural el Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals de Catalunya, una organització d'equipaments pertanyent al sistema d'equipaments culturals de Catalunya. Tal com disposa el Decret 9/2017, de 31 de gener, del Sistema Públic d'Equipaments Escènics i Musicals de Catalunya, el SPEEM és el sistema propi del conjunt organitzat d'entitats titulars d'equipaments escènics i musicals participats per l'administració de la Generalitat o d'ens locals. El SPEEM és una xarxa conformada per teatres i auditoris de Catalunya que té per objectiu consolidar l'activitat cultural d'arts escèniques en l'àmbit municipal i distribuir la programació cultural homogeniament. Sorgeix d'acord amb l'article 22 de l'Estatut, que fixa el dret dels ciutadans a accedir a la cultura i l'obligació de les administracions de vetllar per aquest dret. El SPEEM té per objectiu el foment de l'activitat en arts escèniques de forma conjunta amb els ens locals i amb el món empresarial que treballa en el sector.

Capítol 6

El SPEEM cerca també una optimització dels recursos, el treball conjunt entre diferents equipaments i la coordinació tant entre aquests com entre els equipaments amb les administracions. Així doncs, la Generalitat destina recursos tècnics i econòmics als equipaments que formen part del SPEEM. El Decret 9/2017 estableix les funcions del SPEEM, els deures i els requisits de pertànyer-hi, la tipologia d'equipaments escènics i musicals, els mecanismes de suport, les modalitats de vinculació amb la Generalitat, l'estructura i l'organització del sistema, les funcions territorials i els procediments administratius de pertinença.

D'acord amb el decret, és obligatori que les entitats titulars d'equipaments escènics i musicals que formen part de l'administració de la Generalitat pertanyin al SPEEM. D'altra banda, les entitats titulars d'equipaments amb participació de la Generalitat també en poden formar part si es tracta d'una entitat sense afany de lucre, així com els equipaments pertanyents a ens municipals que compleixin els requisits. El suport de la Generalitat es duu a terme mitjançant vinculacions de contractes programa, convenis o suports genèrics. En aquest sentit el SPEEM esdevé el marc d'ordenació de les polítiques culturals que duu a terme la Generalitat. Els equipaments es classifiquen en funció de la mida, de la manera següent: els equipaments escènics i musicals nacionals (E5) són els equipaments de referència, han d'acollir espectacles d'un alt nivell d'especialització i excel·lència i la Generalitat forma part dels seus òrgans de govern. Els equipaments locals multifuncionals (E3) són equipaments de ciutats i capitals comarcals, són de titularitat municipal i han de poder acollir produccions de gran format. Els equipaments escènics i musicals bàsics (E2) són equipaments de ciutats mitjanes, d'àmbit local i poden ser de titularitat pública o privada. Finalment, altres equipaments escènics i musicals locals (E1) són equipaments petits, d'àmbit local, de titularitat pública o privada, que han d'estar habilitats per a la representació escènica i l'activitat musical.

A més a més, tal com disposen els articles 25, 26 i 27 del decret 9/2017, el SPEEM disposa de tres òrgans centrals: la Comissió Institucional, la taula tècnica i el fòrum. La Comissió Institucional és l'òrgan col·legiat superior de govern que exerceix la direcció institucional del SPEEM. Té la funció d'establir les directrius i les línies generals d'actuació del SPEEM. La Taula Tècnica és l'òrgan col·legiat que exerceix la direcció tècnica del SPEEM en el marc de les directrius generals establertes per la Comissió Institucional, elaborant i desplegant plans d'actuació. En darrer lloc, hi ha el Fòrum del SPEEM, que és l'òrgan col·legiat que reuneix en assemblea tots els seus membres.

6.2. L'elaboració del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals

En el marc de l'article 35.2 de la Llei d'Accessibilitat, el Departament de Cultura de la Generalitat, a través de la Direcció General de Promoció i Cooperació Cultural, la Subdirecció General de Promoció Cultural i l'Àrea de Difusió i Cooperació Artística, el 2015 va elaborar el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals de Catalunya. El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals es va aprovar en la reunió de la Taula Tècnica del SPEEM el maig del 2015.

Tal com s'explica en el capítol 4, en el llenguatge de la gestió de projectes s'entén per pla la intenció de dur a terme un conjunt d'accions, definida en un programa estructurat i coherent seguint un mètode determinat i d'acord amb uns objectius concrets per tal d'incidir en una problemàtica. Tal com figura en la Memòria del Pla d'Accessibilitat del 2016, segons l'article 42.1 de la Llei d'Accessibilitat les administracions públiques en el marc de les seves competències han d'elaborar plans per assolir unes condicions de disseny universal als entorns, bens i serveis de forma progressiva (Departament de Cultura, 2016). Els plans d'accessibilitat són les eines que serveixen per implementar allò disposat en la Llei d'Accessibilitat d'acord amb els criteris tècnics establerts en el reglament que la desplega, el Codi d'Accessibilitat.

Cal remarcar que l'elaboració d'aquest pla, i la seva aprovació per part de la Taula Tècnica del SPEEM, es duu a terme prèviament a haver-hi una obligació legal, atès que no s'ha aprovat el Codi d'Accessibilitat resultant de la Llei d'Accessibilitat del 2014. Tal com s'explica en el capítol 4, en el procés d'elaboració i aprovació del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals es troba en fase d'esborrany el decret del reglament que desplega la Llei d'Accessibilitat. L'aprovació del Codi d'Accessibilitat de la Llei d'Accessibilitat desenvoluparà els requeriments tècnics dels criteris de disseny universal i afectarà la implantació del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, ja que aquest s'haurà d'ajustar a allò que el Codi estableixi. El reglament de la Llei d'Accessibilitat determinarà i modificarà en bona mesura el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, concretarà els requeriments tècnics que el Pla haurà d'assolir i n'establirà les dates d'elaboració i implementació en tots els àmbits.

Capítol 6

Metodològicament, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals segueix les pautes i les formes de l'elaboració i gestió de projectes. La gestió de projectes és la disciplina que organitza la planificació i el control d'uns recursos donats per assolir uns objectius, produir uns resultats o aconseguir un impacte. S'entén per projecte la iniciativa o l'activitat d'emprenedoria, pública o privada, adreçada a assolir un producte, servei o resultat fixat com a objectiu amb un temps i un mètode definit.

En la gestió de projectes s'estableixen uns objectius generals associats a uns objectius concrets. Als objectius concrets es vinculen un seguit d'accions que són les eines per assolir els objectius. El grau d'assoliment dels objectius generals i concrets es mesura segons uns indicadors d'avaluació de les accions dutes a terme. El grau d'assoliment dels objectius concrets, lligat a l'optimització dels recursos assignats (recursos econòmics, humans, temps...), determinarà l'èxit del projecte.

Els objectius generals del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals són els següents: a) fomentar l'accessibilitat a través dels plans específics dels equipaments; b) millorar les condicions d'accessibilitat de les instal·lacions; c) impulsar programes i serveis per al col·lectiu de persones amb discapacitat i altres persones amb dificultats d'accés; d) promocionar continguts i activitats específics per al col·lectiu de persones amb discapacitat i altres persones amb dificultats d'accés; e) fomentar l'accessibilitat en la comunicació i la millora de la comunicació dels serveis específics d'accessibilitat; f) incidir en la formació del personal; i g) promocionar el finançament sostenible de la millora de l'accessibilitat.

El conjunt d'accions vinculades al Pla d'Accessibilitat es poden explicar en tres grans blocs: en primer lloc, hi ha hagut una fase de preparació i diagnòstic (corresponent a l'any 2015); en segon lloc, s'estableix una fase d'actuació (del 2016 al 2020); i, en tercer lloc es preveu una fase d'avaluació. Els dos apartats següents s'estructuren en funció de si les accions descrites ja han estat executades (6.3) o estan pendents d'execució (6.4) en el moment d'escriptura d'aquest capítol.

6.3. Accions executades

6.3.1. Constitució de la Comissió de Seguiment i Avaluació

Amb l'aprovació del Pla d'Accessibilitat en la Taula Tècnica del SPEEM, el maig del 2015 es va aprovar també la constitució de la Comissió de Seguiment i Avaluació. La Comissió de Seguiment és l'òrgan d'avaluació i d'assessorament del Pla d'Accessibilitat. Formen part de la Comissió de seguiment i Avaluació Gemma Pifarré i Núria Pons en representació de l'Àrea de Promoció de l'Accessibilitat, Toni Cabré, Agnès Pros, Joan Antoni Martínez i Cristian Segura en representació de la Direcció General de Creació i Empreses Culturals, Sònia Gainza en representació d'Apropa Cultura, Pilar Orero en representació de la Universitat Autònoma de Barcelona, Irene Calvis en representació del Gran Teatre del Liceu, Pep Tugues en representació del Teatre Auditori de Sant Cugat, Maria Vilasó en representació de l'Ajuntament de Sabadell, Mònica Campos en representació del Teatre Nacional de Catalunya, i Jaume Antich en representació de l'Àtrium Viladecans (Departament de Cultura, 2016).

La Comissió de Seguiment s'ha encarregat de definir els criteris de la fase de diagnòstic i l'avaluació posterior. També ha establert les línies generals, així com els objectius estratègics, del Pla d'Actuació 2017-2020. La Comissió de Seguiment ha fet la lectura dels resultats dels qüestionaris que es presenten a l'apartat següent. En base a la diagnosi feta mitjançant els qüestionaris a equipaments i a les conclusions de les discussions de la Comissió s'han elaborat les línies estratègiques del Pla d'Actuació 2017-2020.

6.3.2. Anàlisi de l'estat de l'accessibilitat dels equipaments

Entre els mesos de juny i octubre del 2015 el Departament de Cultura va elaborar qüestionaris per tal d'analitzar el grau d'accessibilitat dels equipaments escènics i musicals del SPEEM en diferents àmbits. Es va enviar el formulari als 60 equipaments que aleshores formaven part del SPEEM i n'hi va haver 44 que el varen respondre. L'objectiu va ser que responguessin el qüestionari gestors o responsables de la programació dels equipaments. El qüestionari constava de setze preguntes centrades en aspectes d'accessibilitat comunicativa i física.

Capítol 6

Els resultats dels qüestionaris han servit, juntament amb les reunions de la Comissió de Seguiment, per avaluar l'estat de l'accessibilitat dels equipaments del SPEEM. En el marc de les reunions de la Comissió de Seguiment també s'han tractat qüestions d'accessibilitat als equipaments de forma qualitativa. D'aquesta manera, els resultats dels qüestionaris i les conclusions de les reunions de la Comissió de Seguiment han estat la base per elaborar una diagnosi i articular el Pla d'Actuació 2016-2020.

El motiu del qüestionari, tal com s'indica en la seva introducció, és assolir el compliment de la Llei d'Accessibilitat. Promou l'adequació de l'entorn per tal que compleixi un seguit de condicions d'accessibilitat. Els qüestionaris són l'eina d'avaluació del Departament de cultura per saber l'estat del disseny universal als equipaments escènics i musicals. En base als resultats obtinguts el Departament de Cultura durà a terme les polítiques públiques en matèria d'igualtat basades en els conceptes del disseny universal i la igualtat d'oportunitats.

En primer lloc hi ha un bloc de preguntes relatives a l'accessibilitat en general. Es demana si els itineraris i els accessos són inaccessibles, parcialment accessibles, practicables o accessibles. S'entén per *accessible* l'entorn físic que compleix uns criteris de disseny universal d'ús establerts per les regulacions i per l'evidència dels fets. S'entén per *practicable* l'entorn físic que, independentment del compliment dels criteris de regulació de disseny universal, pot ser emprat amb dificultats per les persones amb discapacitat. S'entén per *parcialment accessible* l'entorn físic que no compleix en la seva totalitat amb els criteris de disseny universal.

En el primer bloc de preguntes, el qüestionari requereix informació a l'equipament sobre la quantitat de localitats reservades per a usuaris de cadira de rodes i la seva ubicació a la sala. Demana per les localitats per a sords, la ubicació i la proximitat al bucle magnètic, si n'hi ha. També demana si l'equipament organitza sessions o activitats específiques per a persones amb discapacitat i amb quina freqüència.

A continuació requereix informació sobre el grau d'accessibilitat dels lavabos, tenint en compte les opcions d'accessible, practicable o inaccessible. Després avalua l'accessibilitat a les taquilles, tenint en compte criteris d'alçada per a usuaris de cadires de rodes i de bucle magnètic per a sords. A continuació el qüestionari indica que s'expliqui la quantitat, la ubicació i la distància dels aparcaments reservats per a les persones amb discapacitat. Finalment, demana per la informació i la senyalització dels itineraris i dels serveis d'accessibilitat.

El qüestionari també vol obtenir informació de la inclusió o no de les persones amb discapacitat en el Pla d'Actuació d'Urgència dels equipaments. Més endavant es demana si existeix cap pla específic per a fer accessible la comunicació o si el pla comunicatiu té en compte criteris d'accessibilitat. En cas que la resposta fos afirmativa, es demana pels grups de persones amb discapacitat prevists en el pla comunicatiu, en quins àmbits de la comunicació de l'equipament s'apliquen els criteris d'accessibilitat i en quins formats.

El segon bloc de qüestions fa referència al pla d'accessibilitat propi de l'equipament. És un bloc curt, de només tres preguntes. Les primeres qüestions fan referència als plans generals d'accessibilitat propis de l'equipament, si l'equipament en qüestió en té i des de quan. Finalment, es demana una descripció resumida dels objectius i les accions del pla.

El tercer bloc de qüestions té a veure amb els treballadors. Les primeres qüestions demanen si hi ha treballadors específics de l'equipament dedicats a les persones amb discapacitat i si la seva dedicació és completa o combinada amb altres tasques. També es demana pel departament al qual pertanyen els treballadors dedicats a les tasques de l'accessibilitat i l'atenció de les persones amb discapacitat i quina és la seva àrea d'activitat.

El quart bloc fa referència a les condicions d'accessibilitat específiques per a les persones cegues o amb baixa visió. En primer lloc es demana si hi ha servei d'audiodescripció en la programació d'obres. També es demana si el servei d'audiodescripció és permanent i per a totes les funcions i en quin percentatge de funcions s'ofereix. A més a més, s'avalua si hi ha treballadors formats en el tracte a persones cegues o amb baixa visió. També s'indica que s'expliqui en quina àrea desenvolupa la seva feina el treballador format en accessibilitat per a cecs. Finalment, es requereix informació sobre altres serveis de l'equipament que s'ofereixin a usuaris cecs o amb baixa visió.

El cinquè bloc de qüestions està relacionat amb l'accessibilitat de les persones sordes o amb deficiència auditiva. La primera qüestió demana si l'equipament ofereix servei d'interpretació en llengua de signes, subtitulació o lectura labial per a persones sordes. Es requereix informació sobre la disponibilitat d'aquest servei en totes les funcions i, en cas que no ho sigui, avalua el percentatge d'hores ofertes. També es demana si hi ha treballadors formats per tractar persones sordes o amb

Capítol 6

deficiència auditiva i quin lloc ocupen dins l'equipament. En darrer lloc, es demana si hi ha altres serveis oferts per a persones sordes.

El sisè bloc de qüestions té a veure amb l'accessibilitat i la discapacitat intel·lectual. Les primeres preguntes avaluen si hi ha programes específics per a persones amb discapacitat intel·lectual i quines són. També es demana quina formació tenen els treballadors en el tracte amb les persones amb discapacitat intel·lectual, quin lloc ocupen dins l'equipament i quins són els serveis oferts. Per acabar, s'avalua si l'equipament duu a terme cap altra mesura per facilitar l'accés de les persones amb discapacitat intel·lectual.

El setè bloc de preguntes fa referència a qüestions relatives a l'accessibilitat de les persones amb discapacitat física. Requereix informació sobre l'existència de programes de millora de l'accessibilitat física de l'equipament. També s'avalua la formació dels treballadors pel que fa al tracte a les persones amb mobilitat reduïda. Finalment, es demana si ofereixen cap altre servei per a les persones amb discapacitat física.

El vuitè bloc de qüestions se centra en la planificació futura de l'accessibilitat de l'equipament. Només hi ha una qüestió dins el bloc, que demana detallar si l'equipament preveu dur a terme actuacions per a millorar les condicions d'accessibilitat. Finalment, el qüestionari conclou amb un glossari de termes que apareixen relacionats amb l'accessibilitat i la discapacitat.

Pel que fa als resultats obtinguts, s'observa que gairebé tots els equipaments disposen de bones condicions d'accessibilitat en les instal·lacions, tant en els accessos com en els itineraris i lavabos. Hi ha un 63 % d'equipaments accessibles i un 30 % de practicables. Els serveis d'accessibilitat per als col·lectius de sords i cecs principalment es tenen en compte en els equipaments nacionals, és a dir, els equipaments de majors dimensions, de més pressupost i major nombre de públic. Hi ha un 30 % d'equipaments que afirmen tenir algun servei d'accessibilitat per a cecs o sords ofert. Per contra, un 69 % dels equipaments ha dut a terme activitats que impliquen els col·lectius amb discapacitat. Es detecten també mancances pel que fa a l'existència de treballadors formats en el servei a persones amb discapacitat, així com la necessitat d'oferir recursos que millorin la comunicació amb aquests usuaris. També es detecta que la planificació d'activitats específiques per al col·lectiu es vincula a programes externs, com ara Apropa cultura. Així, un 14 % dels equipaments tenen en compte l'accessibilitat en la seva comunicació i només el 12 % ha elaborat plans d'accessibilitat d'alguna mena. Tot i que un 40 % dels

equipaments afirmen tenir treballadors dedicats a les persones amb dificultat en l'accés, la seva formació és baixa en aquest àmbit i combinen aquesta tasca amb d'altres de principals.

6.3.3. Foment de l'accessibilitat i dels plans específics corresponents

Aquesta línia del pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals cerca difondre la idea del disseny universal entre els equipaments, així com oferir-los eines per a la seva planificació i implementació. La millora de les condicions d'accessibilitat dels equipaments requereix que els gestors disposin d'un coneixement bàsic de l'accessibilitat i de recursos que els ajudin a introduir canvis. En aquest sentit, el Pla d'Accessibilitat ha dut a terme dues accions. D'una banda, s'ha fet l'esborrany de la Guia d'elaboració de plans d'accessibilitat per a equipaments escènics i musicals i, de l'altra, s'ha redactat un altre esborrany per a un Manual de bones pràctiques d'accessibilitat.

Un objectiu del Pla d'Accessibilitat és redactar una guia que ajudi els equipaments a elaborar planificacions pròpies d'equipament pel que fa a l'accessibilitat. Des del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies s'ha elaborat una proposta inicial amb els elements bàsics que contindrà. Fins ara només s'ha pogut treballar en l'estructura de la guia, atès que cal el reglament de la Llei d'accessibilitat per tal de concloure la redacció. L'objectiu de la guia és pautar les passes que caldria seguir per tal que tots els equipaments escènics i musicals elaborin un pla d'accessibilitat propi. Segons la Memòria del 2016 del Pla d'Accessibilitat, la guia contindrà l'índex següent:

1. Antecedents i objectius del pla
2. Inventari d'edificis i equipaments
3. Diagnòstic dels edificis, equipaments i serveis en els termes següents: dades generals de l'edifici, entorn immediat, aparcament, accessos principals i secundaris, itineraris verticals, itineraris horitzontals, elements de comunicació i productes accessibles, sales d'actes, auditoris, espais escènics i sales de projeccions, cambres higièniques d'ús públic, cabines per als actors, serveis i gestió, formació i capacitació del personal, pla d'emergència
4. Propostes d'intervenció i pressupost

Capítol 6

5. Criteris de prioritat
6. Programació

El Pla d'Accessibilitat també preveu l'elaboració d'un Manual de bones pràctiques en accessibilitat. L'objectiu és redactar un recull d'eines i estratègies pràctiques que ajudin a aplicar i implementar de forma efectiva la Llei d'Accessibilitat en els equipaments escènics i musicals tant pel que fa a la infraestructura com als serveis, els continguts i les comunicacions.

La referència inicial per a la redacció de l'esborrany han estat els serveis oferts pel Gran Teatre del Liceu. En aquest sentit, s'hi han recollit les pràctiques següents:

- espais sense barreres en els accessos (nous torns no discriminatoris);
- servei d'audiodescripció a una funció de cada òpera escenificada;
- bucle magnètic dins la sala, al foyer i al guarda-roba;
- resums argumentals de les obres adaptats en lectura fàcil;
- serveis adaptats a platea, amfiteatre, segon pis i foyer;
- taquilles físiques accessibles amb el mostrador més baix per a cadires de rodes;
- disponibilitat de cadires de rodes en cas de necessitat;
- web accessible.

El Manual contindrà una explicació detallada de les pràctiques de diferents equipaments. L'objectiu serà oferir exemples simples al conjunt d'equipaments per tal que aquests els puguin adoptar i implementar. Per al futur es preveu complementar el Manual amb més exemples d'altres equipaments i difondre'l a través dels mitjans del SPEEM.

6.3.4. Millora de les condicions de les instal·lacions

S'entén per millora de les condicions de les instal·lacions l'acondicionament físic de la construcció de l'equipament per tal que compleixi amb uns requeriments i criteris de disseny universal. La millora de les instal·lacions permet l'accessibilitat física a l'equipament. Aquest tipus d'intervenció serveix per garantir l'accés autònom i fàcil a tots els usuaris de l'equipament

Així doncs, en el marc del Pla d'Accessibilitat s'ha incentivat la millora de les condicions de l'accessibilitat de les instal·lacions a través de la difusió i

l'assessorament. El lloc web de la Direcció General de Creació i Empreses Culturals ha fet difusió de l'enllaç de l'àrea de Promoció de l'Accessibilitat i de Supressió de Barreres. L'Àrea de Promoció de l'Accessibilitat i Supressió de Barreres Arquitectòniques es regula seguint el que disposa l'article 162 del Decret 289/2016, de 30 d'agost, de Reestructuració del Departament de Benestar, Afers Socials i Famílies. Les funcions de l'Àrea de Promoció de l'Accessibilitat són proposar i elaborar polítiques d'accessibilitat i d'inclusió per a les persones amb discapacitat, difondre solucions i avenços en matèria de disseny universal, vetllar pel compliment de la normativa vigent en matèria d'accessibilitat, coordinar l'actuació de les administracions i exercir funcions d'inspecció. En el marc d'aquestes funcions el Pla d'Accessibilitat s'ha proposat vincular els equipaments escènics i musicals del SPEEM i l'Àrea de Promoció de l'Accessibilitat.

A més a més, s'ha fet ús de la Guia d'atenció a les persones amb discapacitat als serveis públics elaborada per l'Àrea de Promoció de l'Accessibilitat i Supressió de Barreres Arquitectòniques i se n'ha difós el contingut a la mateixa pàgina web de la Direcció General de Creació i Empreses Culturals. La Guia d'atenció a les persones amb discapacitat és un document elaborat pel Departament de Treball, Afers Socials i Família que recull un seguit de recomanacions pràctiques per tal que els treballadors que ofereixen un servei públic sàpiguen com donar un tracte adequat als ciutadans amb discapacitat. La Guia s'encabeix en el que disposa l'article 27 de la Llei d'Accessibilitat, que estableix l'obligatorietat de la formació dels treballadors públics en el tracte a les persones amb discapacitat. La guia s'estructura en diferents capítols. Cadascun dels capítols fa referència a les necessitats que impliquen les diferents discapacitats. És de destacar que la guia no només atén la situació de la discapacitat tradicional, sinó que també tracta col·lectius com ara el de la gent gran, les persones amb impediments temporals o amb discapacitats recents.

En el futur, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals preveu continuar duent a terme tasques de difusió i de millora del coneixement dels recursos existents. La millora de les instal·lacions es lliga al contacte entre els equipaments i els serveis corresponents del Departament de Benestar. Finalment, la millora de les condicions de les instal·lacions també es relaciona amb el finançament de l'equipament i en el futur serà una línia de treball.

6.3.5. Impuls de serveis i programes específics per al col·lectiu de persones amb discapacitat i en risc d'exclusió social

Els programes i serveis específics per a persones amb discapacitat o en risc d'exclusió social són les activitats o accions específiques amb l'objectiu d'afavorir i promoure la participació i l'assistència a la programació cultural de certs sectors. S'entén que existeixen un conjunt de barreres que dificulten o impedeixen la participació en les activitats culturals a certs grups i es duen a terme programes i serveis específics per tal de pal·liar aquesta situació. Aquests programes i serveis específics abracen moltes possibilitats, com ara ajuts personals, materials o tecnològics, reserves d'entrades, entrades a preus reduïts o gratuïtes o activitats específiques adreçades a facilitar la comprensió de l'obra o el coneixement de l'entorn.

En aquest sentit, hi ha dues accions dutes a terme en el marc del Pla d'Accessibilitat. Primer, el Liceu ha desenvolupat una aplicació, Barcelona Opera Access, per a usuaris cecs i amb baixa visió. Segon, s'ha ampliat i s'ha difós el programa Apropa Cultura, adreçat a entitats de persones en risc d'exclusió social.

Així doncs, el Gran Teatre del Liceu, amb el patrocini de la Fundació Vodafone Espanya, en col·laboració amb Barcelona World Capital i en el marc de la iniciativa *Liceu a la fresca*, va presentar el juny del 2015 l'aplicació Barcelona Opera Access, l'objectiu de la qual és oferir als usuaris un servei de descàrrega d'audiodescripció i audiosubtítols per a qualsevol funció representada. Aquesta iniciativa també s'encabeix dins el projecte social del Liceu i entronca amb l'objectiu del teatre de facilitar l'accés a l'òpera a nous públics. El grup de recerca Transmedia Catalonia de la Universitat Autònoma de Barcelona ha elaborat els textos i els enregistraments de les audiodescripcions en tres idiomes i ha assessorat en el desenvolupament i en el disseny de l'aplicació. L'aplicació ha estat desenvolupada per la companyia SDOS i el projecte s'ha finançat per la Fundació Vodafone.

L'objectiu és que l'aplicació incideixi i resolgui problemes relacionats amb la disponibilitat dels serveis d'accessibilitat als continguts de les arts escèniques. El cost econòmic, els aparells necessaris i la formació específica que requereix l'audiodescripció en directe comporta que només els teatres més grans ofereixen en funcions concretes serveis d'audiodescripció. Barcelona Opera Access té l'objectiu d'oferir audiodescripció i audiosubtítols en català, espanyol i anglès a totes les funcions representades de totes les òperes en cartell. L'usuari ha de

descarregar els arxius d'àudio de l'audiodescripció i els audiosubtítols i, durant la funció, se sincronitzen amb els subtítols oferts al públic en general. L'aplicació també pot ajudar en els casos que la visibilitat dels sobretítols no sigui òptima. Finalment, el servei d'audiodescripció deixarà de dependre de la localització de la butaca.

Per al futur es preveu que els usuaris provin l'aplicació per tal que el funcionament sigui adequat a les necessitats dels usuaris. Si l'experiència és positiva el Liceu farà servir Barcelona Opera Access com a eina d'accessibilitat per a les persones cegues. També es preveu exportar aquesta eina a altres equipaments que facin servir subtitulació.

D'altra banda, s'ha fomentat i ampliat el programa Apropa Cultura per facilitar l'accés a les activitats culturals a les persones amb discapacitat i a persones en risc d'exclusió social.

Apropa Cultura és una iniciativa endegada i gestionada per l'Auditori de Barcelona que té la funció de promoure l'accés a la programació dels equipaments escènics i musicals de Catalunya. Va començar com un programa limitat a la promoció de l'accés a persones en risc d'exclusió social a l'Auditori mitjançant entrades a preu molt reduït o gratuïtes. Actualment és una xarxa de teatres, auditoris, festivals i museus que posen a l'abast d'entitats entrades a preus reduïts o de franc per fer la cultura accessible. Els seus objectius són millorar l'accessibilitat dels equipaments, promoure la participació de les persones en risc d'exclusió i, en general, la promoció de la transformació social mitjançant la cultura i la construcció d'una societat inclusiva.

D'altra banda, Apropa Cultura també organitza visites i sortides a exposicions i museus per a col·lectius en situació de risc d'exclusió. Aquestes sortides organitzades són també a preus reduïts i per a grups provinents d'entitats. En darrer lloc, Apropa Cultura coordina activitats participatives adreçades a promoure el coneixement i la participació cultural. Aquestes activitats estan dissenyades exclusivament a certs grups per tal de facilitar-los l'accés i l'assistència a la programació dels equipaments. S'ha fet difusió del programa publicant al lloc web de la Direcció General de Creació i Empreses Culturals la informació bàsica.

Els responsables d'Apropa Cultura també participen a través de ponències en les formacions d'accessibilitat que organitza la Subdirecció General de Difusió i

Cooperació Cultural. Per al futur es pretén ampliar el programa a nous equipaments escènics i musicals, concretament als equipaments E1 i E2 del SPEEM mitjançant noves línies de subvenció a les activitats complementàries.

6.3.6. Continguts, actuacions o activitats adreçats al col·lectiu de persones amb discapacitat

També s'han promogut activitats i continguts específics per als col·lectius de persones amb discapacitat i en risc d'exclusió social. S'entén per continguts i activitats adreçades al col·lectiu de persones amb discapacitat l'organització i el disseny d'esdeveniments o productes elaborats tenint en ment que el públic objectiu tindrà discapacitat. S'ha dut a terme una hackató, una jornada d'experimentació artística entre productors i usuaris per tal de trobar noves fórmules d'accessibilitat als espectacles escènics. El 4 de juny del 2016 al teatre Estruch de Sabadell l'associació Trànsit va organitzar una hackató en què usuaris principalment cecs i sords varen exposar davant professionals quines barreres existeixen en l'accés als continguts.

L'entitat Trànsit va organitzar la hackató amb la col·laboració de l'associació Societat d'Estudis Performatius i l'Escola Superior de Disseny. La Societat d'Estudis Performatius és una xarxa d'artistes performatius procedents de parcs tecnològics, mentre que l'Escola Superior de Disseny aporta l'expertesa en arts plàstiques i visuals de professors i estudiants. Pel seu costat, Trànsit, l'associació que va liderar la hackató, és una associació formada per persones vinculades al món artístic que investiga com es pot vincular l'art i la tecnologia per transformar la societat.

Es va dur a terme un Open Laboratory, un procés d'investigació de dos mesos entre persones de Trànsit, MATICS i l'ESD. Durant aquests dos mesos es va preparar en diferents sessions la hackató del 4 de juny a l'Estruch de Sabadell. Es va seguir una metodologia experimental per trobar noves solucions als problemes de l'accessibilitat, amb pràctiques artístiques inserides en les sessions dels tallers. D'aquesta manera la producció artística s'incorporava als debats i a les reflexions de l'accessibilitat.

6.3.7. Accessibilitat en la comunicació

El Pla d'Accessibilitat també s'ha fixat l'objectiu de la millora de la comunicació i de la seva accessibilitat. S'entén com a accessibilitat en la comunicació l'adequació de les formes, les vies i els mitjans de difusió de la informació per tal que qualsevol persona pugui tenir un accés senzill a aquesta. L'accessibilitat en la comunicació no és el mateix que la comunicació dels serveis d'accessibilitat, que tindria a veure amb la difusió de la informació dels ajuts i les adaptacions ofertes per un equipament als públics interessats.

El Pla d'Accessibilitat als Equipaments Escènics i Musicals principalment s'ha fixat l'objectiu de difondre i assumir els criteris de Lectura Fàcil. La lectura fàcil són uns criteris i directrius establerts per la International Federation of Librarian Associations and Institutions quant al llenguatge, al contingut i la forma dels textos. La lectura fàcil s'adreça a tothom, ja que un ús adequat dels textos en facilita l'ús, promou que capes més àmplies de població hi accedeixin i representa una optimització de temps i de precisió en la transmissió de la informació. A més a més, la lectura fàcil resulta molt avantatjosa per a persones amb dificultats lectores, parlants nous de l'idioma, persones incorporades de forma tardana a la lectura i l'alfabetització, gent gran o persones amb trastorns cognitius.

La lectura fàcil resulta una eina clau en la garantia del dret a la informació, en la transmissió i la comunicació eficient, en l'ús correcte de la llengua i en la inclusió social. De fet, el dret a accedir a la informació a través de la lectura fàcil està reconegut en la Llei d'Accessibilitat. En aquest sentit, la lectura fàcil fa referència a aspectes d'intel·ligibilitat i de comprensibilitat. La intel·ligibilitat són les qüestions relatives a la forma del text, com ara la tipografia, la mida de la lletra, l'espaiat o el contrast. La comprensibilitat fa referència a les qüestions lingüístiques del text, com ara la sintaxi o la tria del lèxic.

En l'àmbit català l'Associació Lectura Fàcil és la principal entitat que s'encarrega de difondre els criteris d'aquest tipus de textos. Des del Lloc web de la Direcció General de Creació i Empreses Culturals s'ha fet difusió de les directrius de lectura fàcil. També l'associació Lectura Fàcil ha participat fent ponències en les jornades formatives d'accessibilitat organitzades per la Subdirecció General de Difusió i Cooperació Cultural. Per al futur es preveu oferir assessorament als equipaments en matèria d'accessibilitat en la comunicació a través dels mecanismes de suport del SPEEM, els convenis i les activitats complementàries. Igualment, el projecte

Easy Access for Social Inclusion Training¹⁰, liderat per Transmedia Catalonia a la Universitat Autònoma de Barcelona, treballa en el disseny de materials didàctics d'accés lliure per formar els nous experts en llenguatge fàcil de comprendre, el qual es basa parcialment en els principis del llenguatge de lectura fàcil.

6.3.8. Formació

Un altre objectiu del Pla és l'existència de personal capacitada per donar un servei adequat als usuaris amb discapacitat i formar el personal existent. S'entén per formació com les accions adreçades a dotar els treballadors dels equipaments dels coneixements i dels recursos adequats per tal d'oferir un tracte pertinent a les persones amb discapacitat que facin ús dels equipaments escènics i musicals. La formació del personal s'adreça als diferents càrrecs dels equipaments, és a dir, encarregats de sala, encarregats de taquilles, programadors, gestors i tècnics de comunicació.

En el marc del Pla d'Accessibilitat d'Equipaments Escènics i Musicals s'han dut a terme diferents sessions formatives per als gestors i programadors. Les sessions es varen organitzar a través del Servei de Desenvolupament Empresarial, en matèria d'accessibilitat i d'acord amb la Llei 13/2014, que en el seu article 27 preveu la formació dels treballadors que donen un servei públic. El 13 d'octubre del 2016 es va dur a terme una sessió formativa al Centre d'Arts Santa Mònica. Aquesta formació bàsica va servir perquè els programadors coneguessin els requeriments de la Llei d'Accessibilitat i la seva aplicació pràctica.

Pel que fa als continguts del curs, hi ha els següents punts. Hi ha un primer apartat de la Llei d'Accessibilitat, en què s'expliquen els objectius, les característiques generals, les competències de la Generalitat i els àmbits d'aplicació. En un segon apartat s'expliquen els conceptes bàsics de l'accessibilitat, tenint en compte els diferents tipus de discapacitat. En el tercer apartat s'exposa l'aplicació pràctica de la Llei per als equipaments escènics i musicals, tenint en compte les condicions d'accessibilitat necessàries tant físiques com comunicatives i dels serveis. En el quart apartat s'explica el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals i el seu abast en els equipaments membres del SPEEM. En darrer lloc, hi ha un

---

¹⁰ Per a més informació sobre el projecte, vegeu: <<http://pagines.uab.cat/easit/ca>> (darrer accés: 15/02/2019).

apartat d'exemples de casos pràctics, en què representants del món de la cultura i de l'accessibilitat expliquen experiències reeixides.

Per al futur en el Pla d'Accessibilitat es preveuen noves actuacions formatives. En primer lloc, es difondran els continguts de la primera sessió a través dels webs de la Direcció General de Creació i Empreses Culturals per tal que tothom hi pugui accedir. Es preveu també dissenyar un model de formació que es pugui oferir en funció de les necessitats. Es preveu fer noves sessions formatives una vegada el model hagi estat elaborat.

6.3.9. Finançament

S'entén per finançament l'obtenció de recursos econòmics adreçats a cobrir les despeses de les activitats vinculades a la consecució d'un objectiu concret. El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals també preveu la millora del finançament dels equipaments per a iniciatives relacionades amb l'accessibilitat i el disseny universal. En aquest sentit, la principal eina que s'ha fet servir ha estat la inclusió dels criteris d'accessibilitat com a element de valoració en els convenis de finançament de la programació estable dels equipaments.

Els equipaments E3 que han sol·licitat finançament a la Subdirecció General de Promoció Cultural durant el 2016 ja havien d'incloure les activitats d'accessibilitat per tal d'obtenir una major puntuació en el paràmetre de «Funcionament de l'equipament». De cara al 2017 es vol definir novament la puntuació en funció de l'accessibilitat per tal que aquesta tingui un major pes. A més a més, l'objectiu és que no només els equipaments de majors dimensions, d'E3 a E5, disposin de línies de finançament.

6.4. Accions previstes

El Pla d'Actuació 2017-2020 és l'organització i la calendarització de la implementació de les accions que cal dur a terme en el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments escènics i Musicals. En aquest sentit, la descripció del Pla d'Actuació 2017-2020 s'estructura en dos apartats. Primer, hi ha la descripció de les actuacions previstes i, per acabar, la descripció dels mecanismes d'avaluació i de seguiment.

Capítol 6

En primer lloc, el Pla d'Actuació recull la informació sobre l'estat del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. Estableix que fins el 2017, durant els dos primers anys del Pla d'Accessibilitat, s'ha treballat en tres fases diferents. La primera fase ha estat l'anàlisi de l'estat actual de l'accessibilitat dels equipaments, mitjançant els qüestionaris a 44 equipaments del SPEEM. La segona fase ha estat la definició dels objectius i de les línies estratègiques del Pla, d'acord amb la Comissió de Seguiment. La tercera fase, encara en marxa, és l'execució de les accions del Pla d'Actuació, a l'espera del reglament que desplegui la Llei d'Accessibilitat. Per tant, el Pla d'Actuació 2017-2020 és una continuació de la tercera fase ja endegada el 2016, l'execució de les accions del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics.

Els objectius del Pla d'Actuació 2017-2020 són els mateixos que els objectius generals del Pla d'Accessibilitat: a) promocionar l'accessibilitat, així com l'elaboració dels plans específics corresponents als equipaments; b) millorar les condicions d'accessibilitat de les instal·lacions dels equipaments; c) promoure els programes i els serveis específics per a les persones amb discapacitat i en risc d'exclusió social; d) millorar l'accessibilitat en la comunicació dels equipaments escènics i musicals; e) formar i dotar de personal específic que atengui adequadament els col·lectius amb necessitats especials; i f) vol oferir eines per al finançament de les activitats i els serveis adreçats a l'accessibilitat, així com les iniciatives que cerquin millorar-la.

6.4.1. Correspondència de les accions executades amb el Pla d'Actuació 2017-2020

Pel que fa a la promoció de l'accessibilitat i dels plans corresponents, tal com s'ha explicat en les accions executades, el Pla d'Actuació preveu completar l'elaboració de dos documents: la Guia d'elaboració de plans d'accessibilitat i el Manual de bones pràctiques d'accessibilitat. La Guia de l'elaboració de plans d'accessibilitat, com ja s'ha explicat en detall prèviament, ha de ser un document que expliqui de forma aplicada i pràctica com han d'organitzar els equipaments una planificació per tal de complir amb els requeriments de la Llei d'Accessibilitat i el reglament que la desplega. En segon lloc, es pretén completar el Manual de bones pràctiques d'accessibilitat, mostrant exemples de casos d'èxit en diferents equipaments. Per tal de concloure amb la redacció dels dos documents cal que es publiqui el decret

del reglament de la Llei d'accessibilitat, que establirà els criteris tècnics d'accessibilitat a complir en els diferents àmbits.

A més a més, està previst el disseny d'un segell o distintiu de qualitat per als equipaments que destaquin en l'oferta de serveis d'accessibilitat. El disseny del distintiu s'emmarca en els objectius del projecte europeu de recerca Accessibility, Culture & Training, liderat per la Universitat Autònoma de Barcelona. L'objectiu és que la Generalitat coordini l'elaboració d'un distintiu de qualitat en accessibilitat cultural homologable en l'àmbit de la Unió Europea, que atorgui un valor afegit als equipaments que destaquin en la seva oferta de serveis d'accessibilitat i que siguin identificables pels usuaris d'aquests serveis.

El Pla d'Actuació preveu continuar amb la difusió dels serveis d'assessorament en accessibilitat oferts pels diferents departaments de la Generalitat. L'Àrea de Promoció de l'Accessibilitat i Supressió de Barreres fa tasques d'assessorament i elabora materials en l'àmbit de la inclusió i disseny universal que la Direcció General de Creació i Empreses Culturals difondrà. Finalment, el Pla d'Actuació preveu incorporar els canvis que siguin necessaris per tal de complir amb els requeriments del reglament de la Llei d'Accessibilitat.

Pel que fa a la millora de les condicions de l'accessibilitat de les instal·lacions, el Pla d'Actuació es fixa continuar amb les tasques endegades durant el 2016. En primer lloc, hi ha l'objectiu d'incentivar la millora de les instal·lacions dels equipaments. En segon lloc, pretén millorar les condicions de disseny universal existents en els equipaments.

Amb referència a l'impuls de programes i serveis específics per a persones amb discapacitat i en risc d'exclusió social, el Pla d'Actuació estableix els objectius següents: primer, difondre els serveis d'accessibilitat existents i avançar en la seva implantació. També pretén avançar en el desenvolupament de sistemes tecnològics, com ara l'aplicació Barcelona Opera Access, per tal de facilitar i promoure l'accés de les persones amb discapacitat. El Pla d'Actuació es fixa igualment seguir amb la difusió i ampliar el programa Apropa Cultura. A més a més, s'elaborarà un catàleg d'equipaments i serveis d'accessibilitat oferts als usuaris. En darrer lloc, es pretén vincular el catàleg esmentat al Portal de Turisme Accessible, depenent de l'Agència Catalana de Turisme.

Capítol 6

Quant a la promoció de continguts i activitats específiques per a persones amb discapacitat, es preveuen les accions següents: en el marc del programa Apropa Cultura, es volen activitats i continguts específics que facilitin la comprensió de les obres i l'acostament a la cultura de les persones amb discapacitat i en risc d'exclusió social. També es preveu dur a terme jornades de relació entre persones amb discapacitat, productors artístics i programadors per tal d'aprofundir en el coneixement de les problemàtiques i en la innovació conjunta amb fórmules que millorin l'accessibilitat.

En relació amb la comunicació accessible, el Pla d'actuació té previstes les accions següents: en primer lloc, se cerca que els equipaments assumeixin les pautes de lectura fàcil en la seva comunicació. Una altra línia és la millora de la difusió i la comunicació dels serveis d'accessibilitat oferts als equipaments. Com es deia, la comunicació de l'accessibilitat no fa referència a les condicions de l'accessibilitat en la comunicació de l'equipament, sinó a la capacitat de difondre els serveis concrets d'accessibilitat, com ara activitats específiques, audiodescripcions, subtítolació, bucle magnètic o d'altres, oferts per l'equipament. En darrer lloc, es preveu la millora de l'accessibilitat dels materials comunicatius que produeixen els equipaments, com ara tríptics, fulletons o programacions.

Quant a la formació dels treballadors, el Pla d'Actuació preveu les accions següents: es fixa dur a terme sessions formatives per als treballadors dels equipaments per tal que coneguin els requeriments de la Llei d'Accessibilitat i el seu reglament, així com l'aplicació pràctica als equipaments escènics i musicals. Es vol continuar amb la difusió de la Guia d'atenció a les persones amb discapacitat als serveis públics, elaborada per l'Àrea de Promoció de l'Accessibilitat del Departament de Benestar. A partir del projecte europeu Accessibility, Culture & Training, s'ha elaborat un curs de formació obert i en línia per a gestors culturals especialitzats en l'accessibilitat a les arts escèniques; el Departament de Cultura ha col·laborat en el seu disseny. En darrer lloc, es pretén incorporar la noció de l'accessibilitat en el mòdul per a tècnics i escenògrafs de l'Institut del Teatre.

A més a més, el Pla d'Actuació té previstes les següents accions en relació amb el finançament de l'accessibilitat als equipaments. Primer, els convenis per al finançament de la programació estable dels Equipaments Escènics i Musical Multifuncionals incorporaran requeriments específics d'accessibilitat. Els equipaments de majors dimensions, els E5 i els E3, tindran línies específiques de finançament per a activitats complementàries relacionades amb l'accessibilitat.

Finalment, se cercaran col·laboracions amb entitats públiques o privades per tal d'incrementar el pressupost destinat al finançament de l'accessibilitat.

6.4.2. Seguiment i avaluació

En el marc general del Pla d'Accessibilitat, el Pla d'Actuació estableix que les funcions de la Comissió de Seguiment i Avaluació són les següents: ha d'establir les línies estratègiques i els objectius del Pla d'actuació, així com els indicadors d'avaluació corresponents. Ha de coordinar el seguiment de les accions acordades. Ha d'elaborar l'informe anual que avaluï el compliment dels objectius i de les actuacions prevists mitjançant els indicadors establerts prèviament. Cal que detecti les desviacions que apareguin en el decurs de l'execució de les accions del Pla. També ha de rebre i valorar les propostes de millora i modificació que es formulin des dels diferents sectors implicats en el Pla d'Accessibilitat, així com proposar els canvis, si es considera escaient.

Així doncs, el Pla d'Actuació estableix un seguit d'indicadors per tal d'avaluar el grau d'assoliment de les accions adreçades a millorar l'accessibilitat. Es relacionen un seguit d'elements d'avaluació i anàlisi a cadascuna de les set línies estratègiques. La Comissió de Seguiment ha d'elaborar informes anuals seguint els indicadors fixats i valorant l'èxit en funció del grau d'assoliment.

Pel que fa a les condicions de les instal·lacions, els indicadors avaluen el nombre de butaques adaptades o reservades per a persones amb discapacitat. També observen l'accessibilitat als lavabos, taquilles i accessos. Quant als serveis específics, els indicadors tenen en compte si els equipaments ofereixen serveis específics separats en funció del tipus de discapacitat. En relació amb la comunicació accessible, els indicadors mesuren l'accessibilitat del lloc web i el progrés en els productes comunicatius. Pel que fa a les activitats accessibles, es valora el nombre de funcions ofertes amb serveis d'accessibilitat atenent cada tipologia de discapacitat. Pel que fa a la promoció de l'accessibilitat, els indicadors mesuren si els equipaments han elaborat plans propis d'accessibilitat. En relació amb la formació, s'avalua el nombre de treballadors inscrits a les sessions i als cursos. Finalment, en relació amb l'avaluació del finançament els indicadors tenen en compte el nombre de convenis signats que incorporin criteris d'accessibilitat i

es comptabilitza les noves fonts de finançament que s'han aconseguit per millorar l'accessibilitat.

6.5. Valoració del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals

El principal problema del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals és que encara no s'ha aprovat el Codi d'Accessibilitat de la Llei d'Accessibilitat, tal com s'explicava en el capítol 4. Cal recordar que el Codi d'Accessibilitat és el reglament normatiu que estableix els criteris i els requeriments tècnics concrets que defineixen les condicions del disseny universal en cadascun dels àmbits fixats en l'articulat de la Llei d'Accessibilitat. La manca de Codi d'Accessibilitat dificulta la definició i l'execució del pla, atès que no existeix una reglamentació que li marqui l'abast. La definició del pla preveia modificacions en funció d'allò que es disposés en el Codi d'Accessibilitat. Evidentment, si el Codi encara no s'ha aprovat, no es pot saber si l'abast del pla s'ajustarà als requeriments del Codi quan s'aprovi. Malgrat això, l'elaboració i l'execució del Pla s'ha de valorar molt positivament, com un compliment de la Llei d'Accessibilitat tot i no ser encara obligatòria i un impuls a les condicions d'accessibilitat. La manca de Codi implica una dilació en l'elaboració i la implementació obligatòries dels plans d'accessibilitat sectorials i per això cal valorar l'execució del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics. Cal recordar, com s'explicava en l'apartat 4.4.2, que la disposició addicional vuitena de la Llei d'Accessibilitat estableix l'obligatorietat d'elaborar plans d'accessibilitat sectorials en el termini de tres anys a partir de l'aprovació del Codi d'Accessibilitat i, atès que el Codi no s'ha aprovat encara, l'elaboració dels plans sectorials, com ara els culturals, no és encara obligatòria.

D'altra banda, el Pla en la taula de seguiment ha comptat amb la participació de representants de les administracions, dels equipaments escènics i d'experts. Ara bé, no hi ha hagut la participació dels usuaris. Per valorar aquesta absència cal tenir en compte dues qüestions: en primer lloc, cal demanar-se si l'elaboració, l'execució i el seguiment de plans fets per al compliment de la legislació vigent ha de requerir sempre la participació dels usuaris. Tot i que aquesta participació sigui desitjable, l'actuació de les administracions públiques ha de poder ser autònoma i la participació dels usuaris no pot ser una condició *sine qua non* perquè aquestes intervinguin fent complir la llei.

D'altra banda, la naturalesa del Pla és principalment interna, afecta l'organització de les administracions i dels equipaments. El Pla pretén millorar el finançament de l'accessibilitat, donar eines i formació als treballadors, promoure l'elaboració de plans d'accessibilitat als equipaments o redactar manuals de bones pràctiques. En aquests eixos d'intervenció la implicació dels usuaris no és tan rellevant, ja que es tracta d'intervencions de caràcter organitzatiu i no incideixen de forma directa en ells. A més a més, com s'explicava en l'apartat 4.2, l'article 35.2 de la Llei d'Accessibilitat fixa com a obligatori que el Departament de Cultura acordi amb els actors del sector cultural a l'hora d'elaborar i implementar els plans d'accessibilitat i no fa referència als usuaris de l'accessibilitat. La implicació d'aquest article és que la participació dels usuaris en l'elaboració dels plans és opcional i, com es veu en la Comissió de seguiment del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, aquests no hi han tingut presència. Com s'explicava en l'apartat 5.1, el fet que els usuaris no apareguin de forma explícita en l'article 35.2 com a interlocutors en l'elaboració dels plans d'accessibilitat els resta legitimitat i, en conseqüència, la seva perspectiva de participar en la intervenció de la vida cultural es restringeix.

Ara bé, per principi la participació dels usuaris resulta una garantia en el consens a l'hora d'executar un pla. La perspectiva de l'usuari és necessària per tal d'orientar les intervencions en la direcció que el destinatari final de la intervenció considera prioritària. A més a més, en la Taula hi ha hagut representants de l'administració, dels equipaments escènics i experts, de forma que l'única absència dels actors implicats en el sector ha estat la dels usuaris. Cal recordar la idea que es desenvolupava en el marc teòric que la participació en la cultura no es restringeix a l'accés als esdeveniments, als productes o als espais, sinó que s'ha de garantir la capacitat d'incidir en l'organització de la vida cultural.

Pel que fa a la diagnosi sobre l'estat actual dels equipaments culturals, com ja s'ha explicat prèviament, els equipaments tenen unes condicions arquitectòniques en general excel·lents. Cal recordar que l'anàlisi mostrava que un 93 % dels equipaments tenen unes condicions de disseny accessibles o practicables en el seu espai. En tot cas, s'ha d'apuntar que el mètode d'anàlisi mitjançant qüestionaris en aquest àmbit pot ser una eina limitada. Per bé que ofereix una informació general de forma ràpida i senzilla, té l'inconvenient que es tracta d'un mètode d'autoavaluació. En aquest sentit, és possible que el treballador d'un equipament respongui el qüestionari pensant que l'equipament és arquitectònicament accessible sense ser-ho de debò.

Capítol 6

Malgrat tot, els resultats permeten de veure que l'accessibilitat física és molt adequada en els equipaments escènics i musicals. Aquesta realitat respon a les intervencions que s'han dut a terme al llarg dels anys centrades principalment en les condicions arquitectòniques, com s'explicava en el capítol 4 de la tesi. En tot cas, hi ha altres aspectes que condicionen l'accessibilitat física que avui dia no es tenen en consideració, atès que no consten en les normatives, que són molt rellevants en l'accés als equipaments. L'anàlisi de l'estat dels equipaments no es fixa en aquests aspectes secundaris i en el futur caldrà tenir-los en compte, tot i que les normatives no hi facin cap referència. Aquests aspectes tenen a veure amb l'entorn de l'equipament i el transport per arribar-hi. Un equipament que compleixi amb els requeriments d'accessibilitat arquitectònica continuarà essent fora de l'abast dels usuaris si no hi ha mitjans de transport propers o si els carrers dels voltants no són practicables.

Per contra, segons la diagnosi, les condicions de l'accessibilitat comunicativa són més deficientes i l'ofertament de serveis, minoritari. L'anàlisi mostra que tot just un 30 % dels equipaments ofereix serveis d'accessibilitat d'alguna mena. L'anàlisi en tot cas no es fixa en la periodicitat o en la qualitat dels serveis d'accessibilitat comunicativa, però si ho fes probablement les dades no serien engrescadores. Aquesta deficiència en l'accessibilitat comunicativa s'explica per les dificultats tècniques, pel cost en recursos humans i econòmics i la manca de coneixement, una combinació difícil d'assumir. A més a més, els equipaments justifiquen la seva inacció en la millora de l'accessibilitat comunicativa per la manca d'usuaris d'aquest tipus de serveis, la qual cosa produeix la situació del peix que es mossega la cua. Si la comunicació no atén criteris d'accessibilitat, no hi haurà tampoc mai usuaris que gaudeixin dels serveis d'accessibilitat.

Pel que fa a les línies d'intervenció, es defineixen en base a la lectura de l'anàlisi de l'accessibilitat dels equipaments i l'acord de la Taula de Seguiment. Hi ha línies que resulten imprescindibles, les accions de les quals hauran de tenir un impacte en les condicions d'accessibilitat dels equipaments. La formació dels treballadors dels equipaments respon a una necessitat exposada pels mateixos treballadors i pels usuaris. Evidentment, la formació dels treballadors no pot suplir la manca de recursos tècnics i econòmics en els serveis d'accessibilitat, però és una garantia que en qualsevol circumstància l'atenció als usuaris serà de qualitat. El finançament de les millores de l'accessibilitat és també un aspecte imprescindible. El problema de l'accessibilitat és sovint econòmic. La contractació de treballadors formats, la

instal·lació i l'ús de mitjans tecnològics o les intervencions arquitectòniques impliquen unes despeses elevades que de vegades els equipaments no poden assumir. Que les línies de finançament tinguin en compte si l'equipament duu a terme accions en l'àmbit de l'accessibilitat pal·liarà, si més no, el problema econòmic que sempre acompanya el disseny universal. En aquest sentit, l'European Regulators Group for Audiovisual Media Services of Audiovisual assenyala que el cost econòmic és el principal argument contrari a l'increment dels serveis d'accessibilitat utilitzat pels productors de continguts (ERGA, 2016, p. 9).

En aquest sentit, cal destacar un aspecte molt important de la política cultural: el finançament i la inversió. Tot i que aquesta qüestió no s'ha tingut en compte en aquesta recerca, el finançament i la inversió en accessibilitat és un camp d'estudi rellevant des de la perspectiva de la gestió i de l'economia de la cultura. El Departament de Cultura va disposar l'any 2017 d'uns 261.000.000 euros, un 0,7 % del pressupost total de la Generalitat, quan hi ha el compromís que els governs hi destinin un 2 % del pressupost. Augmentar les partides de les polítiques culturals, ara inferiors al que seria desitjable, tindria unes repercussions socials evidents. El cost de les millores en accessibilitat és elevat i el suport econòmic és necessari. Així mateix, seria interessant cercar noves fórmules de finançament basades en el mecenatge, que tenen un fort arrelament a altres països.

Hi ha altres línies que resulten necessàries, tot i que cal veure quin serà finalment el seu impacte. La millora en l'accessibilitat de la comunicació resulta crucial. Ara bé, la comunicació en aquest àmbit té diverses vessants, com ara l'accessibilitat de les vies de comunicació de l'equipament, la comunicació dels serveis d'accessibilitat oferts o la comunicació als usuaris interessats. Dins l'accessibilitat de les vies de comunicació de l'equipament la feina a fer és gairebé inacabable, ja que cada acció comunicativa s'ha de portar a terme seguint criteris d'accessibilitat. En tot cas, un aspecte clau en la relació de l'usuari amb l'equipament és la venda d'entrades en línia, la qual cosa és indispensable perquè qualsevol espectador pugui gaudir de les obres ofertes per l'equipament. En aquest sentit, seria convenient que la línia de comunicació inclogués aquest punt en les seves accions. D'altra banda, com s'explicava a l'apartat 3.2 de la tesi, les directives de la Unió Europea obliguen a fer accessibles els llocs webs dels organismes públics i els aplicatius de venda d'entrades. En aquest sentit, els equipaments escènics a Catalunya són majoritàriament participats per les administracions i han de complir

Capítol 6

amb els criteris d'accessibilitat que recentment s'han aprovat o que s'aprovaran en instàncies europees i que s'han de traslladar a la legislació dels Estats.

Pel que fa a la comunicació als grups d'usuaris de l'accessibilitat, és un aspecte comunicatiu no prou treballat. Sovint els equipaments apunten que els serveis d'accessibilitat no s'utilitzen i això pot passar perquè els usuaris desconeixen l'existència d'aquests serveis. La comunicació amb els actors interessats en l'accessibilitat és un aspecte de la línia comunicativa molt vinculat a la línia de foment d'elaboració de plans d'accessibilitat propis dels equipaments. Cada equipament s'ubica en un indret i es relaciona amb un conjunt d'usuaris concrets. Els usuaris del Teatre Nacional de Catalunya tindran unes característiques diferents a les del teatre municipal d'un poble i és necessari que l'equipament sigui conscient del seu entorn. En aquest sentit, són necessaris els plans d'accessibilitat dels equipaments com a eina per identificar els actors concrets que es relacionen amb l'equipament i que n'han de rebre els serveis. Caldrà veure fins on arriba, una vegada acabat el Pla d'Equipaments Escènics, la capacitat dels teatres per elaborar els seus propis plans d'accessibilitat tenint en compte aquests punts i vinculant la identificació dels actors del seu entorn amb les accions comunicatives.

En tot cas, la previsió de l'elaboració de plans d'accessibilitat propis dels equipaments no sembla que hagi de tenir en compte la identificació dels actors del seu entorn. Aquest aspecte, juntament amb la qüestió que la planificació de l'accessibilitat pròpia dels equipaments es reduirà a una mera recomanació a través d'una guia, fan dubtar que aquest eix tingui un impacte rellevant finalment. Si més no els equipaments E5, els més importants del SPEEM, no haurien de tenir dificultats per elaborar obligatòriament plans propis d'accessibilitat. En tot cas, no són els plans d'accessibilitat propis de l'equipament que haurien de ser obligatoris, sinó que allò que ha de determinar l'estat de l'equipament és el Codi d'Accessibilitat pendent d'aprovació. Els plans d'accessibilitat propis dels equipaments han de ser l'eina per aconseguir que el Codi es compleixi, de forma que la manca de Codi endarrereix l'actuació concreta dels equipaments. Malgrat tot, els continguts de la guia per elaborar plans d'accessibilitat propis d'equipament seran valuosos. Les eines que proposa per dur a terme una autoanàlisi de l'estat de l'accessibilitat són complertes i eficaces i permeten que els equipaments que ho vulguin avancin en la millora de les seves condicions d'accessibilitat.

D'altra banda, l'elaboració de manuals de bones pràctiques, seguint les accions que certs equipaments ja duen a terme, és una bona iniciativa per a la difusió dels

serveis d'accessibilitat. Els equipaments apunten que els cal coneixement per oferir uns serveis d'accessibilitat de qualitat, com es veu en l'anàlisi. Per això l'edició d'aquest tipus de materials és d'ajuda. De fet, recentment l'Ajuntament de Barcelona ha editat materials semblants relacionats amb l'accessibilitat als museus (Institut de Cultura de Barcelona, 2017).

L'impuls de les accions i dels programes per a la inclusió de persones en situació de vulnerabilitat resulta útil. El creixement d'Apropa Cultura és un cas molt potent del foment de la participació en la vida cultural a través d'entrades a preu molt reduït o gratuïtes per a grups organitzats per entitats. Tenint en compte que Apropa Cultura és un programa consolidat, caldria explorar la possibilitat que els usuaris particulars s'acollissin a Apropa Cultura sense la necessitat de passar per les seves entitats. El fet d'oferir les entrades de forma grupal als usuaris impedeix que aquests puguin assistir a l'espectacle acompanyats per la persona que vulguin, amb discapacitat o sense, i els obliga a anar-hi només en una data possible.

Pel que fa al desenvolupament d'aplicacions que millorin l'accessibilitat, és una línia en la qual cal treballar, tot i que els resultats siguin incerts. En el cas de Barcelona Opera Access, l'aplicació que es va desenvolupar al Liceu el 2016 per tal d'oferir audiodescripcions en directe, es veu la complexitat d'avançar amb el suport dels mitjans tecnològics (Orero et al., en premsa). Els nous suports tecnològics poden ajudar només si solucionen problemes existents de forma senzilla. La usabilitat d'aquestes aplicacions, si no és simple, pot generar noves esquerdes. Un jove amb discapacitat tindrà més facilitat en l'ús d'aquest tipus d'aplicacions que una persona gran i, per tant, podrà accedir millor als espectacles.

Pel que fa a la línia de millora de les condicions d'accessibilitat de les instal·lacions, es tracta d'un dels eixos amb menys contingut del Pla d'Accessibilitat. Les accions dutes a terme en aquesta línia i previstes per al futur es limiten a la difusió de continguts informatius. En tot cas, es pot entendre que aquesta línia no sigui tan ambiciosa com les altres a causa que l'accessibilitat arquitectònica és la que té millors indicadors, com es veu en l'anàlisi, i perquè la intervenció en aquesta línia representa una gran despesa. En tot cas, com es deia abans, seria interessant eixamplar la perspectiva de l'accessibilitat a les instal·lacions per tractar els voltants dels equipaments i el transport, aspectes clau en l'accés.

7. L'avaluació de les polítiques d'accessibilitat cultural

En aquest capítol s'explica què són els processos d'avaluació de les intervencions públiques, com es duen a terme, com cal avaluar les actuacions en matèria d'accessibilitat i cultura i com s'avalua el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. L'objectiu d'aquest capítol és vincular les avaluacions de les polítiques culturals amb l'avaluació de les polítiques d'accessibilitat, tenint en compte les particularitats de l'àmbit de l'accessibilitat cultural. En primer lloc, s'explica a grans trets quines són les característiques, les funcions, les finalitats i les fases d'un procés d'avaluació. També s'expliquen els quatre àmbits d'avaluació: les necessitats, el disseny, la implementació i l'impacte, vinculant-los a diversos aspectes del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals.

Pel que fa al segon apartat, l'avaluació del disseny de les intervencions en accessibilitat, s'ha distingit l'avaluació del disseny de la resta d'àmbits d'avaluació. El motiu és que les avaluacions del disseny atenen qüestions relatives a la formulació teòrica de la intervenció, lligades als criteris i als pressupòsits que la justifiquen, la qual cosa resulta especialment interessant d'analitzar en el marc de la tesi. D'altra banda, les avaluacions de necessitats, de la implementació i de l'impacte es duen a terme mitjançant una observació empírica més objectiva. En el tercer apartat s'expliquen les avaluacions de la implementació i de l'impacte tenint en compte els factors específics que s'han de tenir presents en l'àmbit de l'accessibilitat cultural. En el quart apartat s'observen els aspectes avaluable de les polítiques culturals a partir del seu retorn social i els punts relacionats amb l'accessibilitat que s'exposen al llarg del capítol. Finalment, s'analitza críticament el mètode d'avaluació del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals a través de l'examen de l'estat de l'accessibilitat dels equipaments que es va fer el 2015 i de la fase de seguiment i avaluació del Pla d'Actuació 2017-2020.

7.1. L'avaluació de les intervencions públiques

L'avaluació és un terme molt elàstic, d'ús quotidià, i resulta molt ampli en la seva definició. Etimològicament, el seu significat es relaciona amb la idea de donar un valor. El significat de l'avaluació en el llenguatge de la gestió pública té el sentit següent: l'avaluació de les polítiques públiques és un mecanisme de rendició de comptes i de comprovació de l'acompliment, i del grau d'acompliment, dels compromisos adquirits pels agents públics (Gascó, 2002, p. 49).

Capítol 7

Per la seva banda, Subirats i Fina (2008, p. 42) defineixen l'avaluació com un mètode de recerca sistemàtica sobre la configuració d'un programa o una política determinada, així com la seva implementació i efectivitat. Avaluar és recollir i analitzar informació de forma objectiva, sistemàtica i mitjançant un procés estructurat i transparent. El propòsit és mesurar i jutjar el valor o el mèrit d'una intervenció social. L'avaluació és una forma de valorar els diferents aspectes de les intervencions socials. Les avaluacions tenen tres funcions principals: retroalimentar o millorar la intervenció, controlar les responsabilitats o retre comptes, i proposar accions per al futur (Auladell, 2014, p. 5; Calero et al., 2015, p. 20).

L'objecte de l'avaluació són les polítiques públiques en totes les seves formes, àmbits i dimensions. Es tracta tant de programes que impliquin la provisió d'un servei, regulacions, subvencions, impostos, reformes d'institucions o qualsevol altra forma d'intervenció. L'objectiu és conèixer el funcionament i el rendiment de la intervenció. Com es deia en el capítol 4, la forma actual de les administracions públiques es va configurar durant els anys vuitanta, seguint els corrents modernitzadors de la nova gestió pública, i la tendència a implementar processos d'avaluació que valorin les intervencions dutes a terme també és hereva d'aquest corrent (Nielsen, 2003, p. 240). En l'elaboració dels plans estratègics els processos d'avaluació es preveuen en l'elaboració de les intervencions i en formen part des del començament.

Finalment, cal destacar dues característiques pròpies únicament dels processos d'avaluació: tenen un propòsit concret i pretenen fer recomanacions. Aquestes dues característiques són el començament i la fi d'una avaluació. Es diu que una avaluació té un propòsit perquè es duu a terme amb un objectiu, l'encomana una institució o entitat, i pretén observar un àmbit concret d'una intervenció, no examinar globalment i exhaustivament. Pel que fa a les recomanacions, l'avaluació fa un judici valoratiu des d'unes premisses molt definides amb l'objectiu de determinar el grau d'èxit d'una intervenció i, d'acord amb la valoració, elaborar propostes i suggeriments que millorin els serveis i els programes (Blasco, 2009a).

Prenent com a exemple el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, es pot observar com l'avaluació té les característiques d'actuar amb un propòsit concret i elaborar recomanacions. L'anàlisi de l'estat de l'accessibilitat dels equipaments del 2015 (explicat en l'apartat 6.3) es pot considerar com un procés d'avaluació dut a terme pel Departament de Cultura. El seu propòsit era ben delimitat: conèixer l'estat de l'accessibilitat dels equipaments escènics i musicals en

uns àmbits concrets. Per la seva banda, la informació obtinguda a través de la diagnosi serveix per fer recomanacions, és a dir, serveix per justificar l'orientació dels eixos de la intervenció del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals.

Al començament de l'avaluació s'estableixen un seguit de passes que serveixen per dur a terme un primer acostament al problema i determinar quin enfocament se seguirà. Aquestes són l'anàlisi preliminar de la intervenció, la descripció del marc institucional i organitzatiu, el propòsit de l'avaluació, la identificació dels destinataris de l'avaluació i l'inventari dels recursos per a l'avaluació (Blasco, 2009a). D'aquestes passes, l'anàlisi preliminar i la descripció del context institucional resulten especialment rellevants en relació amb l'accessibilitat cultural i el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics.

L'anàlisi preliminar de la intervenció serveix per partir d'una idea aproximada de l'objecte que cal avaluar. El primer punt és determinar la teoria del canvi que motiva la intervenció. Cal respondre les qüestions següents: quin és el problema social previ? Què fa el programa? Quins objectius vol assolir i quins impactes vol aconseguir? Com s'entén que les accions serviran per aconseguir els objectius?

En el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, l'anàlisi prèvia funcionaria de la manera següent: el problema social és la manca de condicions adequades en els equipaments escènics i musicals per garantir la participació de tothom en les activitats culturals que s'hi duen a terme. El programa dota els equipaments d'eines perquè millorin les condicions d'accessibilitat en diferents àmbits. El pla té cinc objectius que organitzen els eixos d'intervenció, els quals són formació, finançament, comunicació, foment de l'accessibilitat i millora de les instal·lacions. A través de la incidència en aquests àmbits, es preveu que les condicions del disseny universal dels equipaments escènics seran millors i s'adequaran a la Llei 13/2014 d'Accessibilitat.

En aquest sentit, el compliment de la legislació en vigor, en aquest cas la Llei d'Accessibilitat i, si hi fos, el Codi d'Accessibilitat, és un criteri fonamental en l'avaluació. La Llei d'Accessibilitat és la referència a l'hora de determinar si la intervenció ha assolit un grau d'èxit mínim acceptable. S'entén que la definició i el desenvolupament dels drets que s'estableixen en els instruments jurídics internacionals, en la Constitució i en l'Estatut s'esdevenen en la legislació i la Llei

Capítol 7

d'Accessibilitat, llavors, és la que marca els criteris per a observar els plans d'accessibilitat.

Un segon punt destacable és la descripció del context institucional i organitzatiu. Aquest punt ha d'esclarir qui és qui, quin lloc ocupa cada actor implicat en el marc institucional i administratiu que tracta la intervenció. Cal identificar l'estructura institucional i administrativa d'individus i d'unitats que participen en la intervenció, és a dir, quin òrgan o responsable polític ocupa la direcció política de la intervenció, la gestió executiva tècnica, el disseny, la provisió del servei, el seguiment, la participació externa i la mateixa avaluació. En el capítol 5 de la tesi hi ha una descripció dels agents implicats en el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics.

Cal dir que és possible dur a terme una avaluació en qualsevol moment de la intervenció, tot i que resulten especialment útils en les fases inicials de la intervenció, és a dir, en els moments de l'elaboració o quan s'embrèn la implementació del pla. Aquest tipus d'avaluacions dutes a terme durant el temps de l'execució del pla són de gran utilitat per a detectar deficiències i redreçar-les a temps. Tal com s'ha apuntat al capítol 1, aquest tipus d'avaluacions efectuades durant el recorregut de la intervenció reben el nom d'*ex ante*, mentre les avaluacions aplicades a les intervencions concluses es diuen *ex post*.

Pel que fa als àmbits d'avaluació, se'n troben quatre de principals (Blasco, 2009a; Calero et al., 2015). En funció de la fase de la intervenció que es pretén avaluar es duu a terme un esquema de valoració o un altre. Així doncs, els quatre àmbits d'avaluació són el disseny, la necessitat, la implementació i l'impacte. La tria del tipus d'avaluació que es farà depèn del propòsit de l'avaluació i, a més, és possible combinar diversos tipus d'avaluació.

En primer lloc, l'avaluació de necessitats examina si la naturalesa, la magnitud i la distribució del problema justifica l'existència del programa. També observa si el disseny del programa té en compte adequadament les característiques de la problemàtica. L'avaluació de necessitats resulta especialment útil com a justificació de les intervencions noves, atès que la manca d'experiència prèvia impedeix saber si el cost de la intervenció s'adiu amb les característiques de la problemàtica.

La diagnosi del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, explicada en el capítol anterior, es pot considerar una avaluació de la necessitat. Seria una avaluació *ex ante*, és a dir, que es duu a terme al començament del pla, amb un

propòsit concret: conèixer la situació dels equipaments escènics i musicals per tal de justificar i orientar la intervenció. La diagnosi duu a terme una cerca d'informació per tal d'identificar l'estat de l'accessibilitat dels equipaments i, en base a les dades obtingudes, elaborar les línies de la intervenció.

En segon lloc, l'avaluació del disseny observa si la formulació de la intervenció és factible, raonable i apropiada. Per això, l'avaluació del disseny valora la teoria del canvi de la intervenció. La teoria del canvi són el conjunt d'hipòtesis i la cadena de raonaments que fonamenten la intervenció i en preveuen l'impacte. La teoria del canvi no sempre és explícita i la funció de l'avaluació del disseny és desxifrar-la i valorar-la.

En tercer lloc, l'avaluació de la implementació examina l'adequació de l'execució de la intervenció d'acord amb la planificació inicial. L'avaluació observa com es duu a terme el procés d'execució de les accions, si s'aconsegueixen els resultats esperats i si no hi ha desviacions. En cas que apareguin imprevists o desviacions, l'avaluació de la implementació valora si s'han aplicat els canvis necessaris per preservar els objectius de la intervenció.

En darrer lloc, l'avaluació de l'impacte valora la vinculació de les accions i dels productes obtinguts mitjançant la intervenció amb l'efecte real sobre la problemàtica objectiu. S'examina el grau de consecució dels objectius estratègics del programa i els canvis en la societat atribuïbles a la intervenció. Cal dir, però, que aquest tipus d'avaluacions són complicades de dur a terme, ja que les problemàtiques socials evolucionen i es veuen afectades per múltiples circumstàncies sovint difícils de mesurar o fins i tot de detectar. L'avaluació de l'impacte ha de cercar els efectes reals que, a partir d'un mètode de valoració fiable, es puguin atribuir a la intervenció.

7.1.1. Avaluació del disseny

En l'avaluació del disseny s'examina si la formulació de la intervenció és l'adequada. El concepte bàsic a valorar és la teoria del canvi o de la intervenció (Blasco, 2009b; Calero et al., 2015). La teoria del canvi és una cadena d'hipòtesis i de raonaments que fonamenten la necessitat de la intervenció i en preveuen l'impacte. La raó de ser d'una intervenció pública és un problema previ o una situació social insatisfactòria determinada. La justificació de la intervenció pública és la utilitat o la necessitat dels canvis que la intervenció provocarà. La teoria del

canvi és la cadena d'hipòtesis referent al conjunt d'accions i recursos necessaris per modificar les condicions que acompanyen un problema social.

El darrer aspecte destacable en l'avaluació del disseny és que es tracta de l'àmbit d'observació més teòric o ideològic d'una intervenció. Així com l'avaluació de necessitats, de la implementació i de l'impacte en la majoria dels casos parteixen d'uns paràmetres objectius per tal de valorar uns indicadors quantificables, l'avaluació del disseny atén una dimensió de caire més qualitatiu. En tot cas, l'avaluació del disseny, d'una banda, comprova si la seqüència dels raonaments de la teoria del canvi segueix una lògica consistent i per a aquesta tasca és possible aplicar un mètode que el validi. En tot cas, la valoració del disseny té sempre una dimensió ideològica que observa l'adequació teòrica inicial de la formulació de la intervenció. En l'apartat 7.2 s'explica en detall com es relaciona l'avaluació del disseny amb les intervencions en matèria d'accessibilitat, prenent com a exemple el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals.

7.1.2. Avaluació de necessitats

Pel que fa a les necessitats, l'avaluació examina principalment dos aspectes: la problemàtica social i l'adequació de la intervenció a la problemàtica descrita (Casado, 2009; Calero et al., 2015). Com es deia, allò que ocasiona o desencadena una intervenció pública és l'existència d'una problemàtica o d'una necessitat social i la voluntat des dels poders públics de resoldre-les o pal·liar-les. Una definició operativa de la problemàtica social seria una discrepància entre allò que la configuració social és, l'estat actual, i allò que hauria de ser, l'estat desitjat. Les problemàtiques socials tenen conseqüències negatives en la vida de la comunitat i la seva existència és la justificació de qualsevol intervenció.

La identificació de la problemàtica i de les circumstàncies que la configuren és una passa necessària en l'inici de l'avaluació. La planificació d'una intervenció pública està basada en l'existència d'una problemàtica social, però és possible que l'avaluació consideri que la problemàtica social és diferent d'allò que la política pública havia definit o, fins i tot, que sigui inexistent. L'avaluació ha de determinar si la definició de la problemàtica ha estat correcta i, per tant, ha de jutjar si la intervenció ha estat adient a la problemàtica, basant-se en un coneixement encertat de la realitat. En el cas de les persones en situació de dependència, per exemple, és probable que l'atenció que requereixi una persona amb un entorn familiar no

sigui el mateix que una persona que visqui tota sola. La mateixa problemàtica envoltada de condicions diferents demana diversos tipus d'intervencions que l'avaluació ha de comprendre.

En l'avaluació de necessitats existeixen diverses eines conceptuals per tal d'acostar-se a les problemàtiques socials. Hi ha un triangle de conceptes que resulta especialment rellevant com a criteris en els processos d'avaluació de polítiques públiques de caràcter social: la necessitat, l'oferta i la demanda (l'avalua 2). S'entén com a *necessitat* el conjunt de persones en la situació de poder-se beneficiar d'un programa o d'un servei. L'*oferta* és el benefici que aporta el programa o el servei. La *demanda* és el total de persones que es vol beneficiar d'un programa o d'un servei. En les avaluacions de necessitats resulta molt important entendre l'adequació dels tres conceptes i la relació que estableixen, cosa que serà determinant per a establir el grau d'èxit de la intervenció. Així doncs, en l'elaboració de les preguntes de l'avaluació és convenient que les qüestions cerquin donar informació rellevant en relació amb algun dels tres eixos.

Analitzant la relació dels tres conceptes hi ha les possibilitats següents: si hi ha una necessitat no atesa sense demanda, hi haurà un problema relatiu a un col·lectiu desprotegit que, a més, no sol·licita atenció. En cas que hi hagi una demanda necessària desatesa, es tractarà d'un dèficit en les intervencions públiques.

En el cas de la demanda innecessària es poden donar dues situacions: que les administracions l'atenguin o que no ho facin. Si hi ha demanda innecessària i l'administració l'atén es produirà una situació de mala gestió i de malbaratament dels recursos. A més a més, la demanda innecessària no atesa també pot provocar problemes de saturació, pel costat de l'administració, o d'insatisfacció, pel costat de l'usuari.

Pel que fa a l'oferta, hi pot haver provisió de serveis sense necessitat ni demanda. És una situació poc freqüent, en la mesura que l'oferta apareix després que hi hagi demanda o, si més no, després que es detecti una necessitat. És possible que es pretengui incentivar una demanda: per exemple, en el cas dels parcs de bicicletes públiques, que pretenen fomentar el transport sostenible mitjançant l'ús de la bicicleta. En aquest cas l'oferta pretén generar una demanda i incidir en els hàbits de la gent. De tota manera, hi pot haver un problema de planificació o d'anàlisi prèvia a la implementació de la intervenció. En darrer lloc, hi ha el cas de la

utilització necessària d'un servei, la qual cosa constitueix, òbviament, la situació desitjable en una intervenció.

Aquest triangle de conceptes és útil per entendre com es configuren les problemàtiques socials en relació amb el grau de correspondència que té la intervenció amb aquesta problemàtica. És possible acostar-se a la provisió de serveis d'accessibilitat de la mateixa manera que amb l'exemple dels parcs de bicicletes públiques. Tot i que en les arts escèniques actualment no hi hagi una demanda elevada de serveis d'accessibilitat com ara subtítolacions, bucles magnètics, interpretacions en llengua de signes o audiodescripcions, la provisió d'aquests serveis és una eina per al foment del seu ús. És a dir, en aquest cas no hi ha demanda, o la demanda és molt lleu; hi ha una necessitat que no s'expressa i l'increment de l'oferta és una forma d'intervenir incentivant la demanda.

7.1.3. *Avaluació de la implementació*

En una intervenció s'entén per *implementació* el procés d'execució de les accions que s'havien planificat amb l'objectiu de modificar o d'alterar una realitat social determinada (Lázaro i Obregon, 2009; Calero et al., 2015). En aquest àmbit de l'avaluació cal recordar que s'examinen els *outputs* o productes, en oposició al concepte d'*outcome* o resultat. Els *outputs* són els productes que s'obtenen arran de la implementació i que causen un impacte en la realitat social objecte de la intervenció. És a dir, l'avaluació de la implementació té a veure amb l'observació només de l'execució de la intervenció, no de la incidència que té en la realitat. Tot seguit s'expliquen cinc fases de l'avaluació de la implementació.

La primera passa és atendre la definició de la teoria del canvi en la intervenció i la planificació del programa. Com es deia prèviament, la teoria del canvi pot ser manifesta o, d'altra banda, potser cal que l'avaluació l'expliciti. Sigui com sigui, la definició de la teoria del canvi és necessària perquè a partir d'ella apareixen els objectius i la planificació de les accions. Així doncs, la reconstrucció de la teoria del canvi té una funció instrumental, en la mesura que permet d'identificar els components clau del procés d'implementació, les relacions entre ells i el grau d'assoliment dels objectius. En el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, com s'havia dit anteriorment, la teoria del canvi és que la millora de les condicions de l'accessibilitat dels equipaments escènics servirà perquè totes les persones puguin participar en l'activitat cultural que s'hi duu a terme.

En segon lloc, cal identificar què fa realment la intervenció. No es tracta encara de jutjar l'adequació de l'ús dels recursos o l'efectivitat de les accions, sinó d'establir, a grans trets, si el programa actua com s'esperava en la planificació. L'objectiu és examinar si els supòsits inicials es compleixen i si les tasques previstes s'executen. També cal avaluar si el programa ja ha produït els primers *inputs* i si aquests són els esperats. Breument, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics duu a terme accions en línies com ara l'elaboració de guies, el suport en el finançament, la formació dels treballadors, el disseny d'activitats i programes específics i la millora de la comunicació. Les accions que es realitzen coincideixen amb allò que s'havia previst en la majoria dels casos, tot i que la manca del Codi d'Accessibilitat, com s'explicava en el capítol anterior, endarrereix l'execució de certes accions, com ara l'elaboració d'algunes guies.

En tercer lloc, hi ha la valoració de les desviacions entre el disseny i la implementació real. Aquesta fase de l'avaluació és la més subjectiva, ja que no hi ha criteris que permetin de dir fins a quin punt un canvi en la planificació és justificat i forma part del programa inicial o, en canvi, el desfigura. En tot cas, cal veure si la fidelitat a la planificació inicial hauria estat contraproductiu i si els canvis han servit per millorar o mantenir el programa. En el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, no hi ha desviacions significatives, tot i que una de les funcions atribuïdes a la Comissió de seguiment i avaluació és valorar la necessitat de rectificacions en les línies del Pla d'Acció. A més a més, el Pla d'Acció preveu complementar i modificar les línies si s'aprovés el Codi d'Accessibilitat.

La quarta passa té a veure amb la concreció de les preguntes de l'avaluació i l'objectiu de les mateixes. En tot cas, cal tenir en compte que les preguntes no cerquen dur a terme una feina descriptiva, sinó emetre un judici de valor del funcionament del programa i dels *outputs* assolits. L'anàlisi no ha de ser exhaustiva o detallada, sinó que ha de ser principalment qualitativa, centrada en uns aspectes determinats. Per això les preguntes han d'estar vinculades al propòsit de l'avaluació i al tipus. En aquest cas, l'avaluació que preveu dur a terme el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, explicada en l'apartat 6.4, és un exemple de preguntes de l'avaluació de la implementació. Es tracta de qüestions adreçades a conèixer el grau d'execució d'una intervenció, que cerquen respostes clares que informin sobre les accions dutes a terme.

En cinquè lloc ve l'anàlisi detallada i la recollida de la informació. La recollida de la informació i l'anàlisi es duen a terme mitjançant l'observació dels indicadors en relació amb els objectius establerts. Aquest examen permet de veure en detall què fa la intervenció i amb quin grau d'èxit s'executa la implementació. El procés d'avaluació, però, no es pot basar únicament en aquesta cinquena fase, com s'ha anat veient. Aquesta fase d'anàlisi és de caire quantitatiu i ofereix unes dades de forma sistemàtica sobre el procés d'implementació. Ara bé, l'avaluació ha de fer servir els indicadors per construir una valoració global principalment qualitativa. En el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, es pot prendre com a exemple la línia de formació. Un objectiu del Pla és formar els treballadors dels equipaments en matèria d'accessibilitat. Com s'explica en l'apartat 6.3, el Departament de Cultura ha organitzat sessions formatives per als gestors dels equipaments. Aquesta fase de l'avaluació examina si el disseny de les accions, és a dir, les sessions formatives, han estat adequades i suficients per a l'assoliment de l'objectiu, que en aquest cas és la formació dels treballadors. Com es veurà tot seguit, aquesta fase de l'avaluació de la implementació resulta molt propera a l'avaluació de l'impacte i cal tenir en compte que l'anàlisi s'ha de centrar en l'observació de l'execució de la intervenció i no en la incidència que aquesta té en la realitat.

7.1.4. Avaluació de l'impacte

L'avaluació de l'impacte és la part més complicada de dur a un examen minuciós, tot i que també és la que genera més interès, ja que observa l'efecte que té una intervenció en la realitat. La qüestió que es proposa és saber de quina manera la intervenció ha afectat la realitat social i, per tant, en determina en darrer terme l'èxit o el fracàs (Blasco, 2009c; Calero et al., 2015). La valoració resulta complicada perquè, fins i tot en el cas que hi hagi un impacte efectiu en la realitat social objectiu arran de la intervenció, hi ha molts factors que s'encreuen i condicionen la problemàtica, de forma que la relació entre la intervenció i el seu impacte no és fàcil de mesurar. En contraposició a *output* o producte d'una intervenció, es parla d'*outcome* o resultat quan ens referim a l'impacte en una realitat social determinada atribuïble a la intervenció.

Un concepte útil en aquest tipus d'avaluació és la hipòtesi contrafactual. El raonament contrafactual consisteix a pensar com seria una situació si un fet no s'hagués esdevingut. Aplicar una hipòtesi contrafactual a una intervenció pública

és útil quan l'avaluació de l'impacte és complicada i, així i tot, la intervenció resulta necessària. Pel que fa a les polítiques en matèria d'accessibilitat la hipòtesi contrafactual sol ser molt eficaç a l'hora de justificar una intervenció. El motiu és que l'impacte de la intervenció en termes d'inclusió que genera una millora d'accessibilitat pot ser difícil de mesurar, però el fet que la intervenció no hi sigui implica gairebé amb tota seguretat que hi haurà barreres en l'accés per a moltes persones que es trobarien excloses. Com es deia en el capítol anterior, no es pot saber si dur a terme les accions comunicatives d'un equipament seguint criteris d'accessibilitat tindrà un gran impacte. Per contra, sí que es pot afirmar que prescindir de l'accessibilitat en la comunicació tindria un impacte negatiu en la participació de tothom en l'equipament.

Sigui com sigui, la hipòtesi contrafactual podrà justificar l'impacte d'una intervenció, tot i que difícilment en podrà mesurar l'abast. Així i tot, hi ha eines per tal d'examinar l'impacte, encara que cap d'elles no és del tot fiable. Aquestes eines poden ser les comparacions amb la sèrie històrica o les comparacions amb grups de control. Si en els anys precedents hi havia una tendència i, una vegada s'executa la intervenció, la tendència es modifica, hi haurà un indicador de l'impacte de la intervenció. De la mateixa manera, si la intervenció es restringeix a una població diana, la resta de la població que no es vegi afectada per la intervenció pot servir com a grup de control. En tot cas, com es deia, aquestes comparacions no són fiables del tot perquè es fan en base a estimacions o projeccions. Pel que fa a la comparació amb la sèrie històrica, no és possible saber com seria una tendència sense la intervenció una vegada la intervenció s'ha duta a terme. D'altra banda, un grup de control, encara que no participi activament en la intervenció, tampoc no serà del tot fiable, ja que el fet de no participar-hi no vol dir que l'impacte no l'afecti.

Continuant amb l'exemple de la comunicació accessible en un equipament, es pot veure la dificultat de mesurar l'impacte de forma clara en aquest cas. La millora de les condicions de l'accessibilitat no es fan de forma fragmentada. Probablement amb la millora de les accions comunicatives hi hagi altres serveis, com ara subtitulació o bucle magnètic. Si les obres incorporen serveis de subtitulació o bucle magnètic el públic sord se sentirà més cridat a anar a un equipament. Així, resulta difícil destriar la causa de l'augment del públic sord i saber fins a quin punt les accions comunicatives han tingut un impacte.

L'avaluació de l'impacte ha de tenir en compte diversos factors que poden esbiaixar l'observació. S'entén com a biaix la influència de circumstàncies alienes a la intervenció que poden afectar l'observació del seu impacte. L'objectiu de l'avaluació de l'impacte, aleshores, és dur a terme una inferència causal que sigui vàlida i consistent justificant l'efecte d'una intervenció en una problemàtica social. La validesa de la inferència ha de fer front a diversos biaixos o riscos, com ara els factors contemporanis, el biaix de selecció o la regressió a la mitjana.

Els factors contemporanis fan referència a aquells esdeveniments que es produeixen alhora que la intervenció s'executa i tenen un impacte en la problemàtica social. Un factor contemporani intern seria l'exemple anterior de les accions comunicatives accessibles i la incorporació de subtítolació a les funcions. Totes dues accions empenyen en el sentit de fomentar l'accés del públic sord i és difícil conèixer l'impacte de cadascuna quan es duen a terme alhora. Pel que fa al biaix de selecció, com es deia en els paràgrafs anteriors, és summament complicat establir una comparació amb garanties en la tria d'un grup de control que sigui semblant al grup d'afectats per la intervenció. Les diferències en els dos grups poden degradar l'observació i malmetre'n les conclusions.

En darrer lloc, la regressió a la mitjana fa referència a la tendència que tenen les estadístiques a harmonitzar les dades extremes i, per tant, amagar les situacions, potser problemàtiques, que no s'ajusten a la normalitat. Si avaluéssim l'accessibilitat física d'un equipament mitjançant qüestionaris, es podria produir la situació que nou persones de cada deu estiguessin molt satisfetes amb les condicions arquitectòniques de l'edifici i la persona restant no hi pogués accedir. Malgrat la insatisfacció de la darrera persona, la mitjana oferiria un indicador molt positiu que amagaria una situació de discriminació.

7.2. L'avaluació del disseny en l'àmbit de l'accessibilitat cultural

En aquest apartat s'expliquen un seguit d'eines per a l'avaluació del disseny de les intervencions en matèria d'accessibilitat. Com s'ha explicat anteriorment, les avaluacions del disseny són aquelles avaluacions que observen l'adequació de la teoria del canvi que justifica una intervenció. És una avaluació duta a terme des d'uns criteris i principis teòrics, més que no pas l'avaluació de la implementació o de l'impacte. L'avaluació del disseny ha de desxifrar o fer explícita la teoria del canvi de la intervenció i, en base a aquesta, emetre un judici de valor. Aquesta avaluació

examina si la teoria del canvi és factible, raonable o apropiada d'acord amb els criteris establerts per l'avaluador (Blasco, 2009a).

La teoria del canvi és la cadena d'hipòtesis que sustenten la utilitat i la finalitat d'una intervenció. Una intervenció es duu a terme a partir de la hipòtesi que aquesta tindrà un efecte en la realitat social. La primera passa per glossar la teoria del canvi és definir els seus objectius i com aquests es relacionen amb els recursos i les accions. La segona passa és descriure el context que motiva la intervenció, la situació que genera la problemàtica.

Així doncs, si es pren com a exemple el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals es pot mostrar la seva teoria del canvi. Com s'ha dit a l'apartat anterior, la teoria del canvi del Pla d'Accessibilitat suposa que la intervenció en les condicions de l'accessibilitat dels equipaments escènics representarà una millora necessària per a la garantia de la participació de tothom en la vida cultural. El problema de les condicions d'accessibilitat als equipaments escènics es pot pal·liar incidint en àmbits com ara les instal·lacions, la formació, el finançament, la comunicació, la planificació dels equipaments o la provisió dels serveis. La intervenció es justifica en la mesura que històricament hi ha hagut una configuració dels entorns culturals inadequada per a la participació de totes les persones.

Ara bé, aquest procés servirà per identificar, descriure i comprendre com és la teoria del canvi, però no emet cap judici de valor. L'objectiu de l'avaluació és estimar la lògica, coherència i solidesa de la intervenció i, en el cas de les avaluacions de disseny, la valoració se centra en la formulació de la intervenció. Aquesta valoració no és empírica, ja que d'aquesta manera serviria per conèixer la implementació o fins i tot l'impacte de la intervenció. De la mateixa manera, l'avaluació de necessitats es pot dur a terme a partir d'uns eixos que poc tenen a veure amb la formulació teòrica de la intervenció, sinó amb una ponderació de paràmetres. Per això és rellevant explicar a partir de quins criteris es pot avaluar el disseny de les intervencions en matèria d'accessibilitat.

L'avaluació del disseny és un judici de la formulació de la teoria del canvi de la intervenció tenint en compte l'adequació d'aquesta amb les necessitats identificades en el problema social objectiu de la intervenció. En aquests tipus d'avaluació cal un coneixement detallat del problema social per tal de jutjar correctament si la intervenció s'adreça a les causes del problema en qüestió. La segona forma d'avaluació és en relació amb la lògica i la plausibilitat del disseny, la

Capítol 7

qual consisteix a dur a terme una valoració crítica de la formulació de les hipòtesis que articulen la teoria del canvi. Hi ha diversos paràmetres que serveixen per jutjar si la teoria del canvi s'ha elaborat correctament, com ara el realisme de les hipòtesis, la plausibilitat de la cadena dels raonaments, la definició de la població diana o l'adequació de les activitats i recursos (Blasco, 2009b).

En tot cas, cal tenir en compte que les avaluacions del disseny estan molt marcades per l'enfocament teòric o ideològic. Com es veia en el paràgraf anterior, tant l'avaluació del disseny en relació amb les necessitats com en relació amb la lògica i la plausibilitat no es poden dur a terme si l'avaluador no té una idea prèvia de com ha de ser la intervenció i quin és l'estat desitjat que es pretén assolir. Aquesta idea prèvia és el conjunt de pressupòsits, criteris i principis que fonamenten i defineixen la cadena de raonaments de la teoria del canvi. Pel que fa a les intervencions en matèria d'accessibilitat, cal identificar un seguit de criteris que serveixin per establir si la teoria del canvi s'ajusta de forma fonamentada a uns principis vàlids.

Tal com s'explicava en el marc teòric, la perspectiva de les intervencions en matèria d'accessibilitat en l'actualitat té dos principis: la garantia universal dels drets i l'adequació de les condicions de l'entorn i de la societat. Així doncs, l'avaluació haurà de comprovar en qualsevol cas que l'enfocament de la intervenció sigui coincident amb aquests principis bàsics. Aquests principis són criteris ideològics generals que haurien de fixar l'orientació de la teoria del canvi i, per tant, de la intervenció en general. La funció de l'avaluador, aleshores, és observar si la formulació del disseny de la intervenció s'ajusta als criteris dels models social i de la garantia dels drets.

Tal com s'ha apuntat al capítol 1 d'aquesta tesi, el model social i de la garantia dels drets és el doble acostament a la qüestió de la discapacitat que es proposa en oposició al model individual i mèdic tradicional. Es diu model social a una concepció de la discapacitat que l'entén com un fenomen complex, travessat per múltiples factors, no només per les condicions físiques de l'individu, que té una dimensió social i que s'ha de tractar des d'un punt de vista social. La discapacitat s'entén com el resultat de la inadequació de l'entorn en relacionar-se amb les característiques d'un individu amb deficiències físiques, psíquiques, sensorials o intel·lectuals (Nacions Unides, 2006). El model social situa el problema de la discapacitat en el conjunt de factors socials que envolten la persona, en oposició al model mèdic individual, que es fixa en la rehabilitació o la normalització de la persona que no es pot relacionar amb l'entorn. L'accessibilitat, llavors, té una relació

molt estreta amb la definició social de la discapacitat. L'accessibilitat és la condició o la qualitat que ha d'assumir l'entorn per tal que sigui adequat per a l'ús de tothom, és a dir, que s'assoleixi un disseny universal de l'entorn.

Partint d'aquest supòsit, l'avaluació del disseny en les polítiques d'accessibilitat haurà d'observar si la intervenció s'ha formulat amb l'objectiu d'incidir en les condicions de l'entorn per tal que assoleixi unes característiques de disseny universal. Això es pot analitzar en la teoria del canvi del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics. La definició de la intervenció, millorar les condicions de l'accessibilitat dels equipaments escènics i musicals en diferents àmbits, s'adiu amb els criteris que marquen incidir en el problema de l'accessibilitat seguint un model social que modifiqui l'entorn per tal que adopti unes condicions de disseny universal.

D'altra banda, el segon principi establert en el marc teòric en la definició de l'accessibilitat és la garantia universal dels drets. El model de reconeixement o de garantia dels drets apareix com un avenç respecte del model assistencialista. Es reconeix que les persones amb discapacitat i, de fet, qualsevol persona, han de veure protegits i respectats tots els seus drets i, en conseqüència, cal que s'intervingui de la manera que sigui necessària perquè això succeeixi de manera efectiva (Degener, 2016). Aquest model sorgeix en oposició a la visió mèdica assistencial, que concep la relació amb l'usuari amb necessitats de forma caritativa. Prenent el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, cal observar si la intervenció té l'objectiu de garantir la cobertura dels drets. En aquest cas, la intervenció en matèria d'accessibilitat a les arts escèniques s'adreça a assegurar que tota persona veu respectat el seu dret a participar en la vida cultural i, més concretament, en els espectacles teatrals i musicals.

En relació amb el principi de la garantia dels drets, per a les avaluacions del disseny la legislació ha de ser una referència a l'hora d'observar l'adequació d'una intervenció. S'entén que el desenvolupament i la concreció dels drets establerts en el marc internacional es duu a terme en les diverses lleis. D'aquesta manera, quan s'analitza l'accessibilitat a la cultura i, en concret, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, cal veure de quina manera aquest es relaciona amb la Llei d'Accessibilitat, concretament amb l'article 35, que defineix les condicions de l'accessibilitat a la cultura, i amb el Codi d'Accessibilitat, que encara no s'ha aprovat, explicats en el capítol 4.

El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, de fet, es basa en els quatre apartats de l'article 35 de la Llei d'Accessibilitat a l'hora de definir la seva acció. La incidència en les millores comunicatives de les activitats culturals i en la seva comunicació als col·lectius interessats, tal com s'estableix en l'article 35.1, és un eix central del Pla d'Accessibilitat. El Pla s'elabora amb la col·laboració dels agents culturals implicats, és a dir, els equipaments del SPEEM, tal com es fixa en l'article 35.2, tot i que l'obligació d'establir terminis en la consecució dels objectius i la garantia d'una oferta mínima no és clara. L'article 35.3 fa referència al compliment dels requisits mínims d'accessibilitat que s'han de fixar en el Codi d'Accessibilitat. Com que el Codi d'Accessibilitat no s'ha aprovat encara, el Pla no el pot complir, tot i que sovint en la previsió de l'acabament de les seves accions fa referència a allò que marqui el Codi. Finalment, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics té una línia que tracta específicament la comunicació i la difusió, la qual cosa es relaciona amb l'article 35.4.

La conseqüència de tot això, com es veu en Matamala et al. (2018), és que la perspectiva de l'avaluació ha de ser centrada en l'usuari. La idea té a veure amb el fet que la intervenció ha de deixar veure els seus efectes en els usuaris i és imprescindible que aquests siguin la peça central a l'hora de determinar si la intervenció ha estat adequada. La idea és que les polítiques d'accessibilitat s'adrecen a millorar l'entorn, els esdeveniments, els productes i els serveis, però en darrer terme la validació de l'enfocament de la millora l'ha de donar l'usuari final, que a través de la seva experiència es beneficia de l'accessibilitat i en comprova la utilitat.

7.3. L'avaluació de la implementació i de l'impacte en l'àmbit de l'accessibilitat cultural

En l'apartat 7.1 s'ha explicat a grans trets com es duu a terme l'avaluació de la implementació i l'avaluació de l'impacte. Pel que fa al mètode, a diferència de l'avaluació del disseny, que consisteix en un examen principalment teòric, l'avaluació de l'impacte, i sobretot de la implementació, recorren a tècniques de caire empíric per fer-ne la valoració. A més a més, l'avaluació dels problemes de l'accessibilitat i de la cultura té uns factors específics que cal tenir en compte en la valoració.

Pel que fa principalment a la implementació de la intervenció, Calero et al. (2015) i Lázaro i Obregon (2009) concreten dos criteris bàsics per determinar si s'actua adequadament: l'eficàcia i l'eficiència. S'entén per *eficàcia* la capacitat de dur a terme les accions planificades, aconseguir els productes prevists i assolir els objectius establerts. S'entén per *eficiència* la capacitat d'aconseguir el millor rendiment en la utilització dels recursos i la consecució dels objectius.

Pel que fa a les polítiques que tenen una població diana molt concreta, com és el cas de l'accessibilitat, en la perspectiva de l'eficàcia i de l'eficiència se sol fer servir el concepte de la *cobertura* de la població objectiu. L'anàlisi de la cobertura se centra a saber si la intervenció efectivament s'ha adreçat al grup de persones objectiu. També cal determinar quina part del grup objectiu s'ha vist afectat per la intervenció i si hi ha hagut un benefici real.

Un altre criteri relacionat amb l'eficàcia i l'eficiència és l'efectivitat. S'entén per *efectivitat* la capacitat de la intervenció per dur a terme un impacte real i quantificable. Les idees d'eficàcia i d'eficiència s'associen a l'avaluació de la implementació, mentre l'efectivitat es vincula a l'impacte de la intervenció. Es pot fer servir un exemple per explicar l'efectivitat (Blasco, 2009c).

Com es deia, és possible que les circumstàncies socials canviïn i, de retruc, la problemàtica també evolucioni de forma independent a les intencions d'una intervenció. En aquest sentit, en matèria d'accessibilitat cal tenir en compte que s'encreuen factors molt diversos que poden condicionar l'impacte d'una intervenció. En els darrers anys, per exemple, s'ha generalitzat l'ús d'aplicacions en telèfons mòbils i, en conseqüència, l'accés a la informació de moltes persones amb discapacitat ha millorat. En paral·lel, hi pot haver hagut intervencions per adequar les condicions d'accessibilitat de l'acció comunicativa d'un equipament cultural. Si s'avalués l'èxit d'aquestes intervencions de millora de l'accessibilitat de l'acció comunicativa es detectaria que l'accés a la informació de les persones amb discapacitat és més satisfactori. Ara bé, l'avaluació haurà de determinar correctament si aquesta millora apareix gràcies a la intervenció o gràcies als factors externs, com ara les aplicacions dels telèfons, i en quina mesura. Aquest procés de valoració seria necessari per determinar l'efectivitat de la intervenció.

A partir de la idea d'efectivitat es pot estimar quin és l'impacte d'una intervenció específicament en matèria d'accessibilitat. En aquest sentit, hi ha tres conceptes que ajuden a determinar aquest efecte, els quals són l'impacte net, l'impacte a llarg

Capítol 7

termini i l'impacte indirecte o inesperat. L'*impacte net* és relativament senzill d'estimar en l'àmbit de la discapacitat. Com es deia, l'estudi de l'impacte es pot analitzar oposant la intervenció a la seva hipòtesi contrafactual, és a dir, el que es creu que hauria passat si la intervenció no hagués existit. Si es pot respondre amb solidesa a aquesta qüestió es podrà determinar de forma adient l'impacte real de la intervenció, és a dir, s'obtidria l'impacte net. Un mètode per tal de conèixer l'impacte és fer servir un grup de control com a tesi del contrafactual. El grup de control per a la població amb discapacitat, típicament, seria la població en general. D'aquesta manera, seguint l'exemple del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, si es duu a terme una intervenció per a fomentar l'assistència al teatre mitjançant programes com ara l'Apropa Cultura, es pot avaluar mitjançant una comparació. Es pot observar quin ha estat l'augment o la reducció dels espectadors usuaris del programa Apropa Cultura durant el temps que s'aplica la intervenció. Aquesta dada es compara amb l'augment o la reducció d'espectadors generals que assisteixen als teatres. La diferència en la comparació servirà com a indicador de l'impacte de la intervenció.

Si els espectadors generals de l'equipament augmenten i, pel seu costat, els espectadors usuaris del programa Apropa Cultura augmenten en nombre, hi haurà un indicador de l'impacte que mostrarà que la intervenció ha estat efectiva, és a dir, l'objectiu de fomentar l'accés al teatre s'assoleix. No obstant això, no resulta tan senzill i clar aplicar aquest mètode. Cal tenir en compte que el nombre d'espectadors usuaris d'Apropa Cultura d'un equipament acostuma a ser reduït, tret dels casos dels equipaments E5, els més grans. En aquest sentit, dur a terme les comparacions amb nombres reduïts no serà del tot fiable, atès que les fluctuacions en la quantitat d'espectadors està condicionada per diversos factors, tot i que sempre donarà una informació orientativa útil.

Un altre indicador molt rellevant en l'avaluació de l'impacte és la capacitat de la intervenció de ser duradora i mantenir-se en el llarg termini. Si s'estableix una sèrie històrica amb els indicadors des del moment en què la intervenció conclou en endavant es podrà veure l'efecte del programa i si cal que es mantingui en el temps. Cal tenir present, a més a més, que les intervencions en matèria d'accessibilitat sovint donen com a producte o fan servir com a recurs materials o adaptacions de les condicions físiques. Aquests materials poden acusar el pas del temps i, en la mesura que es malmetin, la seva utilitat també es reduirà.

En aquest sentit, la línia de la millora de les condicions arquitectòniques del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics és un exemple d'un àmbit en el qual es pot aplicar aquest criteri d'avaluació. Tot i que les intervencions en la construcció d'un equipament requereixen una gran despesa, són intervencions pensades per al llarg termini. El condicionament de les característiques arquitectòniques és costós, però genera uns beneficis evidents i que es mantenen durant anys.

Finalment, una intervenció pot tenir un *impacte indirecte* o inesperat en altres àmbits. Sovint aquests efectes col·laterals són positius i, per tant, seran favorables per a l'avaluació de la intervenció. En tot cas, cal veure que la intervenció no sigui contraproduent, en la mesura que representi un benefici per a un grup alhora que en perjudica un altre. En tot cas, un efecte positiu de les intervencions en matèria d'accessibilitat difícil de quantificar i generalment indirecte és la funció pedagògica o imitativa que pot tenir en altres àmbits. Continuant amb el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, el foment de l'assistència normalitzada de qualsevol espectador. Amb una situació d'igualtat en l'assistència als teatres, podria ser que un espectador usuari de bucle magnètic acudeixi a representacions, de forma que persones que no han conviscut amb la discapacitat hi poden tenir contacte, es fan conèixer i es difonen formes de comunicació accessibles i s'escampa un exemple d'inclusió. Aquest efecte en les percepcions i en les actituds és tan important com difícil de quantificar. A més a més, aquest impacte desconegut o indirecte és propi específicament de les polítiques culturals, com es veurà en l'apartat següent.

7.4. Polítiques culturals, retorn social i accessibilitat

La concepció de la cultura al llarg del temps ha evolucionat i la seva gestió, en paral·lel, ha anat més enllà de les seves funcions originals. La idea que la funció de la política cultural és conservar i administrar el patrimoni s'ha superat i en els darrers anys ha adquirit una major transversalitat (Subirats i Fina, 2008, p. 40). La política cultural s'entén com un àmbit que abasta i determina molts aspectes socials i que afecta àrees com ara la participació, l'enfortiment institucional, el teixit ciutadà, la cohesió o la universalització dels drets i les llibertats. Aquest retorn social de les polítiques culturals és molt valuós en les intervencions dutes a terme des de criteris de desenvolupament inclusiu.

Capítol 7

Per tant, aquest retorn social és un impacte molt valuós genuïnament propi de les polítiques culturals que ha de ser tingut en compte en els processos d'avaluació. Les administracions públiques s'han esforçat per tal d'identificar els àmbits socials en què les polítiques culturals incideixen i d'establir indicadors que els permetin de mesurar l'abast d'aquest tipus de polítiques, de forma que puguin assolir majors nivells d'eficiència a l'hora d'invertir els recursos públics. Hi ha un seguit d'àmbits en què les polítiques culturals tenen una incidència en forma de retorn social.

Subirats i Fina (2008, pp. 21-38) estableixen nou eixos en el retorn social de les polítiques culturals: identitat i moral col·lectiva, cohesió social, participació ciutadana i acció col·lectiva, reconeixement i gestió de conflictes, revaloració dels grups discriminats, desenvolupament autònom i promoció de la creativitat, transformació de l'espai urbà, noves centralitats i reinterpretació del paisatge. Tots aquests àmbits són rellevants des del punt de vista de l'accessibilitat, sovint són difícils de quantificar i han d'estar presents quan s'observa una intervenció en una avaluació. Les polítiques d'accessibilitat cultural tenen relació especialment amb la identitat i moral col·lectives, la cohesió social, la revaloració dels grups discriminats i el desenvolupament de les potencialitats creatives de les persones.

L'eix de la moral i la identitat col·lectives fa referència al sentiment de vinculació a una comunitat i a un imaginari comú que es crea a través de la cultura. Les polítiques culturals contribueixen a la creació i a la potenciació de les identitats culturals i als sentiments de pertinença a una comunitat. L'accessibilitat de la cultura és un factor d'integració en les comunitats necessari que reforça el sentiment de pertinença i d'identificació amb la comunitat. Continuant amb l'exemple del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, possibilitar i promoure la participació dels cecs en les obres teatrals a través dels serveis de les audiodescripcions fa que aquests siguin part d'un circuit cultural compartit i es vinculin amb la seva comunitat.

En aquest sentit, la cohesió social és un altre eix que es veu reforçat a través de les polítiques d'accessibilitat cultural. El retorn de les polítiques culturals en forma de cohesió social s'entén com la difusió i l'acceptació de normes i valors compartits que generen alhora lligams per al desenvolupament de les comunitats. Una conseqüència visible d'aquest eix és el reforçament de les xarxes socials i la reducció de l'aïllament. A més a més, les persones que participen en activitats culturals tendeixen a tenir millor salut mental i física i un nivell formatiu més elevat. En el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, es pot vincular el seu impacte en la millora del disseny universal amb la garantia de l'accés de la gent

gran als teatres. La gent gran és un col·lectiu que pot utilitzar els serveis d'accessibilitat i s'observa que és un grup que tendeix a perdre la seva xarxa social, de forma que la participació en la cultura és una forma de garantir la cohesió del conjunt de la societat.

Un altre eix que Subirats i Fina (2008, p. 30) han anomenat, de forma poc afinada, revaloració de les classes no productives, i que en aquest treball s'ha anomenat revaloració dels grups discriminats, té una especial rellevància per a les polítiques d'accessibilitat cultural. Les polítiques culturals contribueixen al desenvolupament dels interessos, recursos i capital cultural dels individus, de forma que aquestes persones esdevenen més independents i fortes. S'entén que la relació de l'individu amb la vida cultural el dota de recursos i desenvolupa les seves potencialitats dins la societat. Aquest eix fa referència a l'impacte de les polítiques culturals en grups molt concrets, com ara la gent gran, les persones amb discapacitat, les minories ètniques, els nouvinguts o les persones en situacions de pobresa extrema. Aquests col·lectius, en la seva relació amb la cultura, troben problemes com la manca de comprensió, la percepció que l'activitat cultural no s'adreça al seu grup, els problemes del disseny de les activitats i dels espais, la manca de diversitat en les propostes artístiques i altres dificultats semblants. El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, clarament, es dissenya i s'executa amb l'objectiu d'incidir en aquests problemes. Així, per exemple, millorar l'accessibilitat als teatres dels espectadors sords és garantir-los el dret d'obtenir un capital cultural que històricament els ha estat restringit. El fet que un sord tingui el mateix bagatge cultural que qualsevol altra persona, a través d'un bucle magnètic o d'interpretació en llengua de signes, genera un impacte intangible valuós en termes d'igualtat.

Finalment, l'eix del desenvolupament autònom i promoció de la creativitat té a veure amb la capacitat de les persones per interpretar, entendre la realitat i fer-la entendre als altres. Fa referència al foment d'una actitud reflexiva, analítica i crítica. Explicat amb unes altres paraules, es pot dir que la participació en la cultura reforça la consciència dels individus pel que fa a les seves potencialitats i al seu lloc en la societat. Els individus obtenen eines per relacionar-se amb el seu entorn, comprendre els problemes que l'envolten i superar-los mitjançant el desenvolupament del seu coneixement i de la seva creativitat. És difícil exemplificar aquest eix amb casos concrets, però el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics assegura que tota persona pugui gaudir i beneficiar-se dels processos d'aprenentatge i comprensió vinculats a la participació en la vida cultural.

S'ha categoritzat d'altres maneres el retorn social de les polítiques culturals. A partir de l'Agenda 21 de la Cultura, la Guía de evaluación de políticas culturales de ámbito local fixa tres eixos d'avaluació de les polítiques culturals: el desenvolupament econòmic, el desenvolupament social i el desenvolupament territorial (Escudero, 2009). D'aquesta manera, les polítiques d'accessibilitat s'encabirien dins l'eix del desenvolupament social. L'acció social de la política cultural inclou aquelles actuacions que tenen un impacte en el desenvolupament personal, en la cohesió social, en l'empoderament de la comunitat, en la identitat i en el benestar.

Pel que fa a l'accessibilitat en les polítiques culturals, com s'explicava en el marc teòric, cal dir que s'entén d'una forma més àmplia que la definició relativa a les condicions de l'entorn adequades a les circumstàncies de qualsevol persona que apareix en la CDPD. En el context de les polítiques culturals, l'accés a la cultura adquireix el sentit que el patrimoni ha de ser disponible al conjunt de la població i té les característiques d'un dret. Com es deia en el marc teòric, la Declaració de la Diversitat cultural de la UNESCO, en el seu article 6, identifica en l'accessibilitat condicions com ara la territorialitat o l'economia, a més de l'accessibilitat en el seu sentit de disseny universal (cf. Vall, 2011).

Així doncs, l'accessibilitat en el seu sentit ampli, comprenent no només les condicions físiques i comunicatives de l'entorn, sinó també els criteris de disponibilitat territorial i econòmica, també són rellevants en l'avaluació. De fet, les circumstàncies econòmiques i territorials incideixen en les possibilitats d'accés a la cultura de qualsevol persona, però tenen un impacte més acusat en col·lectius com ara les persones amb discapacitat o la gent gran. La qüestió econòmica té un pes específic tenint en compte la possibilitat que algú no pugui gaudir d'un espectacle, o que no el gaudeixi en la mateixa mesura, tot i haver-ne pagat l'entrada com qualsevol altre espectador. Pel que fa a la territorialitat, la distribució geogràfica de l'activitat territorial és un factor clau amb un impacte molt més notable en el cas de les persones amb dificultats a l'hora de desplaçar-se. El factor de la territorialitat és a més especialment rellevant en un sistema cultural com és el de Catalunya, marcat per la dualitat conformada per la capitalitat de la gran zona urbana de Barcelona i pels territoris de comarques, que responen a realitats diferenciades.

7.5. L'avaluació en el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals

Al llarg d'aquest capítol s'han vist diversos aspectes rellevants en l'avaluació de les polítiques d'accessibilitat cultural seguint el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. El Pla en la seva previsió d'accions té dues fases d'avaluació. L'anàlisi de l'estat actual de l'accessibilitat dels Equipaments, ja conclou, va ser la primera acció d'avaluació. En segon lloc, hi ha el seguiment i avaluació de les línies del Pla d'Actuació 2017-2020.

L'anàlisi de l'estat de l'Accessibilitat dels Equipaments es va dur a terme l'any 2015 i té les característiques d'una avaluació de necessitats. Es tracta, però, d'una avaluació de necessitats molt delimitada a la provisió del servei, és a dir, l'àmbit de l'avaluació és només la provisió dels serveis d'accessibilitat oferts pels equipaments pertanyents al SPEEM. Aquesta fase es correspon amb el que es disposa en l'article 42.2 de la Llei d'accessibilitat, tal com s'explicava en l'apartat 4.4.2, que estableix que els plans d'accessibilitat han de preveure una fase inicial de diagnòstic de l'estat de l'accessibilitat.

Aquesta primera avaluació només va tractar l'estat dels equipaments i la primera pregunta que cal fer, llavors, és per quin motiu l'anàlisi s'ha restringit als equipaments escènics, tenint en compte que l'accessibilitat afecta altres agents, com ara els productors artístics i els usuaris. La imatge que s'obté per a una avaluació de necessitats serà per força parcial si només s'analitza l'oferta del servei i es desatén l'observació de la necessitat i de la demanda. Per contra, es pot argumentar que el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics cerca la millora dels serveis d'accessibilitat incidint en les circumstàncies internes de les administracions (formació dels treballadors, finançament, instal·lacions, ampliació de programes de foment de l'assistència als equipaments o augment de l'oferta de serveis) i, per això, resultava més útil adreçar els esforços a conèixer només l'estat dels equipaments. D'altra banda, tant la Llei d'Accessibilitat com el Codi d'Accessibilitat, pendent d'aprovació, fixen uns paràmetres suficients com perquè les administracions puguin dur a terme processos d'avaluació de l'acompliment dels requeriments legals i, en aquesta comprovació de l'acompliment de les lleis i dels reglaments, la intervenció dels usuaris o dels productors no és imprescindible. Malgrat tot, no sembla que aquest enfocament s'ajusti a la idea de l'avaluació centrada en l'experiència de l'usuari i obvia també la perspectiva dels productors,

Capítol 7

un actor que també té molta rellevància en la promoció de l'accessibilitat. En resum, es pot comprendre i justificar que l'avaluació es limités a analitzar els equipaments, ja que formen part de l'estructura del SPEEM, tot i que la imatge que s'obté no és tan completa com seria desitjable.

Pel que fa a l'elaboració del qüestionari de l'anàlisi i els resultats obtinguts, en l'apartat 6.3 s'expliquen en detall. És de destacar que el SPEEM és una estructura molt útil a l'hora de conèixer l'estat dels equipaments. L'anàlisi duta a terme és molt completa, atès que obté informació de 44 equipaments. En relació amb el mètode d'avaluació mitjançant qüestionaris als gestors dels equipaments, cal assenyalar, com es deia en el capítol anterior, que és un sistema que corre el risc de no ser prou afinat. És possible que el gestor d'un equipament consideri que un servei, un esdeveniment o un espai és accessible quan en realitat no ho és. És per això que la intervenció de l'usuari és tan rellevant en el procés d'avaluació de l'accessibilitat, ja que la seva experiència és la validació que les condicions de l'accessibilitat són les adequades. Podria passar que un equipament consideri que el seu accés és adequat perquè disposa d'una rampa, però que un usuari amb cadira de rodes no la pugui fer servir a causa del seu pendent massa pronunciat.

Pel que fa a la fase de seguiment i avaluació, el Pla d'Actuació 2017-2020 estableix un conjunt d'indicadors per valorar l'execució de la intervenció. Aquesta fase es correspon amb allò que s'estableix en l'article 43.4 de la Llei d'Accessibilitat, com s'explicava en l'apartat 4.4.2, que fixa que els plans d'accessibilitat han d'incorporar una fase final de revisió, amb la perspectiva d'elaborar-ne un de nou. La Comissió de Seguiment i Avaluació té, entre d'altres, les funcions de revisar anualment les accions del Pla d'Accessibilitat, establir els indicadors de l'avaluació i dur a terme les avaluacions. Pel caràcter dels indicadors fixats, els quals majoritàriament atenen aspectes de l'execució del Pla, es tracta d'una avaluació de la implementació. Per la naturalesa d'aquest tipus d'avaluacions finalment es podrà saber el grau i la qualitat de l'acompliment de les accions previstes, però difícilment es podrà detectar l'efecte i l'impacte sobre el problema de la manca d'accessibilitat, continuant amb la mateixa argumentació emprada amb l'anàlisi de l'estat de l'accessibilitat dels equipaments.

En tot cas, aquesta avaluació permetrà de conèixer la millora de l'estat de l'accessibilitat amb una doble mirada comparativa. En primer lloc, els resultats de l'avaluació mostraran la progressió en la provisió de serveis d'accessibilitat en els equipaments respecte de l'anàlisi del 2015. Tot i que els indicadors en l'anàlisi de

l'estat dels equipaments i en la fase de seguiment i avaluació siguin diferents, es podrà traçar una evolució en la sèrie històrica i comprovar si l'oferta de serveis i les condicions d'accessibilitat en els equipaments escènics han millorat. D'altra banda, la fase de seguiment i avaluació servirà per comprovar si l'estat de l'accessibilitat és l'adequat en relació amb el que s'estableix en la Llei d'Accessibilitat i, sobretot, amb el que s'establirà en el Codi d'Accessibilitat en aprovar-se. Això vol dir que aquest tipus d'avaluació és l'idoni si es pretén comprovar l'adequació d'un servei en relació amb els requeriments establerts per les lleis. En aquest sentit, els indicadors mostraran dades relacionades amb el nombre de butaques o espais adaptats per a cadires de rodes, la quantitat d'equipaments que ofereixen interpretacions en llengua de signes o si l'equipament disposa de treballadors formats en accessibilitat, entre d'altres. Ara bé, no hi haurà la perspectiva de l'usuari, de forma que l'efecte de la intervenció difícilment es podrà mesurar, a diferència del que hauria passat si s'haguessin incorporat tècniques d'avaluació de l'àmbit de l'impacte.

8. Conclusions

Al llarg de la tesi s'ha mostrat que les polítiques d'accessibilitat cultural són necessàries per garantir la participació de tothom en la vida cultural. S'ha mostrat com la legislació i els plans d'accessibilitat, en concret el cas del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, serveixen per fer efectiu el dret universal a la participació en la vida cultural a través de les condicions d'accessibilitat. Els apartats següents presenten, de forma succinta, les principals contribucions, les limitacions i les futures línies de recerca que aporta aquesta tesi. Els dos primers apartats d'aquest capítol, 8.1 i 8.2, sintetitzen les set conclusions que s'hi destaquen. L'apartat 8.3 tracta les limitacions principals de la tesi i l'apartat 8.4, les línies de recerca per al futur.

Com es deia, les conclusions s'ordenen de forma numèrica en els dos primers apartats del capítol. Aquesta ordenació numèrica respon al criteri de facilitar la lectura i aconseguir una estructura clara, en què el desenvolupament de les conclusions es correspon amb l'ordre dels objectius enunciats en la Introducció. Les quatre primeres conclusions, en relació amb l'accessibilitat, el dret a la participació cultural i la legislació, formen part de l'apartat 8.1. Les quatre conclusions que es desenvolupen són la proposta terminològica de les polítiques d'accessibilitat cultural, la vinculació entre l'accessibilitat i el dret a la participació en la vida cultural, la consolidació de la noció de l'accessibilitat en la legislació recent i punts forts i febles en la legislació catalana pel que fa a la intervenció en accessibilitat cultural.

Pel que fa a l'apartat 8.2, s'hi desenvolupen tres conclusions en relació amb la intervenció en accessibilitat cultural a Catalunya. La definició teòrica del camp de l'accessibilitat cultural i l'anàlisi crítica dels actors a Catalunya, els mèrits i els problemes del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals i les especificitats dels processos d'avaluació de les polítiques d'accessibilitat cultural, posant el focus en el context català.

En l'apartat 8.3 es presenten les limitacions de la tesi. Les limitacions es poden resumir en dos punts: la manca de certes legislacions i regulacions, l'aprovació de les quals estava prevista durant els anys de la tesi, i la no coincidència en el període de la recerca amb el temps d'implementació del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. En l'apartat 8.4 es presenten les línies de recerca futures, les quals tenen a veure amb l'anàlisi de nova legislació pendent, l'anàlisi

del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments escènics, en haver-se executat definitivament, o l'estudi comparatiu amb altres realitats semblants.

8.1. Conclusions en relació amb l'accessibilitat, el dret a la participació cultural i la legislació

Conclusió 1. Proposta terminològica de les polítiques d'accessibilitat cultural.

La primera aportació de la tesi és la proposta terminològica de les polítiques d'accessibilitat cultural com a denominació de les intervencions públiques adreçades a incidir en les condicions d'accés de l'entorn cultural. Aquesta proposta sorgeix arran de la necessitat de fixar una nomenclatura en el camp de la intervenció pública, l'accessibilitat i la cultura, un àmbit d'intervenció pública que tot just es comença a treballar i amb molt de recorregut. Cal recordar que aquest tipus d'intervencions a Catalunya sorgeixen a partir de la Llei d'Accessibilitat del 2014, que faculta el Departament de Cultura per elaborar i executar plans d'accessibilitat propis i, per tant, marca de forma clara l'inici d'aquest tipus d'intervencions. És per aquest motiu, pel caràcter tan nou d'aquest tipus d'intervencions, que ha estat necessari proposar *polítiques d'accessibilitat cultural* com a nomenclatura genèrica d'aquest tipus d'intervencions i justificar-ne la proposta.

Com a terme, *polítiques d'accessibilitat cultural* s'ha considerat l'opció més adequada. El motiu és que reflecteix la perspectiva prioritària que inspira la intervenció, és a dir, l'accessibilitat. L'objectiu de les intervencions en accessibilitat cultural és millorar les condicions d'accés en els productes, els continguts, els entorns, el patrimoni i els esdeveniments culturals. S'entén que la intervenció es concep a partir de la idea que la millora de l'accessibilitat és la prioritat de l'acció pública en la cultura i per això és el terme que apareix en primer lloc. A més a més, la Llei d'Accessibilitat estableix que els plans d'accessibilitat són les eines d'intervenció en els diferents àmbits de la societat per a la millora de les condicions d'accés. Això vol dir que la intervenció cultural en accessibilitat es fonamenta en la Llei d'Accessibilitat i en els plans d'accessibilitat proposats per la mateixa llei.

Cal entendre, a més a més, que aquest tipus d'accions no coincideixen amb el marc d'acció tradicional de les polítiques culturals, tot i que hi tenen relació. Dit d'una altra manera, les polítiques culturals eixamplen el seu àmbit d'intervenció en incorporar l'accessibilitat, un concepte que no els és absolutament aliè, però tampoc central, com s'explica tot seguit. De forma extensa, les polítiques culturals han tingut com a

funcions la conservació i la difusió del patrimoni artístic i cultural, així com el foment de la producció creativa. Les intervencions en matèria d'accessibilitat i cultura es poden vincular a la funció de difusió de les polítiques culturals, tot i que supera les expectatives d'una acció de difusió cultural tradicional. Per tot això, abans de fer servir *polítiques culturals d'accessibilitat*, o qualsevol altre terme, s'ha optat per la fórmula *polítiques d'accessibilitat cultural*.

Conclusió 2. La vinculació entre el dret a la participació en la vida cultural i l'accessibilitat.

Un objectiu molt important de la tesi ha estat establir un vincle en el marc teòric que lligués el dret a la participació en la vida cultural amb la noció de l'accessibilitat. Aquest lligam resulta molt rellevant perquè és el fonament de la justificació de les intervencions en matèria d'accessibilitat cultural. Cal destacar, en primer lloc, en la definició de l'accessibilitat que es fa servir actualment, que es basa en dos models, el model social de la discapacitat i el model de la garantia universal dels drets. Així doncs, l'accessibilitat es defineix com la qualitat o el principi del disseny dels productes, dels espais i dels esdeveniments de manera que el seu ús i la seva disponibilitat siguin garantits a tothom. Es diu que la definició es basa en el model social perquè cerca una incidència en l'entorn per tal que aquest s'adapti a les circumstàncies de qualsevol individu. Igualment, es diu que la definició es basa en el model de la garantia dels drets perquè té com a finalitat establir unes condicions d'igualtat en la relació amb l'entorn indispensables per a la dignitat de les persones.

L'accessibilitat és un concepte que pren molta importància en la seva relació amb el dret que té tota persona a la participació en la vida cultural. La participació en la vida cultural és un dret que es consagra en l'article 27.1 de la Declaració Universal de Drets Humans, en l'article 15 del Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals, i en els articles 21 i 30 de la CDPD. A més a més, el Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals va emetre dos comentaris, els números 5 i 21, que desenvolupen, d'una banda, la importància del dret a la participació en la vida cultural com un aspecte fonamental en la garantia dels drets culturals i, de l'altra, l'aplicació dels drets econòmics, socials i culturals de forma explícita i concreta en el cas de les persones amb discapacitat.

Capítol 8

D'aquesta manera, la participació en la vida cultural es defineix com el dret universal, és a dir, el reconeixement jurídic pertanyent a tota persona, que protegeix i garanteix la facultat de prendre part lliurement en els esdeveniments culturals i de tenir disponibles els entorns, els productes i el patrimoni culturals. El dret a la vida cultural compromet l'acció dels Estats de dues maneres. Per un costat, la participació en la vida cultural, en tant que dret, no pot ser limitat ni restringit de cap manera i els Estats han de vetllar perquè així sigui. Per l'altre, els Estats han de dur a terme les accions necessàries per tal que es garanteixi a tothom la participació en la vida cultural. Finalment, la participació no és un concepte que s'apliqui de forma passiva, en el sentit que l'individu es limiti a prendre part en la vida cultural que s'organitza de forma aliena a ell, sinó que la participació també implica la facultat de l'individu d'intervenir en la configuració de la vida cultural per tal que aquesta sigui adequada a les seves expectatives.

Així, l'accessibilitat té importància en la mesura que és la condició del disseny universal de la cultura que garanteix a tothom el dret a participar-hi. El dret de la participació en la vida cultural només pot tenir una aplicació universal a través de les condicions d'accessibilitat en els entorns, en els esdeveniments i en els productes culturals. L'accessibilitat és el principi, la qualitat o el mitjà que fa possible el dret universal a participar en la vida cultural. L'accessibilitat, com es deia, és un concepte que ha evolucionat i s'ha consolidat a través dels models social i de la garantia dels drets. El model social, principalment, i el model de la garantia dels drets, en menor mesura, apareixen com una reacció al model mèdic tradicional en el tractament de la discapacitat. Aquest esquema amb dues vessants, els models social i de la garantia dels drets, per un costat, i el model mèdic assistencialista, per l'altre, serveix com a marc conceptual d'anàlisi en les legislacions i en les intervencions en matèria d'accessibilitat cultural.

En darrer lloc, a partir del model social apareix la noció de l'experiència individual com a element indispensable de validació en l'aplicació del dret a la participació i, per extensió, com a element de validació de les condicions d'accessibilitat de l'entorn. En poques paraules, si un individu no veu respectat el dret de participació en la vida cultural hi haurà una situació de vulneració dels seus drets i, per tant, una discriminació. En aquest sentit, si el dret a la participació cultural es vulnera voldrà dir que les condicions d'accessibilitat no seran les adequades. Llavors, l'única manera de conèixer la qualitat de les condicions de l'accessibilitat i l'aplicació del dret a la participació en la cultura és a través de l'experiència individual.

Conclusió 3. La consolidació de l'accessibilitat en la legislació.

La tercera conclusió de la tesi és l'afirmació que l'accessibilitat s'ha consolidat en els diferents àmbits legislatius. Aquesta consolidació en la legislació s'ha produït en dos sentits. En primer lloc, l'accessibilitat ha evolucionat com a concepte, assumint una major transversalitat i, alhora, una major concreció en la seva definició en les legislacions, en la mesura que ha adoptat progressivament les perspectives del model social i del model de la garantia dels drets. En segon lloc, hi ha hagut en els darrers anys, en concret en la dècada del 2010, una onada de lleis en matèria d'accessibilitat de nova generació que han suposat un progrés important, inspirades principalment per la CDPD. No obstant això, aquest progrés legislatiu encara podria haver estat major, sobretot en el context de la Unió Europea i de Catalunya.

En aquest progrés en dues vessants cal destacar en primer lloc la gran importància de la CDPD. Transcorreguts tretze anys de l'aprovació de la Convenció, es pot afirmar que ha tingut un gran impacte en el panorama legislatiu. En primer lloc, la gran vàlua de la CDPD té a veure amb la capacitat d'actualitzar conceptualment, d'acord amb els models social i de la garantia dels drets, les disposicions jurídiques internacionals relatives a l'accessibilitat. A més a més, va vincular els països signataris de la Convenció per tal que actuïn d'acord amb el que s'hi estableix, de forma que s'ha produït una harmonització en la forma de legislar i d'intervenir.

A partir de la CDPD, llavors, es pot parlar del doble progrés de l'accessibilitat en la legislació. En primer lloc, l'objectiu de les legislacions ha evolucionat. Durant els anys vuitanta i noranta, o bé no hi havia legislacions relacionades amb l'accessibilitat (com és el cas europeu), o bé tenien una visió assistencialista (el cas de la LISMI), o bé l'accessibilitat se centrava principalment en la vessant física o arquitectònica (el cas de la Llei de Promoció de l'Accessibilitat). Arran d'això, la definició jurídica de l'accessibilitat ha evolucionat i s'ha fet més precisa i transversal. En el cas català, amb el pas de la Llei de Promoció de l'Accessibilitat (1991) a l'actual Llei d'Accessibilitat (2014), es veu com es reforça el caire prescriptiu en la definició, assumint que és una condició de l'entorn, i abandonant la noció anterior de característica. Tant en la proposta europea de l'EAA, com sobretot en la LGD espanyola i en la Llei d'Accessibilitat catalana, apareixen un seguit de conceptes com ara els ajustos raonables, el diàleg civil, les barreres com a característica de l'entorn o la discriminació per raó de discapacitat, que es vinculen a una perspectiva social i de garantia dels drets.

Capítol 8

A més a més, la legislació atorga a l'accessibilitat un caràcter transversal, és a dir, incideix en l'obligació que ha de ser una condició global del disseny de tots els àmbits de la societat. Així s'articula la proposta de l'EAA, que estableix deu àmbits del mercat comú en què la Unió Europea té competències amb la voluntat de fixar criteris d'accessibilitat de forma global. La LGD espanyola (2013) també es va aprovar amb el primer objectiu de refundre en un sol text la legislació prèvia i, a continuació, tractar de forma global els requeriments de l'accessibilitat en la societat. La Llei d'Accessibilitat catalana també desenvolupa el conjunt dels seus articles amb la voluntat d'establir uns requeriments mínims d'accessibilitat en tots aquells àmbits en els quals la Generalitat té competències, entre els quals hi ha la cultura —l'objecte d'estudi en aquesta recerca—, el comerç, l'habitatge, el transport, les comunicacions, les obres públiques, l'ordenació del territori i les infraestructures.

En segon lloc, l'accessibilitat ha evolucionat en la legislació pel nombre de lleis que s'han aprovat, sobretot en la dècada del 2010. La raó ha estat l'adhesió a la CDPD, que ha implicat la incorporació del que s'hi estableix en el sistema legislatiu dels Estats a través de l'aprovació de noves lleis. En el context europeu es va elaborar l'Estratègia Europea sobre Discapacitat 2010-2020, que ha donat com a resultat dues directives en matèria d'accessibilitat, comptant l'EAA, tot i que encara no s'ha aprovat. Fins ara la Unió Europea no havia aprovat cap llei relativa a l'accessibilitat, la qual cosa mostra la magnitud del progrés. La LGD també suposa un avenç, tot i que la LIONDAU (2003), la llei precedent, es va aprovar només deu anys abans. La LGD refon i actualitza les diverses lleis prèvies, de forma que es guanya en claredat. En el marc català, la Llei d'Accessibilitat substitueix la Llei de Promoció de l'Accessibilitat (1991), la qual feia més de vint anys que s'havia aprovat i calia que fos actualitzada.

A més a més, la transversalitat de l'accessibilitat no solament es mostra en la intenció de les lleis específiques de ser omniabarcants, sinó en la incorporació progressiva de la noció de l'accessibilitat en lleis d'altres àmbits. En el nivell europeu, un exemple de la incorporació de l'accessibilitat és la Directiva dels Serveis dels Mitjans de Comunicació Audiovisuals (2010), que obliga els canals de televisió a emetre un mínim d'hores oferint serveis d'accessibilitat. De la mateixa manera, la Llei General de la Comunicació Audiovisual (2010) fixa l'obligació que les televisions estatals públiques i privades emetin un mínim d'hores oferint serveis d'accessibilitat.

Aquesta evolució en la realitat legislativa és molt important en tant que permet d'obrir l'horitzó de possibilitats amb què les administracions actuen. Les intervencions públiques es duen a terme a partir que la legislació estableix un marc d'actuació que permet que l'administració realitzi accions en un àmbit concret. Pel que fa a l'objecte d'aquesta tesi, la Llei d'Accessibilitat faculta el Departament de Cultura de la Generalitat per intervenir en les condicions d'accessibilitat de la cultura, de forma que s'obre la porta a les intervencions en accessibilitat cultural — per primera vegada, de forma estructurada i conduïda per la mateixa Conselleria de Cultura, la qual cosa és rellevant—. L'accessibilitat no es relega a l'administració encarregada dels afers familiars o de salut, que històricament concentraven les qüestions de la discapacitat, sinó que ara es tracten de forma transversal i depenent de l'àmbit afectat, en aquest cas, el cultural.

No obstant això, les legislacions encara han d'afrontar problemes que afecten l'assoliment adequat d'unes condicions d'accessibilitat en l'entorn. En el capítol 3 s'apunta que el repte més important al qual la legislació haurà de fer front és la qualitat. Es pot dir que actualment és un consens acceptat per tothom que l'accessibilitat és una condició de l'entorn indispensable per garantir que tothom participi en la societat. La discussió actualment consisteix a determinar com s'aconsegueix que hi hagi unes condicions d'accessibilitat adequades, és a dir, el debat té a veure amb la qualitat de l'accessibilitat.

És al voltant de la noció de la qualitat que es detecten alguns dels problemes més importants relacionats amb l'accessibilitat en la legislació. En aquest treball se'n destaquen dos: la inconcreció dels ajusts raonables i el risc de la insuficiència de la llei. En primer lloc, les legislacions han incorporat els ajusts raonables com una noció que permet d'adaptar o convertir l'entorn per tal que sigui disponible a tothom. Ara bé, els ajusts raonables, per tal que siguin raonables, admeten limitacions en l'abast de l'ajust, condicionats per criteris com ara que l'adaptació no desnaturalitzi l'entorn o que no suposi una despesa excessiva. El problema, llavors, és que resulta molt difícil determinar quan l'entorn s'ha desnaturalitzat arran de l'adaptació o quan es considera que és excessiva la despesa destinada a un ajust. Normalment, els que argumentaran que un ajust és desproporcionat o massa costós seran les administracions o els agents del sector privat i rarament ho faran els usuaris, que poden ser els perjudicats en aquest conflicte d'interessos. En conclusió, els ajusts raonables poden ser una limitació en les condicions de l'accessibilitat de l'entorn en tant que permeten a les administracions o els agents del sector privat de refusar les

Capítol 8

seves obligacions, si més no parcialment, pel que fa a la garantia de l'accés per a tothom.

El segon problema de la legislació de l'accessibilitat, també vinculat a la idea de la qualitat, és el risc de la insuficiència de la norma. Com es deia, actualment en les legislacions s'ha assumit que l'accessibilitat és una noció indispensable que ha de formar part del disseny de l'entorn. La qüestió de com s'implementen de forma efectiva les condicions d'accessibilitat és clau avui dia. En aquest sentit, l'obligació d'actuar en matèria d'accessibilitat pot ser perjudicial o no tan efectiva com caldria si no existeixen criteris, pautes o estàndards que acompanyin la llei i que desenvolupin com assolir les condicions d'accessibilitat.

En el capítol 3 s'explicava l'exemple de la subtitulació per a sords en els continguts audiovisuals o en els teatres. Les lleis poden obligar els productors i els gestors que incorporin les subtitulacions als seus continguts i als seus espectacles, però si la qualitat de la subtitulació no és l'adequada, els usuaris no gaudiran del contingut o, fins i tot, no el comprendran. Si el servei d'accessibilitat no reuneix unes condicions de qualitat mínimes, per molt que les regulacions es compleixin, la participació serà finalment limitada. A més a més, s'hi afegirà l'agreujant que el proveïdor del contingut argumentarà que compleix la llei, en tant que aporta el servei d'accessibilitat requerit, encara que aquest no sigui l'adequat per a l'usuari.

La situació, aleshores, serà un atzucac. És possible que els usuaris no disposin dels serveis adequats i, pel seu cantó, és possible que els proveïdors dels continguts, que ja haurien actuat complint la llei, es neguin a oferir els serveis d'accessibilitat adequats. És per aquest motiu que cal definir com s'han d'implementar les mesures d'accessibilitat. En primer lloc, les condicions d'accessibilitat seran adequades només si són vàlides per a l'usuari i cal paucar com s'implementen aquestes mesures a través d'estàndards o de regulacions. En segon lloc, no són només els usuaris els que es beneficien de la claredat en la implementació de l'accessibilitat, sinó també les administracions o els agents del sector privat que actuen en aquest àmbit, ja que tindran la seguretat d'intervenir de forma efectiva i sense malbaratar recursos.

Conclusió 4. La Llei d'Accessibilitat, un avenç en l'àmbit cultural amb limitacions en la reglamentació.

La Llei d'Accessibilitat ha suposat un avenç molt important en la legislació a Catalunya. En relació amb la Llei de Promoció de l'Accessibilitat precedent hi ha alguns aspectes que cal destacar. Com s'ha explicat en la Conclusió 3, en les noves lleis la definició jurídica de l'accessibilitat tendeix a ser més concreta i prescriptiva, alhora que la seva aplicació esdevé transversal. La Llei d'Accessibilitat incorpora la perspectiva de l'accessibilitat en la comunicació, a diferència de la Llei de Promoció de l'Accessibilitat, centrada principalment en l'accessibilitat física, la qual cosa té com a conseqüència l'aplicació de la nova llei en l'àmbit cultural, entre altres àrees.

Com es deia abans, l'article 35 de la Llei d'accessibilitat permet que el Departament de Cultura actuï en matèria d'accessibilitat. Aquest progrés és rellevant perquè no és solament el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies el que reuneix les intervencions en matèria d'accessibilitat. L'accessibilitat es passa concebre com una part integral de les polítiques culturals, que han de vetllar per la participació de tothom en la vida cultural. La Llei d'Accessibilitat marca un canvi en la definició de les administracions responsables de les intervencions en matèria d'accessibilitat i aquestes intervencions prenen un caràcter transversal.

Un segon aspecte destacable és el paper del Codi d'Accessibilitat en l'aplicació de la Llei. La Llei d'Accessibilitat preveu la materialització del que disposen els seus articles a través de dues eines: el Codi d'Accessibilitat i els plans d'accessibilitat. El Codi d'Accessibilitat és el reglament que serveix com a desplegament normatiu per tal d'establir els requeriments tècnics derivats de la Llei. Els plans d'accessibilitat són les eines de gestió i de planificació estratègica definides per la Llei d'Accessibilitat que pauten la forma d'actuar de les administracions públiques en la intervenció en matèria d'accessibilitat. Explicat d'una altra manera, el Codi d'Accessibilitat estableix els criteris tècnics concrets que defineixen les condicions adequades d'accessibilitat de l'entorn, d'acord amb allò que fixa la Llei. Les administracions han de complir i fer complir els paràmetres del Codi d'Accessibilitat mitjançant els plans d'accessibilitat, les eines de planificació de les accions públiques adreçades a la millora de l'accessibilitat.

Actualment, el problema més greu és que el Codi d'Accessibilitat no s'ha aprovat, tot i que la Llei d'Accessibilitat, en la seva disposició final tercera, establia que el Codi havia d'arribar dos anys després de l'aprovació de la Llei, és a dir, l'any 2016.

Capítol 8

Ara per ara ni tan sols no hi ha una previsió de la data d'aprovació del Codi d'Accessibilitat. En aquesta recerca no s'han analitzat les causes del retard en l'aprovació del Codi d'Accessibilitat, les quals pertanyen a l'àmbit més estrictament polític, tot i que sí que se n'han analitzat les conseqüències, que s'expliquen a continuació.

Com es deia, l'elaboració i l'execució dels plans d'accessibilitat es vinculen estretament al reglament del Codi d'Accessibilitat, en tant que l'objectiu dels plans d'accessibilitat és el compliment i la materialització dels requeriments establerts en el reglament. Els perjudicis, doncs, causats per la manca de Codi d'Accessibilitat són la dilació en l'elaboració dels plans d'accessibilitat, els quals, si en el millor dels casos s'arriben a dur a terme, es dissenyen a les palpentes, sense conèixer els paràmetres concrets del reglament que en darrer terme hauran de fer complir. Actualment, no es poden elaborar amb totes les garanties d'èxit i, per tant, la qualitat de la intervenció és més dubtosa.

Recuperant un argument desenvolupat prèviament, el problema de la manca de Codi d'Accessibilitat té molta relació amb el problema de la qualitat en l'accessibilitat. El Codi fixa els paràmetres tècnics de les condicions de l'accessibilitat de l'entorn, és a dir, defineix la qualitat de l'accessibilitat. Hi ha, llavors, un problema a l'hora de determinar com s'implementa allò que s'estableix en la Llei d'Accessibilitat, atesa la inexistència d'un reglament que defineixi de forma concreta l'abast dels requeriments establerts en la Llei. En tot cas, cal assenyalar que el Codi d'Accessibilitat previ, aprovat l'any 1995, que deriva de la Llei de Promoció de l'Accessibilitat, és encara vigent. El Codi del 1995, però, està desactualitzat, com es veu en el fet que no es refereix a aspectes de l'àmbit cultural, per exemple, i no resulta aplicable per a moltes disposicions de la Llei d'Accessibilitat.

Finalment, l'article 35 és el que tracta l'accessibilitat de les activitats culturals, esportives i de lleure en la Llei d'Accessibilitat. Cal destacar el progrés que suposa el fet que per primera vegada la participació en la vida cultural es reculli en la legislació de l'accessibilitat. En tot cas, la formulació de l'article té algunes limitacions i inconvenients, explicats en el capítol 4. D'aquests problemes cal destacar-ne un principalment: el blindatge de la participació dels actors del món cultural per damunt els actors de l'àmbit de l'accessibilitat en l'elaboració dels plans.

La formulació de l'article 35.2 fa referència a l'assoliment d'acords i a la participació dels agents implicats en l'elaboració dels plans d'accessibilitat en el sector cultural.

El redactat, poc precís, pot dur a interpretar que la participació dels agents implicats en l'elaboració dels plans es refereix prioritàriament o només als agents de l'àmbit cultural, ometent la participació dels agents del camp de l'accessibilitat. Encara que la formulació de l'article 35.2 sigui confusa, la disposició addicional vuitena de la Llei d'Accessibilitat explicita inequívocament que s'han d'assolir els acords en els plans d'accessibilitat de l'àmbit cultural amb els proveïdors del sector cultural. Prèviament s'han exposat tres arguments que resulten molt importants en aquest punt. Primer, la qualitat de les condicions de l'accessibilitat i de la participació es vinculen principalment a l'experiència de l'usuari, que és el criteri principal per a la seva validació. Segon, la definició de la participació no té només una significació passiva, en què l'individu es beneficiï d'unes circumstàncies potser adequades de l'entorn que s'hagin configurat sense que la seva opinió hi concorri. La participació també té el sentit que l'usuari ha de tenir la capacitat d'incidir en la presa de decisions en allò que l'afecta. Tercer, en la disputa causada per la concreció dels ajustos raonables, enfortir la veu dels gestors o dels proveïdors culturals pot anar en detriment de la qualitat de l'accessibilitat. Per aquests motius es considera que la formulació de l'article 35.2 hauria de protegir de forma més nítida la participació dels agents de l'àmbit de l'accessibilitat.

8.2. Conclusions en relació amb les intervencions en accessibilitat cultural a Catalunya

Conclusió 5. Els agents de les polítiques d'accessibilitat cultural, un camp incipient i amb mancances

Una aportació d'aquesta tesi ha estat definir conceptualment quins són els agents que conformen el camp de les polítiques d'accessibilitat cultural. S'havia treballat molt en la definició del camp de la política cultural i també, tot i que en menor mesura, en el camp de l'accessibilitat. Ara bé, unir aquests dos àmbits i definir teòricament el camp de l'accessibilitat cultural i els agents que la conformen era una tasca necessària que s'ha dut a terme en l'apartat 5.1.

Els agents que s'han identificat en les polítiques d'accessibilitat cultural han estat els usuaris, els gestors culturals, els productors culturals i artistes, els experts, les administracions públiques i els representants polítics. Cada agent ocupa una posició en el camp d'acord amb la seva funció, el seu poder, la seva legitimitat i la

Capítol 8

seva urgència. En base a la definició teòrica dels agents del camp, i seguint els principis i les idees que s'han fixat en el marc teòric i en els capítols referents a la legislació, s'ha dut a terme una anàlisi crítica dels agents que conformen el camp de les polítiques d'accessibilitat cultural a Catalunya.

Les valoracions més rellevants són les següents: es tracta d'un camp incipient, que comença a formar-se a partir que el Departament de Cultura enceti les intervencions en accessibilitat i, per tant, és un camp clarament dividit en dos compartiments, el cultural i el de l'accessibilitat. Prova d'això és que no existeixen òrgans, fòrums o espais, institucionals o pertanyents a la societat civil, que hagin ajuntat aquests dos àmbits amb anterioritat, llevat de poques excepcions d'importància menor. Aquestes excepcions han estat iniciatives sorgides per part dels equipaments o per part dels usuaris, que de forma voluntària han treballat per oferir serveis d'accessibilitat. En aquest sentit, els teatres progressivament i per iniciativa pròpia han incorporat l'oferta de certs serveis d'accessibilitat, com és el cas del Liceu, que a partir del 2004 ofereix audiodescripcions en directe (Orero i Matamala, 2007). Una altra iniciativa meritòria és el Festival Simbiòtic¹¹, un festival organitzat per una entitat sense afany de lucre que promou la incorporació de mesures d'accessibilitat a les arts escèniques, explora noves possibilitats en les mesures d'accessibilitat i promou el debat entre els agents. Aquests dos exemples mostren que hi ha una consciència social pel que fa a la importància de l'accessibilitat i que sorgeixen iniciatives per fomentar-la, tot i que resulten insuficients per garantir una participació plena en la vida cultural.

En conseqüència, han estat els mateixos usuaris, a través de les seves organitzacions, els qui han articulat fins ara les vies d'accés a la vida cultural. Aquesta situació ha tingut dues implicacions: primer, les organitzacions d'usuaris han assumit una funció que, en termes estrictes, no és necessàriament seva, és a dir, l'oferiment de serveis d'accessibilitat a la cultura i la gestió d'una agenda cultural pròpia. La funció de les organitzacions d'usuaris, principalment, és la de representació. És possible que les organitzacions, ocasionalment, duguin a terme la prestació d'un servei, però resulta desproporcionada la situació que la responsabilitat de l'accés a la vida cultural recaigui gairebé enterament en les organitzacions d'usuaris. Segon, la conseqüència que les organitzacions d'usuaris siguin els agents responsables de l'accessibilitat a la cultura genera o propicia,

---

¹¹ Per a més informació, vegeu: <<http://festivalsimbiotic.es/>> (darrer accés: 08/05/2019).

potser de forma involuntària i inconscient, l'articulació de circuits culturals alternatius i impermeables, utilitzats de forma molt majoritària, per no dir exclusiva, pels usuaris dels serveis d'accessibilitat. Per aquest motiu, perquè els agents del sector cultural es facin càrrec de garantir el dret de tothom a participar en la vida cultural, és tan important que la Llei d'Accessibilitat atorgui al Departament de Cultura la funció de vetllar perquè es garanteixin les condicions d'accessibilitat adequades en l'àmbit cultural.

Es poden destacar dos exemples relacionats amb el problema que s'ha explicat. En primer lloc, el CONCA és el consell d'assessorament i de fiscalització de la política cultural a Catalunya, conformat per representants del món cultural i artístic. Per dur a terme la seva tasca de fiscalització, el CONCA elabora anualment l'informe sobre l'estat de la cultura. En l'informe de l'any 2017, relatiu a l'elaboració de les polítiques culturals, no es feia referència a la qüestió de l'accessibilitat. Cal, per tant, que l'accessibilitat s'assimili com un àmbit indispensable en el món cultural per tal de garantir el dret a la participació.

En segon lloc, el Consell de Promoció de l'Accessibilitat, l'òrgan d'assessorament de la Generalitat en matèria d'accessibilitat, conformat, entre d'altres, per representants de les organitzacions de la discapacitat, té una activitat molt reduïda, si es compara amb altres òrgans semblants, com ara el mateix CONCA. A més a més, el CONCA és un consell designat pel Parlament, que treballa amb plena autonomia respecte del Govern, a diferència del Consell de Promoció de l'Accessibilitat, que està tutelat pel conseller d'Afers Socials. El Consell de Promoció de l'Accessibilitat no duu a terme una tasca política de fiscalització i de representació dels interessos del sector de l'accessibilitat. La Llei d'Accessibilitat suposa un marc òptim per tal que el Consell realitzi una tasca d'avaluació de l'estat de l'accessibilitat a Catalunya i de control de l'acció del Govern, la qual seria molt desitjable que es dugués a terme.

Conclusió 6. El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, anàlisi de cas d'una intervenció en accessibilitat cultural.

Un objectiu de la tesi ha estat descriure exhaustivament i analitzar críticament l'elaboració i l'execució d'un pla d'accessibilitat cultural. En aquest sentit, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, elaborat per la Direcció

Capítol 8

General de Promoció Cultural del Departament de Cultura, ha estat l'exemple idoni, en tant que és el primer pla d'accessibilitat en l'àmbit cultural —ara per ara, l'únic— definit a partir de la Llei d'Accessibilitat. La descripció i l'anàlisi del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics ha permès d'observar com es despleguen els principis de garantia del dret a la participació cultural explicat en el marc teòric i desenvolupat en la Llei d'Accessibilitat.

El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics té una durada de cinc anys, del 2015 al 2020. Té l'objectiu de millorar les condicions d'accessibilitat dels equipaments escènics en set eixos: les condicions arquitectòniques, el finançament de l'accessibilitat, la formació dels treballadors, la comunicació, el foment de l'accessibilitat a través dels plans específics dels equipaments, el foment dels programes adreçats a la inclusió i la promoció d'activitats i continguts específics. A més a més, el Pla d'Accessibilitat ha dut a terme en una primera fase una anàlisi sobre l'estat de l'accessibilitat en els equipaments i preveu una darrera fase d'avaluació.

Ara per ara, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals és l'únic pla d'accessibilitat que ha impulsat el Departament de Cultura. En aquest sentit, cal tenir en compte dos factors interns que poden impedir o retardar l'elaboració de nous plans d'accessibilitat cultural. Primer, els recursos i els mitjans del Departament de cultura són limitats. Segon, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals pot tenir un caràcter de prova pilot. En funció de l'experiència d'aquest Pla el Departament de Cultura n'elaborarà de nous i, sobretot, determinarà la forma com els elabora.

En tot cas, el motiu que impedeix o ajorna l'elaboració de nous plans d'accessibilitat és la manca de Codi d'Accessibilitat, tot i que el Govern és també responsable en les dilacions. Tal com s'explica en el capítol 4, la disposició addicional vuitena estableix que els acords entre les administracions i els agents del sector cultural per tal d'elaborar els plans d'accessibilitat s'han d'assolir en el termini de dos anys a partir de l'aprovació de la Llei d'Accessibilitat, és a dir, fins l'any 2016. En cas que no s'assoleixin aquests acords, el Govern ha d'establir els requeriments d'accessibilitat a la cultura a través del Codi d'Accessibilitat. No hi ha constància que el Govern hagi arribat a cap acord amb el sector cultural en matèria d'accessibilitat i el Codi d'Accessibilitat, com s'ha assenyalat, està pendent d'aprovació.

Així, els dos supòsits necessaris previs a l'elaboració dels plans d'accessibilitat, és a dir, els acords entre el Govern i el sector cultural, per una banda, i l'aprovació del Codi d'Accessibilitat, per l'altra, no es compleixen, amb tots els perjudicis que això comporta. Recollint el fil de les conclusions prèvies, hi ha un problema global en la definició de la qualitat de l'accessibilitat, que en el cas català es tradueix en les dificultats a l'hora de regular els paràmetres concrets de les condicions d'accés a la cultura, la qual cosa suposa entrebancar i dilatar l'elaboració dels plans d'accessibilitat a la cultura. La manca de paràmetres o estàndards normatius obstaculitza la implementació de les condicions de disseny universal que la legislació estableix com a obligatòries.

És per això que la primera valoració que cal fer del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals és positiva. Tenint en compte que l'elaboració dels plans d'accessibilitat cultural es preveu que sigui posterior al Codi d'Accessibilitat, que no s'ha aprovat encara, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics s'ha elaborat i s'ha executat sense que el Departament de Cultura estigui obligat a fer-ho. L'elaboració d'un pla d'accessibilitat abans de tenir l'obligació reflecteix una diligència positiva i una iniciativa d'incidir en les condicions d'accés que mereix ser elogiada. La legislació obliga a intervenir en certs àmbits, però la manca de legislació no implica que aquests àmbits es puguin desatendre.

En tot cas, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics s'elabora preveient l'aprovació del Codi d'Accessibilitat i condicionat per la seva arribada. En aquest sentit, certes línies del Pla vinculen la concreció de les seves accions a l'adequació amb els paràmetres que el Codi fixi. En el capítol 6 aquesta idea s'explica en detall, però pot servir com a exemple l'acció de l'elaboració d'una guia que orienti en la redacció de plans d'accessibilitat propis dels equipaments. L'objectiu de l'acció és dotar els equipaments d'eines d'acció per tal que puguin intervenir de forma autònoma en les condicions d'accés en compliment de la Llei d'Accessibilitat i del seu Codi. Evidentment, si el Codi no està en vigor, l'elaboració de la guia perd bona part del seu sentit.

No obstant aquests aspectes, el Pla d'Accessibilitat tracta amb encert diversos eixos problemàtics en l'accessibilitat en les arts escèniques. La qüestió de la formació del personal dels equipaments és molt rellevant per al tracte amb els usuaris i el Pla ha dut a terme un bon nombre d'accions formatives. La comunicació dels equipaments és un aspecte molt important i es treballa en la incorporació de

Capítol 8

criteris d'accessibilitat en les accions comunicatives, com ara l'ús de la lectura fàcil. El finançament és un eix crucial en la consecució dels serveis d'accessibilitat i el Pla preveu que els contractes i les subvencions dels equipaments incloguin obligatòriament apartats adreçats a la millora de les condicions d'accés.

En darrer lloc, cal apuntar una conclusió relacionada amb la participació dels agents implicats en l'elaboració del Pla. Si prèviament s'apuntava la inconcreció de l'article 35.2 pel que fa al blindatge de la participació dels agents del sector de l'accessibilitat, prioritant la participació dels agents culturals, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics confirma aquest dèficit en la participació dels usuaris. En la Taula de seguiment i d'avaluació, l'òrgan de deliberació vinculat al Pla, hi ha representants del Departament de Cultura i del Departament d'Afers Socials, representants dels equipaments escènics i experts del món acadèmic, de forma que no es compta amb la participació dels usuaris. En el capítol 7 s'explica per què la participació dels usuaris no resulta crucial en l'elaboració d'aquest Pla. En resum, el Pla tracta principalment aspectes interns i organitzatius dels equipaments escènics i les accions, en alguns casos, no tenen un impacte directe en l'usuari. Malgrat tot, es confirma que l'article 35.2 de la Llei d'Accessibilitat enforteix la posició dels agents del món cultural i la participació dels usuaris no té la força que seria desitjable.

Conclusió 7. Les especificitats de l'avaluació de les intervencions en accessibilitat cultural.

La darrera aportació d'aquesta tesi ha estat definir les especificitats pròpies d'un procés d'avaluació d'intervencions en accessibilitat cultural i, en base a això, analitzar els processos d'avaluació que s'han dut a terme, o que es preveuen dur a terme, en el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. Tant l'avaluació de les polítiques públiques com l'avaluació de les polítiques d'accessibilitat disposen de bibliografia que les sustenta, però no hi ha hagut una definició específica dels dos àmbits de forma conjunta. D'aquesta manera, una aportació del capítol 7 és vincular l'avaluació de les polítiques d'accessibilitat a les polítiques culturals, entenent que constitueixen un àmbit amb unes característiques pròpies i diferenciades.

Es distingeixen els quatre àmbits del procés d'avaluació, els quals són el disseny, les necessitats, la implementació i l'impacte, i es lliguen als aspectes rellevants de

l'accessibilitat cultural, tenint en compte el que s'ha exposat en els quatre primers capítols. En primer lloc, es prenen les nocions fixades en el marc teòric, és a dir, el model social i el model de la garantia dels drets, com a criteris de judici en les avaluacions del disseny de les polítiques públiques. El model social serveix per establir un criteri d'avaluació que observi si la intervenció cerca l'adequació de l'entorn o la rehabilitació de l'individu. El model de la garantia dels drets serveix per fixar un criteri d'avaluació que observi si la intervenció pretén la igualtat de tothom a través de la cobertura dels seus drets o si actua amb una perspectiva assistencial. L'avaluació del disseny és especialment rellevant perquè és la valoració de caràcter més ideològic.

Pel que fa a les necessitats i la implementació, són àmbits dels processos d'avaluació que no tenen particularitats especialment rellevants en l'anàlisi de les polítiques d'accessibilitat cultural. En tot cas, en el capítol 7 s'expliquen algunes especificitats en l'avaluació de les necessitats i de la implementació en l'accessibilitat cultural. D'altra banda, l'avaluació de l'impacte és clau en la mesura que tracta la incidència amb l'usuari. Aquesta característica de l'avaluació de l'impacte es relaciona amb la idea que la validesa de l'accessibilitat es vincula a l'acceptació per part de l'usuari. És per això que en la intervenció en accessibilitat, per tal de saber si ha estat efectiva, s'haurà de conèixer l'experiència de l'usuari, en tant que serà la forma de conèixer fins a quin punt les mesures permeten la seva participació en l'entorn cultural. Aquest criteri requereix que els processos d'avaluació incloguin metodologies centrades en l'usuari.

A partir de l'articulació teòrica i la identificació dels aspectes específics de les avaluacions d'accessibilitat cultural es realitza la segona aportació del capítol 7, l'anàlisi crítica dels processos d'avaluació en el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics preveu dues fases d'avaluació. La primera fase, executada l'any 2015, és l'anàlisi de l'estat de l'accessibilitat dels equipaments escènics i musicals. En segon lloc, es preveu dur a terme l'any 2020 un procés d'avaluació del Pla d'Acció 2017-2020.

Les consideracions que es poden fer en relació amb els dos processos del Pla són globalment positives, tot i que presenten algunes mancances. L'anàlisi sobre l'estat de l'accessibilitat dels equipaments escènics recull informació sobre diferents paràmetres de 44 teatres de Catalunya, la qual cosa ofereix un dibuix panoràmic

Capítol 8

de la realitat de l'accessibilitat. Cal assenyalar, però, la limitació metodològica de l'anàlisi a través de qüestionaris. Els gestors i els tècnics que responen un qüestionari sobre les condicions d'accessibilitat probablement no tinguin el coneixement detallat per saber si l'equipament compleix, de forma que les dades obtingudes, tot i que són valuoses, poden no ser del tot precises. En tot cas, cal qüestionar que l'anàlisi s'hagi restringit a l'àmbit dels equipaments. L'accessibilitat dels equipaments implica altres agents, com ara els productors de continguts i els usuaris, i obtenir informació en aquest sentit hauria estat útil a l'hora de concretar les accions del Pla.

Finalment, es preveu que l'avaluació del Pla d'Acció 2017-2020 observi principalment aspectes de la implementació del Pla. Aquesta perspectiva és coherent amb l'anàlisi del 2015 i seria estrany que finalment l'avaluació incorporés l'àmbit de l'impacte incloent l'usuari en la valoració. Assumint la manca de l'avaluació de l'impacte centrada en l'usuari, el procés final d'avaluació oferirà dades rellevants, que permetran d'observar el progrés, comparant les dades del 2020 amb l'anàlisi del 2015. En tot cas, seria necessari que l'avaluació dugués a terme una anàlisi del Pla d'Accessibilitat en relació amb el compliment del nou Codi d'Accessibilitat, confiant que ja s'hagi aprovat, ja que aquest serà l'indicador de la suficiència de la intervenció.

8.3. Limitacions de l'estudi

En aquest apartat s'expliquen les limitacions que s'han identificat en aquesta recerca. Les tres limitacions que es destaquen són les següents. Primer, hi ha hagut un retard en l'aprovació de la EAA i del Codi d'Accessibilitat, dues regulacions que haurien resultat de gran interès per a la recerca. Segon, la durada del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals ha estat superior a la durada de la recerca. Tercer, hauria estat d'interès incloure una perspectiva comparativa, analitzant la realitat a Catalunya amb altres contextos semblants.

La primera limitació ha estat el retard en l'aprovació de dues regulacions de gran interès en el marc de la recerca, l'EAA i el Codi d'Accessibilitat. L'EAA és la directiva europea que s'ha d'aprovar per tal de regular les condicions d'accessibilitat de diversos àmbits del mercat únic de la Unió Europea. Actualment només hi ha una proposta del seu text i es troba en procés de negociació en el Parlament Europeu. És rellevant perquè ha de ser la directiva europea principal de regulació de

l'accessibilitat. Pel que fa a la cultura, tractaria aspectes interessants com ara la venda d'entrades en línia, els llibres electrònics, els continguts audiovisuals i l'accessibilitat a dispositius com ara tauletes o telèfons. L'EAA hauria afectat la legislació dels Estats, que s'hauria hagut d'actualitzar d'acord amb la directiva.

D'altra banda, l'aprovació del Codi d'Accessibilitat hauria estat un aspecte clau per valorar com s'aplica la Llei d'Accessibilitat. La Llei d'Accessibilitat establia que el Codi d'Accessibilitat s'havia d'aprovar dos anys després de l'entrada en vigor de la Llei, és a dir, l'any 2016. A hores d'ara el Codi no s'ha aprovat. La regulació del Codi hauria estat un element a analitzar de molt d'interès de la legislació catalana. Igualment, el Codi hauria servit per valorar l'execució del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals. El Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics, com a pla d'accessibilitat, té l'objectiu d'implementar les condicions d'accessibilitat fixades en la Llei d'Accessibilitat. Si els terminis s'haguessin complert, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics hauria d'haver actuat per aconseguir que complissin els requeriments del Codi d'Accessibilitat. En aquest sentit, el Codi d'Accessibilitat hauria estat una eina d'anàlisi en aquesta per valorar l'elaboració i l'execució del Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics.

En segon lloc, també en relació amb el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals, hi ha hagut una limitació pel que fa a la durada de la recerca. La recerca d'aquesta tesi doctoral comença el març del 2016 i conclou el març del 2019. Per la seva banda, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics va començar l'any 2015 i ha d'acabar l'any 2020. Per això no resulta possible valorar el Pla en el seu conjunt, la qual cosa hauria estat molt interessant per a la recerca.

8.4. Línies futures de recerca

Arran d'aquesta tesi s'assenyala que hi ha un àmbit de recerca que mereix ser estudiat en profunditat, la gestió de l'activitat cultural, tant pública com privada, en relació amb les condicions de l'accessibilitat. Existeix recerca en l'àmbit de les polítiques culturals des de diferents perspectives, observant l'impacte social de la cultura, tot i que no s'ha investigat la relació amb l'accessibilitat. D'altra banda, els estudis d'accessibilitat són un camp d'estudi en auge, que neixen vinculats a la traducció audiovisual, però que tenen la pretensió d'esdevenir transversals, tal com assenyala Greco (2018). És per això que aquesta tesi és possible gràcies a la consolidació dels estudis d'accessibilitat i contribueix a la seva expansió.

Capítol 8

En aquest sentit, com s'apuntava a la Introducció, en el marc del grup de recerca de Transmedia Catalonia s'ha investigat prolíficament l'accessibilitat als mitjans i als continguts audiovisuals. A partir de la idea que l'accessibilitat és un camp d'estudi en expansió, aquesta tesi s'emmarca en les línies de recerca de Transmedia en tant que la gestió i les intervencions culturals són també determinants en les condicions de l'accessibilitat. La tesi és només una primera pedra en la recerca en matèria d'accessibilitat i gestió cultural, un camp que pot ser objecte de nous estudis que han de tenir, ben segur, un impacte molt positiu i necessari. En darrer lloc, cal dir que l'estudi de l'accessibilitat cultural és una línia de recerca que, per la seva naturalesa transdisciplinària, pot ser assumida des de diverses branques d'estudi a més de la traducció audiovisual, com ara la gestió cultural, la gestió pública, el dret, la sociologia, les ciències de la comunicació o fins i tot, atenent la vessant tècnica de l'accessibilitat, per certes àrees de l'enginyeria.

De forma concreta, en aquesta tesi s'ha analitzat la legislació en la Unió Europea, a l'Estat i a Catalunya. En el marc europeu s'ha d'aprovar, probablement en un termini curt de temps, l'EAA. L'EAA serà una directiva que obligarà a revisar i actualitzar la legislació dels Estats en matèria d'accessibilitat. L'anàlisi de la directiva europea i el seu impacte en les regulacions dels Estats serà de molt d'interès. En relació amb l'accessibilitat cultural, l'EAA tractarà aspectes com ara la venda d'entrades en línia, els llibres electrònics, els continguts audiovisuals o els dispositius electrònics.

En aquest mateix sentit, en l'àmbit català s'ha d'aprovar el Codi d'Accessibilitat de la Llei d'Accessibilitat del 2014. Aquest codi actualitzarà els paràmetres tècnics que defineixen les condicions d'accessibilitat. Com s'ha explicat, la intervenció de les administracions es vincula al Codi d'Accessibilitat, ja que és el reglament que han de complir i fer complir mitjançant les seves intervencions. El Codi d'Accessibilitat previ, del 1995, no tractava l'accessibilitat cultural. En aquest sentit, serà un tema d'estudi molt interessant analitzar el nou Codi d'Accessibilitat, especialment en la seva vessant cultural, i conèixer el seu abast a l'hora d'implementar-lo a través dels plans d'accessibilitat.

En segon lloc, el Pla d'Accessibilitat dels Equipaments Escènics i Musicals acabarà l'any 2020. És rellevant estudiar com conclou l'execució del Pla, especialment a la llum del Codi d'Accessibilitat, si és que ja s'ha aprovat. L'anàlisi dels plans d'accessibilitat ha de servir per conèixer com s'aplica la Llei d'Accessibilitat a Catalunya i quin impacte té.

De forma més extensa, l'àmbit de les polítiques d'accessibilitat cultural es pot estudiar des d'altres perspectives. A continuació s'enuncien dues línies àmplies de recerca, la definició de la qualitat en l'accessibilitat i els agents de l'accessibilitat cultural. En primer lloc, s'ha apuntat que la qualitat és un gran problema en l'assoliment d'unes condicions d'accessibilitat adequades. La definició teòrica de la qualitat de l'accessibilitat és una línia de recerca imprescindible en el futur. És necessari saber molt clarament de què es parla quan es parla d'accessibilitat i ara per ara hi ha un problema pel que fa a la indefinició.

En segon lloc, un altre aspecte important que s'ha tractat superficialment en aquesta tesi són els agents del camp de l'accessibilitat cultural. La definició i l'anàlisi en profunditat dels agents del camp de l'accessibilitat és un àmbit d'estudi rellevant que encara no s'ha treballat. Definir els agents que formen part del camp, delimitar les seves funcions i analitzar críticament la situació de cadascun d'ells permetria de dotar d'un context social molt útil la recerca en matèria d'accessibilitat.

Com a conclusió, els estudis d'accessibilitat són un àmbit de recerca incipient i que en el futur tindran molt de recorregut. Amb aquesta tesi s'han introduït les polítiques culturals amb una perspectiva crítica en l'àmbit de l'accessibilitat. Per la seva rellevància social i perquè es tracta d'una àrea de recerca que haurà de ser molt prolífica, cal que s'enduguin noves línies investigadores en el camp de l'accessibilitat, en relació amb les polítiques culturals i de forma transversal en altres àmbits. El progrés en una àrea de l'accessibilitat repercuteix positivament en el conjunt del seu estudi i aquesta tesi, per tant, pretén dotar d'un fonament teòric les polítiques d'accessibilitat cultural i la seva recerca des de diverses perspectives. D'aquesta manera, la tesi no solament pretén fer avançar els estudis d'accessibilitat en relació amb les polítiques culturals, sinó que serveix a més a més per enfortir la intervenció pública en cultura, fent-se càrrec de la seva important vessant social. Per tot això, aquesta tesi pretén ser una contribució acadèmica amb l'aspiració d'aconseguir un impacte positiu en l'àmbit social que, alhora, sigui un impuls per a nova recerca. Tal com apareix en la citació inicial d'aquesta tesi, cal "provar, desafiar, persistir, perseverar" per tal que la participació en la cultura i l'accessibilitat com a principi del disseny siguin un fet en la societat.

Bibliografia

- Academic Network of European Disability experts [ANED]. (2013). *National accessibility requirements and standards for products and services in the European single market: overview and examples*. Human European Consultancy i University of Leeds. Recuperat de: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14840&langId=en> (darrer accés: 05/05/2019).
- Astorga, Luis Fernando. (2012). La participación de las personas con discapacidad y sus organizaciones en el proceso hacia la Convención de las Naciones Unidas. En Patricia Brogna (Ed.), *Visiones y revisiones de la discapacidad*. Ciutat de Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 749-965.
- Auladell, Jordi. (2014). *Avaluació estratègica: Model teòric i aplicació*. Barcelona: CONCA i Generalitat de Catalunya.
- Baltà, Jordi i Dragičević, Milena. (2017). Cultural rights and their contribution to sustainable development: implications for cultural policy. *International Journal of Cultural Policy*, 23(2), 159-173.
- Barnes, Colin. (2008). Generating Change: Disability, Culture and Art. *Journal for Disability and International Development* (19)1, 4-13.
- Barzelay, Michael i Gallego, Raquel. (2006). From “New Institutionalism” to “Institutional Processualism”: Advancing Knowledge about Public Management Policy Change. *Governance*, 19(4), 531-557.
- Barton, Len. (2012). La posición de las personas con discapacidad. ¿Qué celebrar i por qué celebrarlo? En Patricia Brogna (Ed.), *Visiones y revisiones de la discapacidad*. Ciutat de Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- Blasco, Jaume. (2009a). *Guia pràctica 1. Com iniciar una avaluació: oportunitat, viabilitat i preguntes d'avaluació*. Barcelona: Ivàlua.
- Blasco, Jaume. (2009b). *Guia pràctica 3. Avaluació del disseny*. Barcelona: Ivàlua.
- Blasco, Jaume. (2009c). *Guia pràctica 5. Avaluació d'impacte*. Barcelona: Ivàlua.
- Berghs, Maria; Atkin, Karl i Graham, Hilary. (2016). Scoping models and theories of disability. In *Implications for Public Health Research of models and Theories of Disability: A Scope Study and Evidence Syntesis*, *Public Health Research*, 4(8), 23-40.

Bibliografia

- Cabeza-Cáceres, Cristóbal. (2013). *Audiodescripció i recepció, Efecte de la velocitat de narració, l'entonació i l'explicitació en la comprensió fílmica*. Tesis doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Calero, Jorge, Fontcuberta, Xavier i García, Ángela. (2015). *Manual práctico de evaluación para políticas públicas en el ámbito de la discapacidad*. Madrid: Grupo Editorial Cinca.
- Canal, Ramon i Brugué, Quim. (2012). *La gestió pública davant la planificació estratègica*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Casado, David. (2009). *Guia pràctica 2. Avaluació de les necessitats socials*. Barcelona: Ivàlua.
- Casanovas, Raquel. (2017). ¿Cómo ejercen los derechos culturales las personas con discapacidad? Breve reflexión sobre la aplicación de los derechos culturales y las personas con discapacidad. *Revista Española de Discapacidad*, 5(2), 211-220.
- Catalunya. Llei 20/1991, de 25 de novembre, de Promoció de l'Accessibilitat i de Supressió de Barreres Arquitectòniques, DOGC, 1526, de 4 de desembre de 1991. Recuperat de: https://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&documentId=64434 (darrer accés: 13/04/2019).
- Catalunya. Decret 135/1995, de 24 de març, de desplegament de la Llei 20/1991, de 25 de novembre, de promoció de l'accessibilitat i de supressió de barreres arquitectòniques, i d'aprovació del Codi d'accessibilitat. DOGC, 2043, de 28 d'abril del 1995. Recuperat de: https://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?documentId=111610&action=fitxa (darrer accés: 20/04/2019).
- Catalunya. Llei 6/2008, de 13 de maig, del Consell Nacional de la Cultura i de les Arts. DOGC, 5135, de 21 de maig del 2008. Recuperat de: <https://portaljuridic.gencat.cat/ca> (darrer accés: 20/04/2019).
- Catalunya. Llei 13/2014, de 30 d'octubre, d'Accessibilitat. DOGC, 6742, de 4 de novembre del 2014. Recuperat de: <https://portaljuridic.gencat.cat/ca> (darrer accés: 13/04/2019).
- Chaves, Pedro. (2014). *Informe sobre la calidad democrática en el seno de la ONCE: Procesos decisionales, participación y sistema electoral*. Recuperat de: <http://www.antoniovicentemosquete.com/wp-content/uploads/2014/03/Informe-ONCE-sobre-calidad-del-sistema-democr%C3%A1tico-def3.docx> (darrer accés: 08/04/2019).
- Choi, Álvaro i Calero, Jorge. (2013). The contribution of population of disabled people to the attainment of Europe 2020 Estrategy headline targets. *Disability & Society*, 28(6), 853-873.

- COCARMI. (2013). *Informe sobre l'impacte de la convenció internacional sobre els drets de les persones amb discapacitat en el marc jurídic de Catalunya*. Recuperat de: <http://semanal.cermi.es/Render/Render.ashx?IdDocumento=1329>.
- Colectivo Ioé. (2013). Diversidad funcional en España: hacia la inclusión en igualdad de las personas con discapacidades. *Revista española de discapacidad*, 1(1), 33-46.
- Comissió Europea. (2012). *Discrimination in the EU in 2012*. Special Eurobarometer 393. Recuperat de: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf (darrer accés: 27/04/2019).
- Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals. (1994). General comment No. 5. Persons with disabilities. Sessió 11a. E/C.12/GC/21. Recuperat de: https://conf-dts1.unog.ch/1%20spa/tradutek/derechos_hum_base/cescr/00_1_obs_grales_cte%20dchos%20ec%20soc%20cult.html#GEN21 (darrer accés: 23/04/2019).
- Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals. (2009). General comment No. 21. Right of everyone to take part in cultural life (art. 15, para. 1 (a), of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights). Sessió 43a. E/C.12/GC/21. Recuperat de: https://conf-dts1.unog.ch/1%20spa/tradutek/derechos_hum_base/cescr/00_1_obs_grales_cte%20dchos%20ec%20soc%20cult.html#GEN21 (darrer accés: 23/04/2019).
- Davis, Lennard J. (2012). Cómo se construye la normalidad. La curva bell, la novela y la invención del cuerpo discapacitado en el siglo XIX. En Patricia Brogna (Ed.), *Visiones y revisiones de la discapacidad*. Ciutat de Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- De Fuentes, Carlos. (2016). Sobre el concepto jurídico de persona con discapacidad y la noción de apoyos necesarios. *Revista Española de Discapacidad*, 4(2), 81-99.
- Degener, Theresia. (2016). Disability in a Human Rights Context. *Laws*, 5(35).
- Departament de Cultura. (2016). Memòria pla d'accessibilitat 2016. Recuperat de: https://cultura.gencat.cat/web/.content/dgcc/09_Projectes/Accessibilitat/MEMORIA-2016-Pla-accessibilitat.pdf (darrer accés: 08/05/2019).
- Di Giovanni, Elena. (2018). Participatory accessibility: Creating audio description with blind and non-blind children, *Journal of Audiovisual Translation*, 1(1), 155-169.

Bibliografia

- Edler, Rosita. (2012). La clasificación de la funcionalidad y su influencia en el imaginario social sobre las discapacidades. En Patricia Brogna (Ed.), *Visiones y revisiones de la discapacidad*. Ciutat de Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 384-441.
- Ellis, Gerry. (2016). Impairment and disability, Challenging concepts of normality. En Matamala, Anna i Orero, Pilar (Eds), *Researching audio description: New Approaches*. Londres: Palgrave Macmillan, 35-45.
- ERGA. (2016). *ERGA Special Task Report on the provision of greater accessibility to audiovisual media services for persons with disabilities*. Recuperat de: <http://pagines.uab.cat/act/sites/pagines.uab.cat/act/files/accessibilitytoaudiovisualmediaservicesforpersonswithdisabilities.pdf> (darrer accés: 08/05/2019).
- Escudero, Juana (coord.). (2009). *Guía para la evaluación de políticas culturales locales*. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias.
- Espanya. Llei 13/1982, de 7 d'abril, d'Integració Social dels Minusvàlids. BOE, 103, de 30 d'abril de 1982. Recuperat de: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1982-9983> (darrer accés: 18/04/2019).
- Espanya. Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'Igualtat d'Oportunitats, No Discriminació i Accessibilitat Universal de les Persones amb Discapacitat. BOE, 289, de 3 de desembre del 2003. Recuperat de: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2003-22066> (darrer accés: 18/04/2019).
- Espanya. Reial Decret Legislatiu 1/2013, de 29 de novembre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei General dels Drets de les Persones amb Discapacitat i de la seva Inclusió Social. BOE, 289, de 3 de desembre del 2013. Recuperat de: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2013-12632> (darrer accés: 18/04/2019).
- Freeman, Edward. (2005). The development of stakeholder theory: An idiosyncratic approach. En Ken G. Smith i Michael A. Hitt (Eds), *Great minds in management: The process of theory development*. Oxford: Oxford University Press, 417-435.
- Gascó, Milagros. (2003). *L'avaluació de les polítiques públiques culturals: Estudi empíric a l'administració local*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya.

- González, Carlos Hernán. (2010). E-stakeholders: Una aplicación de la teoría de los stakeholders a los negocios electrónicos. *Estudios Gerenciales*, 26(114), 39-58.
- Greco, Gian Maria. (2016). On accessibility as a human right. En Pilar Orero i Anna Matamala (Eds), *Researching audio description: New approaches*. Londres: Palgrave Macmillan, 11-33.
- Greco, Gian Maria. (2018). The nature of accessibility studies. *Journal of Audiovisual Translation*, 1(1), 205-232.
- Harpur, Paul. (2013). Embracing the New Disability Rights Paradigm: The Importance of the Convention of the Rights of Persons with Disabilities. *Disability and Society* 27(1).
- Harris, Jonathan. (2016). *The European Accessibility Act: In-Depth Analysis*. Recuperat de: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571382/IPOL_IDA\(2016\)571382_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/571382/IPOL_IDA(2016)571382_EN.pdf) (darrer accés: 05/05/2019).
- Hochman, Elena i Montero, Maritza. (2005). *Investigación documental: Técnicas y procedimientos*. Caracas: Panapo.
- Huete, Agustín. (2013). La exclusión de la población con discapacidad en España: estudio específico a partir de la Encuesta Social Europea. *Revista Española de Discapacidad*, 1(2), 7-24.
- IDESCAT. (2018). *Persones amb reconeixement legal de discapacitat*. Recuperat de: <https://www.idescat.cat/pub/?id=regdis&n=443> (darrer accés: 05/05/2019).
- Institut de Cultura de Barcelona. (2017). *Exposicions accessibles. Criteris per eliminar les barreres de la comunicació i facilitar l'accés als continguts*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- INE. (2008). *Encuesta sobre discapacidades, autonomía personal y situaciones de dependencia*. Recuperat de: https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176782&menu=resultados&secc=1254736194716&idp=1254735573175 (darrer accés: 01/11/2018).
- Infante, Marta i Matus, Claudia. (2009). Policies and practices of diversity: reimagining possibilities for new discourses. *Disability & Society*, 24(4), 437-445.
- Jiménez, Antonio, i Huete, Agustín. (2010). Políticas públicas sobre discapacidad en España: hacia una perspectiva basada en los derechos. *Política y Sociedad* 47(1), 137-152.

Bibliografia

- Karim, Karim H. i Wayland, Sarah V. (2001). Culture, governance & human rights. En François Matarasso (Ed.) *Recognising Culture. A series of briefing papers on culture and development*. Londres: Department of Canadian Heritage, UNESCO i Comedia, 45-50.
- Laplume, André O.; Sonpar, Karan i Litz, Reginald A. (2008). Stakeholders Theory: Reviewing a Theory wich Moves us. *Journal of Management*, 34(6), 1152-1189.
- Lázaro, Blanca i Obregon, Isidre. (2009). *Guia pràctica 4. Avaluació de la implementació*. Barcelona: Ivàlua.
- Lidón, Leonor. (2013). Discapacidad y observaciones generales de los comités de derechos humanos de la ONU: una relación asimétrica entre la invisibilidad, el modelo médico y el modelo de derechos humanos. *Revista Española de Discapacidad*, 1(1), 47-72.
- Ligget, Helen. (1997). Stars are not born: an interpretive approach. En Len Barton i Mike Oliver (Eds), *Disability Studies: Past, Present and Future*. Leeds: The Disability Press, 178-194.
- Lopes, Rui; van Isacker, Karel i Carriço, Luís. (2010). Redefining assumptions: accessibility and its stakeholders. En Klaus Miesenberger, Joachim Klaus, Wolfgang Zagler, Arthur Karshmer (Eds), *Proceedings of the 12th international conference on Computers helping people with special needs: Part I*. Heidelberg: Springer-Verlag Berlin, 561-568.
- Mabbett, Deborah. (2005). The development of rights-based social policy. *Journal of Common Market Studies*, 43(1), 97-120.
- Matamala, Anna; Orero, Pilar; Rovira-Esteva, Sara; Casas-Tost, Helena; Fernando Morales, Luis; Soler-Vilageliu, Olga; Agulló, Belén; Fidyka, Anita; Segura, Daniel; Tor-Carroggio, Irene. (2018). User-centric Approaches in Access Services Evaluation: Profiling the End User. *Proceedings of the Eleventh International Conference on Language Resources Evaluation (LREC 2018)*, 2018, 1-7.
- Matamala, Anna i Orero, Pilar. (2018). Standardising accessibility. *Journal of Audiovisual Translation*, 1(1), 139-154.
- Nacions Unides. Declaració Universal de Drets Humans (217 [III] A). 1948. Recuperat de: <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=cln> (darrer accés: 13/04/2019).
- Nacions Unides. Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals. 1966. Versió catalana recuperada de: <http://www.amnistia.catalunya.org/edu/docs/nu-economics-i-culturalis.htm> (darrer accés: 19/04/2019).

- Nacions Unides. Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics. 1966. Versió catalana recuperada de: <http://www.amnistia.catalunya.org/edu/docs/nu-civils-i-politics.htm> (darrer accés: 19/04/2019).
- Nacions Unides. Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat. 2006. Versió en català recuperada de: http://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematics/11discapacitat/2012_04_11_convencio_drets_persones_discapacitat_catala.pdf (darrer accés: 01/05/2019).
- Nacions Unides. (2019). Signatarios y ratificaciones de la Convención sobre los derechos de las personas con discapacidad y del Protocolo Facultativo. Ratificaciones. Recuperat de: <https://www.un.org/spanish/disabilities/default.asp?navid=19&pid=542> (darrer accés: 05/05/2019).
- Nielsen, Henrik Kaare. (2003). Cultural policy and evaluation of quality. *International Journal of Cultural Policy*, 9(3), 237-245.
- O'Keefe, Roger. (1998). The "Right to Take Part in Cultural Life" under Article 15 of the ICESCR. *The International and Comparative Law Quarterly*, 47(4), 904-923.
- Oliver, Mike. (1990). The individual and social models of disability. *Paper presented at Joint Workshop of the Living Options Group and the Research Unit of the Royal College of Physicians*. Recuperat de: <https://disability-studies.leeds.ac.uk/wp-content/uploads/sites/40/library/Oliver-in-soc-dis.pdf> (darrer accés: 02/05/2019).
- Oliver, Mike. (2013). The social model of disability: thirty years on. *Disability & Society*, 28(7), 1024-1026.
- Oncins, Estel·la, Lopes, Oscar, Orero, Pilar i Serrano, Javier. (2013). All Together Now: A multi-language and multi-system mobile application to make live performing arts accessible. *The Journal of Specialised Translation*, 20, 147-164.
- Orero, Pilar; Bestard, Joan; Edo, Miquel; Iturregui-Gallardo, Gonzalo; Matamala, Anna i Permuy Hércules de Solás, Iris. (en premsa). Opera accessibility in the 21st century: New services, new possibilities. *Trans*.
- Orero, Pilar i Matamala, Anna. (2007). Accessible opera: overcoming linguistic and sensorial barriers. *Perspectives. Studies in Translatology*, 15(4), 262-277.
- Pardo, Neyla. (2012). Análisis crítico del discurso: Conceptualización y desarrollo. *Cuadernos de Lingüística Hispánica*, 19, 41-62.

Bibliografia

- Peters, Susan. (2000). Is There a Disability Culture? A Syncretisation of Three Possible World Views, *Disability & Society*, 15(4), 583-601.
- Quinn, Gerard i Degener, Theresia. (2002). *The current use and future potential of United Nations human rights instruments in the context of disability*. Nova York i Ginebra: Nacions Unides.
- Rioux, Marcia H. (1997). When Myths Masquerade as Science: Disability Research from an Equality-Rights Perspective. En Len Barton i Mike Oliver (Eds), *Disability Studies: Past, Present and Future*. Leeds: The Disability Press, 99-113.
- Romero-Fresco, Pablo. (2018). In support of a wide notion of media accessibility. *Journal of Audiovisual Translation*, 1(1), 187-204.
- Rovira-Esteva, Sara i Tor-Carroggio, Irene. (2018a). *Serveis d'accessibilitat sensorial a les televisions catalanes: situació actual, necessitats i propostes de futur. Informe final*. Recuperat de: <https://ddd.uab.cat/record/189381?ln=ca> (darrer accés: 01/05/2019).
- Rovira-Esteva, Sara i Tor-Carroggio, Irene. (2018b). Serveis d'accessibilitat sensorial a les televisions que emeten en català: situació actual i propostes de futur. *Quaderns del CAC*, (21)44, 71-80.
- Sganga, Caterina. (2015). Disability, Right to Culture and Copyright: Wich Regulatory Option? *International Review of Law, Computer and Technology*, 29(2-3), 88-115.
- Shaheed, Farida. (2014). Reflexiones sobre cultura, desarrollo sostenible y derechos culturales. *Culture 21. Agenda 21 de la cultura*. Recuperat de: http://agenda21culture.net/sites/default/files/files/pages/award-pages/art_FS2_SPA.pdf (darrer accés: 01/05/2019).
- Soler, Silvia i Chica, Antonio Javier. (2014). Museos para todos: evaluación de una guía audiodescriptiva para personas con discapacidad visual en el museo de ciencias. *Revista Española de Discapacidad*, 2(2), 145-167.
- Subirats, Joan i Fina, Xavier (2008). *El retorn social de les polítiques culturals*. Recuperat de: https://cultura.gencat.cat/web/.content/sscc/gt/arxiu_gt/estudi_11_c.pdf (darrer accés: 08/05/2019).
- Unió Europea. Directiva (UE) 2016/2102 del Parlament Europeu i del Consell, de 26 d'octubre de 2016, sobre l'Accessibilitat dels Llocs Web i de les aplicacions per als dispositius mòbils dels organismes públics. DOUE, 327, de 2 de desembre del 2016. Recuperat de https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/ES/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.327.01.0001.01.SPA&toc=OJ:L:2016:327:FULL (darrer accés: 18/04/2019).

- Unió Europea. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States as regards the accessibility requirements for products and services. COM/2015/0615. Recuperat de: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2015:0615:FIN> (darrer accés: 19/04/2019).
- Vall, Josep. (2011) (Ed). *Declaració universal de la UNESCO sobre la diversitat cultural* (París, 2001) – *Declaració de Friburg* (Friburg, 2007). Barcelona: Fundació Josep Irla. Versió catalana de les declaracions citades.
- van Dijk, Teun. (2003). La multidisciplinarietà del análisis crítico del discurso: un alegato en favor de la diversidad. En Ruth Wodak i Michael Meyer (Eds). *Métodos de Análisis crítico del discurso*. Barcelona, Gedisa. 143-177.
- van Dijk, Teun. (2017). Análisis Crítico del Discurso. *Revista Austral De Ciencias Sociales*, (30), 203-222. Recuperat de: <http://revistas.uach.cl/index.php/racs/article/view/871/883> (darrer accés: 02/05/2019).
- Vestheim, Geir. (2012). Cultural policy-making: negotiations in an overlapping zone between politics, culture and money. *International journal of cultural policy*, 12(5), 530-544.
- Waldschmidt, Anne. (2009). Disability policy in the European Union, The supranational level. *ALTER European Journal of Disability Research*, 3(1), 8-23.